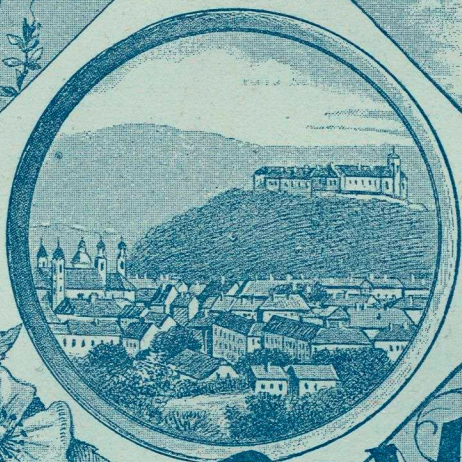

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

ŠTEV. 8. LETO V.

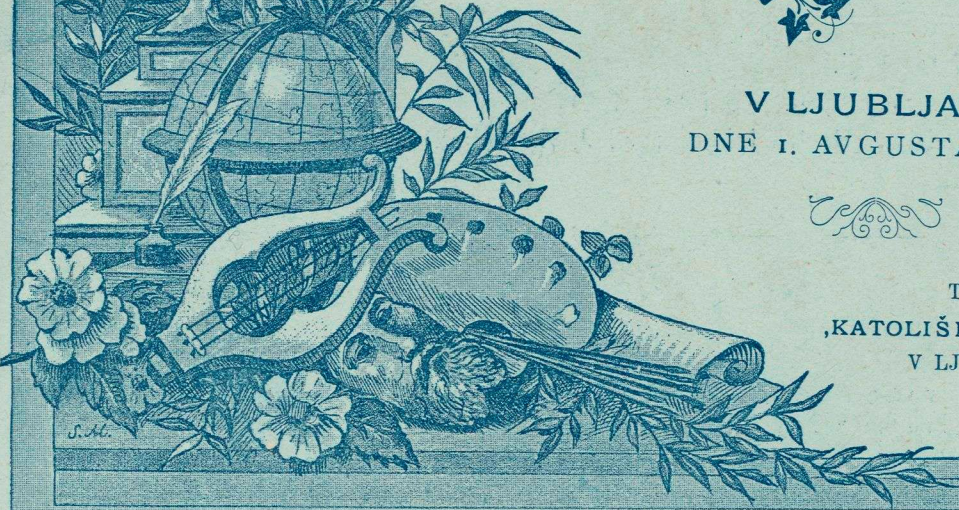
UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. AVGUSTA 1892.

TISEK
'KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

Vsebina VIII. zvezka.

	Stran
1. Jurij Šubic. <i>Spisal I.</i>	337
2. Ptolemej. <i>Zložil Ant. Hribar</i>	340
3. Ljudska osveta. <i>Povest. Spisal Podgoričan</i>	341
4. Mornar. <i>Zložil A. C. Slavin</i>	355
5. Naša železnica. <i>Spisal Ivan Zupanec</i>	356
6. Nadgrôbni napis (F. R. † 23. junija 1892.)	358
7. Sonetje. <i>Zložil A. C. Slavin</i>	350
a) Sam sebi. — b) Poeziji. — c) Pesniku. — d) Dvom. — e) Prijatelju A. M. — f) Prijatelju M. O. — g) Čustva. — h) Tekma (Novomašniku A. M.).	
8. Sirotina tožba. <i>Zložil A. M.</i>	360
9. V celicah. <i>Zložil A. M.</i>	360
10. Sveti kelih. (Balada.) <i>Zložil A. M.</i>	361
11. Kako se nosijo Slavonke. <i>Sestavil J. Barle</i>	362
12. Ribič. <i>Zložil A. C. Slavin</i>	365
13. Gorica. <i>Krajepisna in zgodovinska črtica. Spisal —j.</i>	366
14. Na jutrovem. <i>Potopisne in narodopisne črtice. Spisal dr. Fr. L.</i>	372
15. Paperki staroslovenski. <i>Piše P. Ladislav</i>	376
16. Slovstvo	378
A. Slovensko. Izvestje muzejskega društva za Kranjsko. — Levstikovi zbrani spisi. <i>Uredil Frančišek Levec.</i> — Obrtno knjigovodstvo. <i>Spisal dr. Tomaž Romih.</i> — Duhovski Poslovnik. <i>Sestavil Martin Poč.</i> — B. Hrvaško. Pobratim. <i>Urejuje prof. Peter Marković.</i> — Cesarizam i bizantinstvo. <i>Napisao dr. Ivan Marković.</i> — C. Češko. Církev vitězná. <i>Životy Svatých a Svetíc Božích.</i> — D. Rusko. Crtice o Gončarovu in Kojaloviču. <i>Poroča P. P.</i> — E. Druga. Mittheilungen des Musealvereines für Krain. (Fünfter Jahrgang. Erste Abtheilung.) — Mittheilungen des Musealvereines für Krain. (Fünfter Jahrgang. Zweite Abtheilung.)	
17. Razne stvari	383
Naše slike. — Dunajska razstava. — Znameniti grobovi.	

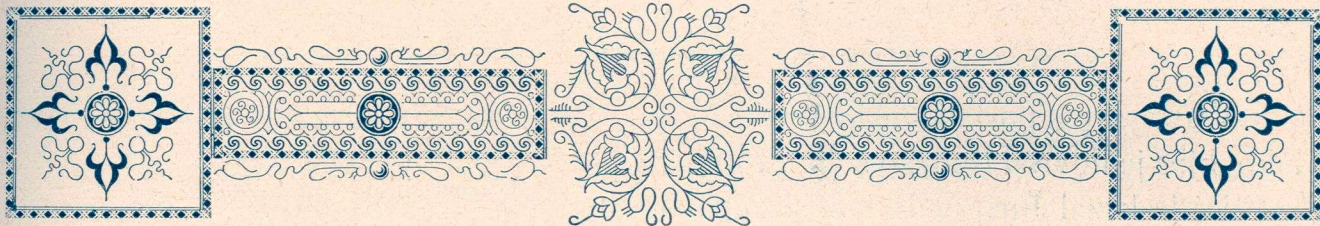
Slike.

1., 2. Mati in oče bratov Šubicev. (Po slikah Janeza Šubica.)	337
3. Slavonska noša. (Po fotografiji.)	345
4. Slavonska noša. (Po fotografiji.)	353
5. Sveti kelih	361
6. Gorica. (Po fotografiji.)	369
7. Kanal Mahmûdije v Egiptu. (Po fotografiji.)	377
8. Grb stenografov. (Sestavil in narisal J. Zeplichal.)	384

Pri upravnistvu se še dobita: Letnik II. za 2 gld., letnik IV. za 3 gld., v Bonačeve izvirne platnice vezan II. letnik 3 gld. 20 kr., IV. letnik 4 gld. 20 kr.

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za dijake na leto 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravnistvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katol. Bukvarna.“

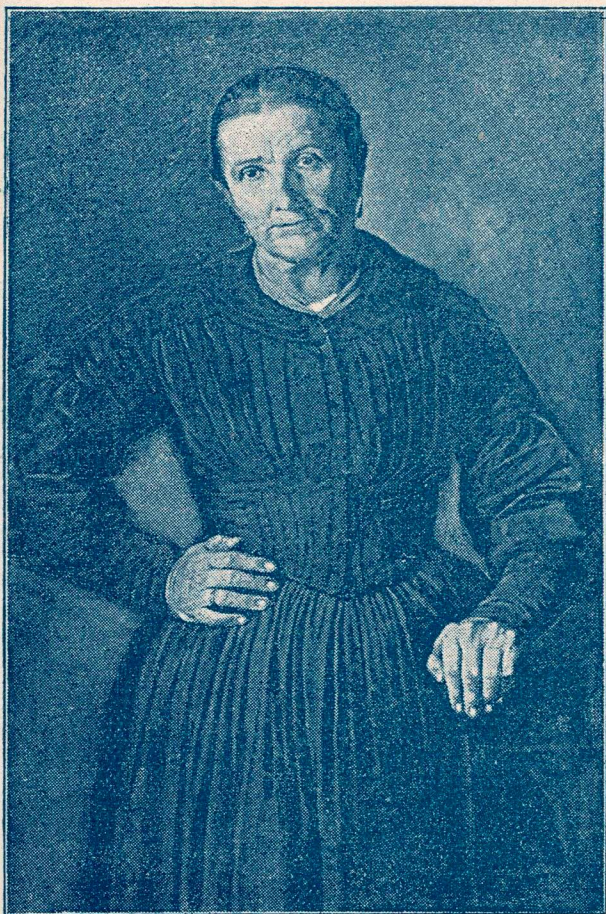

Jurij Šubic.

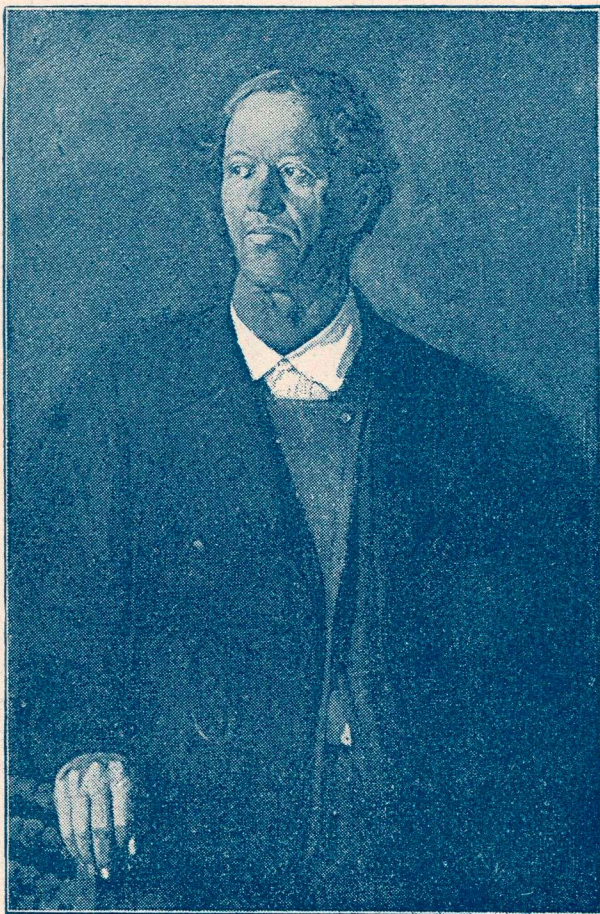
(Spisal I.)

Dobra štiri leta po rojstvu Janeza Šubica, čegar življenje in umetniško delovanje smo opisali v poslednjih številkah »Dom in Svet«-a,

porodil se je mlajši njegov brat Jurij. Dne 13. aprila l. 1855. so ga položili v zibko, ki mu je tekla v isti prijazni hišici »Pod skalo« v Poljanah, kakor sta-

Ana Šubiceva.

Štefan Šubic.

Mati in oče bratov Šubicev.

(Po slikah Janeza Šubica.)

rejšemu bratu. O prvi mladosti Jurijevi pač ne vemo veliko povedati; le toliko omenjamo, da je deček že od zgodnjih dni živel med umetniškim delom. Oče Štefan je imel v oni dōbi dokaj posla, podobarskega in slikarskega, ki mu je

tudi donašal primerne gnotnega dobička. Zato je podrl staro, deloma leseno kočo, v kateri sta se mu bila rodila sina, in postavil na njenem mestu lepo zidano hišo s prostorno delalnico. Jurij je najprvo hodil v domačo šolo v Poljanah,

potem so ga pa poslali stariši v Škofjo Loko, kjer je dovršil ljudsko šolo l. 1867. Že tedaj je kazal Jurij nadarjenost za risanje in razveseljeval součence z listki, na katere je slikal junake tedanje domišljije. Celó — list s podobami je izdajal v četrtem razredu! Jeden izmed sošolcev je prepisoval iz knjig, katere je dobival od učitelja veronauka na posodo, male sestavke, Jurij je pa risal zanje izvirne ilustracije. Ta prvi slovenski »ilustrovani« list je izhajal vsak mesec kot rokopis in krožil med učenci in njihovimi družinami. — Iz Loke je moral Jurij nazaj v Poljane. Vse njegove prošnje, da bi ga dali stariši v Ljubljano v šolo, bile so zastonj. Oče je bil sicer jako probujen mož, a ker je bil poprej sin Janez ostavil ljubljansko gimnazijo sredi študij, ni bil mož več prijazen višjemu učenju. Zato je moral Jurij domov in pomagati pri slikarskih in podobarskih delih očetovih. A bivanje v Poljanah ni ugajalo živemu in nadarjenemu dečku. Čutil se je povsem nesrečnega, pisal obupna pisma prijatelju in sanjal noč in dan, kako bi si pomagal dalje in dospel do višje izobrazbe v umetnosti. Želel si je iz tesne domače vasi v širni svet, da se tam nauči več, kakor mu je bila prilika v rojstveni hiši pri očetu samouku. Jedinata tolažba poleg slikarstva, kateremu se je bil takoj iz početka posvetil z vsemi silami, bile so mu knjige. Bavil se je pridno z nemškim jezikom in čital posebno rad zgodovinska dela. Novejše slovensko slovstvo je kmalu poznal precej dobro in — kdo pač ne greši v tem oziru! — tudi sam zložil tu pa tam kako pesnico. Izvirnosti ne moremo zahtevati v teh letih, a vendar je zanimivo, kako je prihodnji sloveči umetnik duška dajal svojim tedanjim »bolečinam«. Šestnajst let star je zapisal na binkoštni torek:

Ven po planem sem korakal,
Kjer se križajo cesté,
Solze britke sem pretakal,
Mislil misli prebridké.

Hud bil na osodo svojo,
Hud na svojce bil sem vse,
Težko butaro ker mojo
Dan za dném nalašč težé . . .

Čitatelj pa ne smé misliti, da so te nedolžne vrstice izraz zloglasnega, pravega svetožalja; značaj Jurijev je bil ves drug, kakor črnogleden. Malokdo je s tako vedrim in veselim očesom gledal po tem lepem svetu, kakor naš umetnik! — Doma je jako hitro napredoval v slikarstvu, in zato ga je oče v razne kraje jemal s seboj na dela. Posnel (kopiral) je križev pot na Šmarni Gori, slikal z Janezom vred cerkev na Žalostni Gori, v Ložu, na Križni Gori in v Olševku (vse l. 1872.), pozneje neko znamenje pri Postojni, a tedaj že sam, ker je bil Janez 5. julija imenovanega leta odšel iz Loža v Benetke. Tudi Juriju se je obrnilo na bolje. Meseca septembra l. 1872. ga je sprejel znameniti naš slikar J. Wolf za učenca, in od tedaj so se mlademu umetniku jele izpolnjevati nekdanje srčne želje. Odprl se mu je nov svet. J. Wolf je z izredno ljubeznijo in vestnostjo vodil in vzbujal svojega učenca. Predmet njegovemu pouku ni bilo samo slikarstvo, temveč vse sorodne in pomožne vede. Jezikovno učenje se je menjavalo z zgodovinskim in lepoznavskim. Čitala sta skupaj svetovno zgodovino, prebirala klasike in se ozirala na vsa važnejša vprašanja o umetnosti —: bili so to dnovi, katerih ni Jurij nikdar pozabil, in kateri so mu vcepili veliko spoštovanje do mojstra. Wolf sam ga je nagovarjal, naj gré po svetu, najprvo pa na dunajsko akademijo, kjer ga bode priporočil svojemu prijatelju in sošolcu, genijalnemu

profesorju A. Feuerbach-u. Leta 1873., torej ob času svetovne razstave, krene jo Jurij na Dunaj, kjer mu je šlo od začetka silno trdo. Slikal je sicer večjo podobo za neko hrvaško cerkev in par manjših slik za prodaj, vendar so bili dohodki tako mali, da je pisal dné 16. nov. l. 1873.: »Vsak dan preživim med strahom in skrbjo, da se bodem morebiti že jutri moral posloviti od mesta, od katerega sem upal pridobiti toliko koristi in znanja. A kamor poskusim, povsod mi izpodleti; prvič nimam sreče, drugič pa nobene žive duše, ki bi me komu priporočila . . . Tisti, ki je nameraval kupovati moja dela, je sedaj v Ameriki, in žena njegova ne vé ne ceniti ne kupovati.«

Meseca novembra je po Stritarjevi pesmi »Medeja« narisal črtico, ki je tako ugajala na akademiji, da profesorji niso hoteli verjeti, je-li njegovo delo, ali ne. Slikal je svojega sorodnika F. Ferlana in njegovo ženo — obe sliki ima še danes gosp. Ferlan na Dunaju — in risal na akademiji po gipsu. Na podlagi teh del je bil meseca decembra l. 1873. sprejet kot gost v akademijo. Vmes je slikal križev pot po naročilu očetovem in za nekega Sodiča na Hrvaškem tri table, katerih vsebina pa je pisatelju teh črtic neznana. Na akademiji se je zanj posebno zanimal prof. Chr. Griepenkerl, ki je tedaj občeval tudi s starejšimi slovenskimi rojaki na Dunaju. Feuerbach je bil odšel na Nemško — genijalnega moža so bile z Dunaja prognale malenkostne spletki, katerih je življenje tudi med umetniki, žal, le prepolno.

Pričetkom zimskega semestra l. 1874. je postal Jurij reden učenec akademije z vsemi pravicami in beneficiji, katere uživajo pravi učenci. »Pa sem tudi priden, ljubi moj, da je kaj. Od jutra do večera sem vedno v šoli«, piše pri-

jatelju z dné 25. oktobra l. 1874. Profesorju Griepenkerlu je pomagal pri njegovih zasebnih delih, posebno pa pri onih velikanskih slikah, katere je umetnik slikal po naročilu grškega mecena barona Sina za akademijo v Atenah. Poleg tega je v jeseni l. 1874. posnel za znanega bakrorezca prof. Jacobi-ja namizno pločo H. Holbeinovo, a ne v barvah, temveč samó s sepijo. Naslikal je nadalje malo genre-podobo »Pri vodnjaku«. Slika predstavlja kmečko deklico in fanta v kranjskih nošah, ki slo-nita in govorita pri vodnjaku, a med tem je voda že napolnila škaaf in povsodi lije čezenj. Sestava je jako srečno ubrana, ljubka, značaji dobro zadeti in risanje povsem pravilno. Sliko je podaril že omenjenemu sorodniku F. Ferlanu na Dunaju, ki jo ima še sedaj v lasti. V Belvederu je posnel po naročilu večjo sliko, a ime njeno nam je ušlo iz spomina.

Koncem poletnega semestra l. 1875. pa je dobil na akademiji prvo darilo. Dné 24. julija piše prijatelju: »Prav v naglici in ob kratkem ti poročam, da sem dobil v četrtek darilo za najboljšo kompozicijo onega prizora iz Schillerjeve »Hoje v plavž«, ki se glasi: »Der ist besorgt und aufgehoben, Der Graf wird seine Diener loben.«¹⁾ Darilo je zlata svetinja, vredna osem cekinov. Ustanovitelj darila je Füger, svetinjo pa mi je osebno izročil minister Stremayer. — Izkušnjo iz anatomije sem napravil izvrstno, o perspektivi in o zlogih (Stillehre) pa z dobrim uspehom. — Novic nič, denarja nič!« — Izvirnik Jurijeve obdarovane kompozicije je last njegovega bratranca Ivana Šubica v Ljubljani. Umetnik je vsestransko in naglo napredoval, če tudi so ga mučile skrbi za

¹⁾ Oskrbljen je, dobro sva ga shranila,
Gospoda dobro poslužila. (Kos.)

gmotno stanje in misel, da bode moral v jeseni v — vojake. Dné 26. aprila l. 1875. je bil namreč na vojaškem naboru v Kranju potrjen. Vsi njegovi poskusi, da bi se rešil vojaške suknje, bili so zastonj. Napravil je celó prošnjo na Nj. Veličanstvo, toplo podprto od njegovih profesorjev, a nič ni pomagalo. Z 2. oktobrom je oblekel v Trstu »suknjo belo« in jo nosil dolgi dve leti. Ta čas je bil za mladega moža pač žalosten. S svojimi nadami in vzori, s svojim znanjem in duhom se je čutil povsem nesrečnega v novi družbi. Častniki so mu obetali, da bode sprejet v geografski institut na Dunaju, kjer bi bilo službovanje vsaj nekoliko bolj ugajalo umetniku. A pretekkel je mesec za mesecem, želje njegove pa se le niso izpolnile. Zadnji dan meseca decembra l. 1875. piše iz Trsta: »Jaz sem nesrečen . . . Pa vendar mi je huje, da moram uk zanemarjati in zamujati, kakor da moram biti vojak. Učim se tu jako malo, kar bi mi koristilo; večinoma le vojaške reči, ki me pa čisto nič ne za-

nimajo . . . « V Trstu se je seznanil in sprijaznil s pesnikom Cegnarjem, ki mu je bil v veliko tolažbo v tako žalostnem položaju. Njegov polkovnik mu je dajal tu pa tam kaj slikarskega dela; dobil je dovoljenje, dva dni v tednu in vsako nedeljo porabiti popolnoma za-se. Čez leto in dan so ga oddelili za pisarja k polkovnemu štabu v provijanturo, kar poroča v prijateljskem pismu z besedami: »Moj Bog, kaj bom še vse!« — Vendar je še precej pridno slikal tudi kot vojaški pisar. V začetku l. 1877. je napravil portret nekega nadporočnika in njegove neveste, potem je poučeval deco svojega polkovnika v risanju, vrhu tega pa začel sestavljati svojo »Rajo« po znanih Stritarjevih pesmih; začetkom junija l. 1877. je poslal Stritarju prve tri slike. V jeseni tega leta so ga izpustili iz aktivne službe — to je bil pač njegov najveselejši dan v teh zadnjih letih! Komaj se je doma nekoliko odpočil, pa se je napotil zopet na Dunaj, da popravi, kar je zamudil. (Dalje.)

P t o l e m e j .

Ptolemej mogočni
Skliče knezov zbor;
Knezi so mu točni
In dospó na dvor.

Kocka za rubine
S knezi tu vladar,
Kocka za zlatnine
In srebrn denar.

Dolgo kocke meče,
Dolgo že igra,
Toda malo sreče
Danes knez imá.

Zgubil že rubine,
Zaigral denar,
Zaigral zlatnine
Vse je že vladar:

»Krono še na glavi,
Žezlo še imam«,
Kralj razsrjen pravi,
»Zanja zdaj igram!«

Parkrat družba zbrana
S kocko zaigra,
Krona je prodana,
Žezlo kralj jim dá.

»V ječah robov dosti
Imam pod zemljó;
Zmagam jaz — so prosti,
Ako ne — umró!«

Kralj razburjen meče
Kocko brez skrbi:
Praznijo se ječe,
V plavih teče kri.

Pride Berenice:
»Kralj, ne kockaj več!
Slušaj glas kraljice
In pridrži meč!

Če ob srebrnike,
Krono si, denar,
Pusti vsaj jetnike,
Ne igray, vladar!

Ako vse rubine,
Žezlo, kralj, zgubiš,
Igro za zlatnine
Lahko spet dobiš.

Z igro pa življenja,
Kralj, jim več ne daš,
Ki iz zaslepljenja
Zanje zdaj igraš!«

Toda kralj ne čuje,
Trdi Ptolemej;
Kocko zaviškuje
In igra naprej.

Rabelj pa dovaja
Žrtve za vrstjó,
In pod meč podaja
Glavo za glavó.

Ko v morjé peneče
Solnca žar hití,
»Prazne, kralj, so ječe«,
Rabelj mu velí.

Kvišku kralj poskoči,
Zbegan in srdit
Gre v dvorani vroči
K lini se hladit.

Pa zagleda žrtve
Igre in strasti,
Kralj zre robe mrtve:
Kup jih cel leži.

Gleda kralj osuplo,
Bega roj ga sanj:
K truplu seda truplo — —
Cel kup — kocka zanj.

In ko gleda, gleda
Z line trupel kup,
V srce mraz mu seda,
Grabi ga obup.

Zjutraj pa ga v hrupu
Vsi iskat hité:
Oj — na trupel kupu,
Kralj je brez glavé.

Ant. Hribar.

Ljudska osveta.

(Povest. — Spisal *Podgoričan.*)

XI.

Vrgli so se v beli grad.
Narodna pesem.

Rvavo je vshajalo solnce drugega jutra. Nobena rosa se ni lesketala na drevju in travi. Suh, vroč veter je vél po Krájini. Ptiči so molčali in posedali po vejah, celó vrabci niso tako kričali, kakor sicer. Ljudem se ni mudilo na polje. Postajali so pred hišami, hodili po vrtilih in se ozirali na ono stran, kjer se vzdiguje Čušperk. Kimali so in mrmrali:

»Čakaj, do danes si ti nas tepel, a kmalu bomo mi tebe!«

Nekateri je opasal oselnik, zavihtel koso in šel kosit starino ali strnišče. Ženske so brusile srpove ter šle žet zakasnelo pšenico ali pa zgodnji oves, ki je zaradi prevelike suše že zorel.

Solnce je vsako uro huje pripekalo, da je bila vročina neznosna, a tu pa tam je zapihal veter, in ljudje so prerokovali nevihto. Za grajske ljudi, ki so tu in tam desetnili, ali so bili pri tlačanih, menili se niso kmetje skoro čisto nič, kakor bi jih ne poznali. Nihče ni nobenega ogovoril, pa tudi odgovoril ne, ako je bil vprašan, niti godrnjal ni, ako so si hlapci preveč desetine odmerili. Tolažili so se:

»Danes še lahko grabite, a potem nikdar več.«

In žugali so jim skrivaj in zabavljali. Na čušperško zidovje je bila še predpoldnem priletela jata krokarjev in se je podila tam okrog in — kričala. Henrik je strelil nekaterikrat s pušico nanje,

da so odleteli, a takoj so se vrnili in kričali še predrzneje.

»Diši jim nekaj, diši«, pravi Ferdinand grajščaku in valpetu. »Lačni so, plena čakajo.«

»Tu pač ne bodo dobili nič«, odvrneta oba.

»Bog vé, taka zverina ima dober nos.«

Valpet je prerokoval vojsko. Mati mu je bajè dejala, kadar je veliko krokarjev, tedaj je veliko nepokopanih mrličev, ktere morajo črni pogrebci zakopati.

»Tudi jaz sem že slišal to.«

»Pojdita, pojdita! Babje čenče. Sedaj ne bode vojske, saj ni še Turka v deželi, sicer bi se bilo že kaj zvedelo.«

Ferdinand skomizgne, rekoč:

»Bog vé, kaj še pride«, in gré.

Kmalu za tem se oglasi v bližnjem gozdu sova. Začudi se vsakdo, kdor jo sliši, in pomenljivo ozre v svojega tovariša.

»Sova skovika, sova«, vpijejo hlapci.

»Nekaj bo, kar bo, sova se ne oglašá zastonj.«

Tudi grajščak jo je čul in skoro ustrašil se je, saj ni še nikdar slišal sove po dnevu. Čul je tudi pogovor hlapcev.

Krokarji, vpitje sove, pogovor hlapcev, vse to ga je vznemirilo in jezilo, da se je srdil zaradi vsake male stvarce, kričal na hlapce in jih zmerjal. Pridivjal je bil tudi k Rmanu in se grdo sporekel z njim; še k Alenčici se je pridrevil in ji zažugal, da jo zapre v ječo, ako kmalu ne ozdravi in ne vstane. »Zastonj te ne bodem redil tukaj«, dejal je jezno.

Alenčici se je sevè grozno hudo zdelo in vstala bi bila in pobegnila iz grada, ako bi bila le smela. Skrbelo jo je zaradi očeta.

Tako je stresal grajščak svojo sitnost in nezadovoljnost, nad komer je mogel. Popoldne pa zajaše konja in odjezdi z jednim hlapcem v dolino gledat, kaj počnó tlačani, in kako desetinijo hlapci.

Pa zdelo se je, kakor bi se bilo danes vse zarotilo proti njemu. Še tlačanje niso bili tako ponižni, kakor sicer. Predrzo so mu gledali v obraz, malomarno se mu umikali in odkrivali, in marsikateri se je storil nevednega in ga še pogledal ni. To je gospoda silno jezilo, da je vrelo od jeze po njem. Često je zavihtel kratki bič in švrknil tlačana, ki je stal dovolj blizu njega, ali je pa ukazal hlapcu, naj zvrši biriško oblast. Pa ti tlačani se danes niti za bič niso zmenili, da bi prosili milosti, ampak škrtali so z zobmi, jezno gledali in zamolklo kleli grajščaka. Stiskal je konja, da se je vspenjal in skakal po poti, in grozovito je klel in rotil se ter žugal tlačanom:

»Čakajte, vražji psi, kmalu vas bodem učil drugače plesati! V prahu se bodele še valjali pred menoj, ali pa v mojih ječah prebivali.«

Prejezdi vse vasi, a nikjer ni videl onih ponižnih in udanih tlačanskih obrazov, kakor jih je srečaval vselej. Prepričal se je na lastne oči, da je nov duh prešnil vse njegove podložnike, a oko ga ni varalo, da je to nevarno okužujoči duh upornosti, ki lahko kmalu prekorači svoje prave meje. Vračajoč se je premišljal, s čim bi utepel tlačanom prejšnjo ponižnost in pokornost. Da mora nekaj storiti, o tem je bil preverjen. Misli tudi o vzroku te upornosti. To je vedel, da ga ljudstvo ne ljubi, saj mu tudi ni bilo do ljubezni, a vedel je, da se ga je balo. Kje se je torej navzelo tako hitro take predrznosti in poguma? Kmalu pride do Bojana.

»Ta, nihče drugi mi ni spridil ljudij«, zagodrnja polglasno pred-se. »Varuj se, kmalu bodeš okusil mojo roko, ki zná krotiti uporneže in nemirneže!«

Premišljuje, kako bi ga dobil v pest in ga kaznoval.

Precěj pozno se vrneti s hlapcem v grad. Solnce je bilo še komaj za dva moža visoko. Ukaže si prinesiti jedi in pijače in gré v sobo.

Kmalu za njim pride Ferdinand.

»Kaj hočeš?« zareži grajščak nevoljen nanj.

»Plemeniti gospod, onega Bojana sem že zasledil.«

Takoj se sprijazni.

»Ali res? Kje pa je?«

»Zasledil sem ga, in ako hočete, še nocoj ga vam pripeljem, ker mislim, da je po noči najlože prijeti ga.«

Vesel tleskne grajščak z rokama in obraz se mu napravi v zloben nasmeh.

»Prav, prav! Premišljal sem malo prej, kako bi ga dobil in kaznoval. Pripelji ga takoj, ko ga dobiš, in dobiti ga moraš še nocoj! Čuješ?«

»Plemeniti gospod, še pred polnočjo ga bodele videli. Ali dovolite, da vzamem dva hlapca?«

»Vzemi dva, pet, deset, vzemi vse, samo, da ga mi ujameš!«

»Verujte mi, pripeljem ga v grad.«

Po teh besedah se Ferdinand pokloni in gré, pustivši gospoda nekoliko potolaženega.

Henrik je hlastno jedel in pil. Teknilo mu je. Po jedi je pa vstal in hodil po sobi in si mel zadovoljno roke. Navdajalo ga je tisto prijetno čustvo, ki navdaja vse maščevalne ljudi, predno se nad kom znesó.

»Vendar-le!« vzklikne sam sebi. »Dobom te in ti pretresem kosti. Spridil si mi ljudi, a pokažem ti, kaj se to pravi. S starim te zaprem v jedno luknjo. Menila sta, da mi kaj moreta, ker sem si prilastil dekle; a ne bode nič! Sedaj je ona moja, vidva pa bodeta pre-mišljevala svojo upornost. Zatiških menihov se ne bojim, ko bi se grozili za-

radi dečaka. Jaz jim že posvetim vsem skupaj.«

In nasloni se na okno in zre v dolino. Potlej se pa obrne, gre iz sobe in hlapcu jetničarju naroči:

»Povej, povej onemu staremu Rmanu, da naj se pripravi, ker skoro dobi družbo. Sina mu bodem dal, da mu ne bode dolg čas.« In hodil je sem in tje, deloma zadovoljno; vendar ga je mučila neka slutnja, katero je zastonj odganjal.

Stari Rman se jako prestraši, ko pride ječar k njemu s tako novico. Ferdinand ga je bil potolažil, da je lože prenašal osodo, a sedaj ga je jetničarjevo poročilo čisto pripravilo ob mir. Najprej si je mislil, da se je Ferdinand grdo norčeval ž njim, in zato se mu je inako storilo, češ, »preganjajo me in mučijo, pa še norčuje se z menoj. Oj, ti hudobni človek ti!« Zastavi ječarju več nujnih vprašanj, toda ta mu nič ne odgovori, kakor bi bil vse preslišal. In ko ostane Rman sam, tako grozno zapuščen, tako nesrečen, zakrije si obraz z rokama in solze mu privró iz očíj in lijó po starem licu in padajo na tla.

»O, Bog, preveč me izkušaš in tepeš, vsaj sinova mi obvaruj zla in nesreče! Naj trpim jaz za vse, za-se in otroke svoje, samo daj, da ne pride nobeden temu nečloveškemu človeku v roke!«

Tako je bridko zdihoval, ali tolažila ni našel. Vsak hip je pričakoval, da se odpró težka vrata, in se v njih pokaže ljubljeni sin zvezan.

»Oh, kaj bo, kaj bo! Kaj bi storil?«

Sedel je na okorni stol in poslušal vsak ropot in šum, ki se je slišal od zunaj. Te ure so bile grozovitne.

Ferdinand je pa odhajal s hlapcema po Bojana. Odbral si je samo dva hlapca, da bi bilo manj sitnostij ž njima. Vesel in zadovoljen se odpravi v dolino in z dvorišča večkrat pogleda po oknih grajskih.

In zaigra mu včasih zadovoljen smeh na obrazu, kakor da bi se vsa njegova duša kopala v veselju.

»Naposled vendar! Prišla je ura povračila, ko se bode poravnal stari dolg«, reče večkrat pred-se.

In ko je odhajal iz grada, naročal je vratarju Mihi, kateremu je bil že prej vina preskrbel, češ, da ne bode omagoval zvečer od žeje:

»Miha, le izpij vse! Name ni treba nič gledati! Ko se vrnemo, hitro spusti verige, da ne bomo stali zunaj!«

»Précej, précej, samo oglasi se! Miha ne spi, dobro vidi in sliši«, odvrne oni urno.

»Nocoj ne bodeš dosti ločil, kdo je prišel; z vinom se menda ne bodeš kregal«, misli si Ferdinand in gré za hlapcema, ki sta bila onkraj mosta.

Pred gradom se pa ustavi in obrne pogled na ponosno zidovje, ki je že toliko let kljubovalo času, vremenu in očitim sovražnikom. Kdo vé, ali se bode ustavilo tudi tej sili, ki pride nanje kmalu?

V srcu mladega moža vzkipi srd:

»Obsodil si se sam, človek brez usmiljenja! Uničeval si srečo drugih ljudij, nocoj uničimo tebe.«

Molcé je jahal Ferdinand s hlapcema navzdol. Le tu pa tam jima je rekel katero, da bi ne bila slutila nič nenavadnega. Solnce je že poljubljalo visoke vrhove gorenjskih planin, ko so se bližali planjavi.

Danes so se kmetje pred nočjo vračali s polja. Nikakor jim ni bilo več obstanke pri delu, težko so čakali noči.

Bojan je bil odbral nekaj krepkih mladeničev. Ti so se oborožili in šli z Vidom v gozd na prežo. Naučil jih je, da, kadar bodo njega gnali po poti v grad, naj zgrabijo biriče in obdržé, a njega naj brž oprosté. Natančneje je še naučil Vida.

Druga dva pošlje na videmski hrib in jima naroči:

»Ko se stemni, da ne razločita drugega, kakor zvezde na nebu in noč v dolini, zapalita visoko grmado, da se bode plamen visoko vspenjal in trgal, da bo njegov svit pozval vse ljudi na delo.«

In šla sta mladeniča v hrib, navlekla grmovja in dračja skupaj in čakala noči.

Ljudje so nestrpnost pričakovali dogovorjenega znamenja. Nekateri so se veselili, a drugi so s strahom pričakovali usodne ure, saj nihče ne vé, kaj pride, nihče ne more zagotoviti, da se jim posreči. Nekateri so še pred nočjo zapuščali vasi in šli po stezah in ovinkih v češko reber.

Bojan je pričakoval biričev.

Z Močilarjem, Ožboltom in bratom je sedel na vrtu in se pogovarjal. Ugibali so, kakšen bode konec vsemu temu.

»Oj, dobro bi bilo, da bi tega vranča ne bilo več na Čušperku. Ali jaz pravim, da se taka opara težko spravi s pota«, meni Močilar.

»Kar tako ne gré, privzdigniti se mora«, pravijo drugi.

»Kaj prida že ne bode iz tega.«

»Huje nam ne more biti.«

»Bog vam menda ne bode v greh štel, saj ne mislite krasti in ropati«, pritakne še Močilarica.

Med takim pogovorom jim je mineval čas.

Hudo se je že mračilo, ko pridejo v vas Ferdinand in spremljevalca. Na videz vsi osupnejo, ko stopijo trije grajski pred nje.

»Kaj pa je zopet, kaj?« vprašata Močilar in žena vsa prestrašena.

»Nič hudega se vam ne zgodi, samo ta-le mora z nami«, dé Ferdinand in pokaže Bojana.

»Kdo pravi?« ujezi se Bojan.

»Gospod grajščak! — Primita ga.«

Bojan odskoči, a tako slabo, da sta ga takoj prišla hlapca. Še nekaj časa otepa, a kmalu neha, rekoč:

»Nate me! Le vlecite me, kamor hočete! Ne bojim se nikogar, saj nisem storil nič hudega.«

»Le čakaj, pogledamo ptičku kmalu pod perje«, opomni s smehom Ferdinand. Brez posebnega zadržka odidejo. Nekateri vaščani so videli, kaj se godi, in so hoteli kar zagnati se na hlapca, a Bojan jih pomiri: »Le pustite! Naj le dela grajščak, kar hoče, a mi mu povemo tudi svojo. Jaz sem zadnji.«

Hlapca sta ga hitro gonila, ker sta se bala ljudij. Že so sopihali v breg nad Cesto, ko se zasveti na videmskem hribu.

»Juhej, ali vidite tam-le? Znamenje rešitve!« Hlapca ga nista umela: »Kaj je? Kaj kričiš?« vprašata ga.

Slavonska noša.
(Po fotografiji.)

»Glejta, kako visoko plapola kres na videmskem hribu!«

»Ej, kaka kôpa se je vnela, ali pa kak drvar kuri«, meni Ferdinand.

Gredó dalje in kmalu dospó v gosto temo. Košate bukve so jim zaslanjale vsak razgled, nobena zvezdica ni primigljala skozi gosto listnato streho. Izpodtikajo se ob kamenje, opotekajo in gredó godrnjajoč in preklinjajoč naprej. Pa niso še hodili četrť ure po gozdu, kar mahoma jim zastopijo s sekirami in koli oboroženi ljudje pot; zaradi teme jih niso poznali.

»Primate jih!« veli nekdo v temi.

V hipu planejo neznanci nad oba hlapca, ki sta bila takoj na tleh, da še tistih okovanih palic nista mogla porabiti.

»Kdo ste?« vpraša neznan glas.

»Jaz sem Bojan z Vidma«, odvrne Bojan. »In ti so grajski biriči, ki me hočejo gnati v grad.«

»Zato jih bomo mi odgnali«, odvrne zopet oni. — »Ženite jih v Mrzlo dolino!«

Kmalu sta bila hlapca zopet na nogah, in nekaj môž ja je tiralo pred seboj v gozd. Pomagalo ni jima nič, da sta se sklicavala na grajščaka. Samo smeh jima je bil za odgovor.

Bojan in Ferdinand sta bila sedaj med svojimi ljudmi.

»Dobro ste naredili«, pravita oba, ko ni bilo hlapcev več v bližini.

Vid jima je povedal, da so ja že težko pričakovali. Bilo je veliko več ljudij že v gozdu, kakor jih je bil Bojan poslal, saj nekateri niso mogli več doma čakati.

»Na videmskem hribu že gorí, kmalu bodo vsi tu«, pravi Bojan.

»Saj že težko čakajo«, opomni nekdo.

»Naš sosed nosi že vse popoldne sekíro«, pravi drugi.

Smejé se in zabavljaje so čakali tovarišev.

Ko se je zasvetilo na videmskem hribu, zganili so se ljudje po vsej dolini. Môžje

in mladeniči se niso nič obotavljali, ampak vsak se je urno pripravil za odhod in zavihtel pripravljeno orožje. Doma so ostajale žene in starci. Z otroki ni bilo mirú, letali so sem ter tje in kričali. Čudeč se je zrl gospod župnik za mimo hitečimi kmeti, ki so imeli na ramah sekire in kose, kole, gorjače itd. Kam li neki gredó? mislil si je sam pri sebi. Gré na cesto in vpraša trumo, ki je šla mimo:

»Kam pa tako pozno?«

»Na Čušperk!«

»Na tlako?«

»Da. Do sedaj smo grajščaku delali tlako, odslej jo bomo pa sebi.«

»Grajščaka preženemo!«

»Ali ste ob pamet?«

»Res! Zakaj pa ne? Dovolj dolgo nas je zatiral, sedaj ga ne trpimo več!«

In hiteli so naprej.

Župnika je to iznenadilo in ostrašilo. Zaslutil je, kaj se kuha, a njegova dolžnost je bila, brzdati ljudi. Ali pa ni že prepozno? Ljudje so že na poti, Bog vedi — — — Tako je premišljal stari gospod, a ničesar ni mogel ukreniti. Ljudje mu niso nič povedali, boječ se, da bi grajščaku ne sporočil.

Prvi so došli na zbirališče Češčani, za njimi Zdenci, Videmci in vsi dolinci zapored; zadnji so prihiteli Kompoljci. Vseh skupaj je bilo nad štiristo krepkih môž in mladeničev, izmed katerih so bili nekateri že vajeni vojskovanja, saj so se že borili s Turki.

Ko je bila zbrana tolika množica, razvnel se je Bojanu in tovarišem tudi pogum in sladka nada jim je zasijala, da zmorejo silnega grajščaka.

Izpregovori Bojan:

»Môžje! Kaj pa storimo z grajščakom?«

»Božali ga ne bomo!« opomni smejóč se Ferdinand.

»Ubijemo ga!« odvrne cela vrsta navzočih mož.

»Prav, saj je smrt zaslužil«, pritrди Vid.

»Možje, ne tako! Ako ne bode skrajne sile, ohranimo mu življenje! Pregrešiti se nečemo nad njim. Mi se le bolj branimo, kakor napadamo. Pravice si iščemo s svojo pestjo, ker nam je ni hotel nihče priznati.«

Tako je govoril Bojan, da bi odvrnil ljudi od krivice in nepotrebnega nasilstva.

»Kaj pa z gradom in drugim poslopjem?«

»Požgimo vse!« odvrnejo možje.

»Storite z gradom, kar hočete, samo ljudem ne storite ničesar«, prosi Bojan.

»Kdor se bode ustavljal, tistemu ne bomo prizanašali!«

»Ali bode te slušali moja povelja, če pridemo v grad?«

»Slušali, slušali, kar bode prav.«

»Ne izdajte potem nikogar, ako bi hoteli grajščaki koga zasledovati in preganjati.«

»Nikogar ne izdamo; molčali bomo kakor zid.«

»Sedaj pa le tiho proti gradu, in ko pridemo tje, tedaj pogumno! Sedaj nam je le dvoje na izbiro: ali zmaga ali smrt.«

Nato se vzdignejo vsi in gredo po temni in kameniti poti proti Čušperku.

Bojanu je močno bilo srce. Lahko si je mislil, da bode njegova četa pokončala vse, saj ne more nihče brzdati strastij in maščevalnosti, kadar se je razvnela. Tudi Ferdinand je mislil tako, a prav to mu je bilo po godu.

XII.

Gorjé, gorjé, ti sivi grad!

Uporniki.

Pol ure pozneje je stala vsa truma pred utrjenim čušperskim gradom, kamor je bila dospela po tihem.

»Kako pa pridemo sedaj v grad«, izprašujejo se, ker niso še vedeli, kaj namerjata Bojan in Ferdinand.

Ferdinand odbere nekaj mož in jim pravi:

»Hitro za nama! Kadar bode most naslonjen, zgrabite vratarja!«

Vsi so bili pripravljeni. Vsi stopijo bližje; ker je bilo temno, ni se dalo ločiti, kdo je.

»Miha, most spusti!« zavpije Ferdinand dvakrat dokaj glasno.

Čez nekaj časa se odpre neka lina, in skozi njo se oglasi Miha:

»Kdo je?«

»Kdo? Jaz! Ali si že spal?« odvrne Ferdinand.

»O, kaj si že doma? Précej! Précej!«

Še malo trenotkov, in močne verige zarožljajo, most pa zaškriplje.

»Ožbolt, ti nam pokažeš pot do očeta in sestre«, pravi Bojan polglasno bivšemu hlapcu; poleg njega sta stala Marko in Vid.

»Vratarju ne storite nič žalega«, šepne Ferdinand možem poleg sebe. »Ni hudoben človek.«

Sedaj zatrobi čuvajev rog. Vzbudil se je bil in hotel naznaniti, da se je vrnil Ferdinand.

Še predno se most dotakne z vnanjim koncem tal, planejo čakajoči zarotniki nanj.

»To ste nestrpni«, godrnja Miha, a hitro potem se ga nekdo oklene in ga pritisne z vso silo.

»Dobro si naredil, Miha«, pravi smejoč se Ferdinand.

»Ho, kaj pa je to? Kdo se pa hoče z menoj«, jezi se Miha in se otresa napadnika.

»Drži vraga!« pravi nekdo zamolklo.

»Zvežite ga!« ukaže Ferdinand. »Ne, stojte! Potisnite ga za sedaj v tisto-le luknjo in ga stražite!«

»Ho! ho! napad! razbojniki!« zakriči Miha, da se razlega v grad, ko spozna nevarnost.

»Môlči!« sikne nekdo in mu zatisne z dlanjo usta, a drugi ga porinejo v malo votlino poleg vrat, ki je bila za razno navlako.

»Možje in mladeniči! za nama!« zakažeta Bojan in Ferdinand kmetom, ki so takoj na to pritisnili za njima in jo udrli po mostu in skozi vrata na dvorišče.

Vratarjev krik je opomnil čuvaja, da je nevarnost, zato zdrami urno nekaj hlapcev. Čuvaj zatrobi drugič z vso silo, da se razlegne po vseh grajskih prostorih. Mahoma je bilo vse po koncu. Kdor je bil že slečen, iskal je obleke, drugi pa orožja, da bi se branil v prvi hip. Ženske so zagnale vik in krik, a grajščak skoči s kletvijo po koncu. Vsi so bili prestrašeni, vedeli pa še niso, da je sovražnik že v gradu, da so kmetje že na dvorišču.

»Ognja nam je treba«, zavpije Ferdinand in stopi k drvarnici, kjer je bilo obilo trsâk in drv. Zagrabi obojega, kolikor more, prinese na sredo dvorišča in vrže na tla.

»Ukrešite ogenj in podkurite, treba nam bode svetlobe.«

Nekaj môž se skloni in ukreše ogenj.

Zdajci se prikažejo hlapci, a videč na dvorišču ogenj in toliko ljudij, prestrašijo se še bolj in zbežé proti grajščakovemu stanovanju.

»Kaj pa je?« zavpije Henrik hlastno skozi duri.

»Sovražniki — Turki!« odvrne strahoma nekaj hlapcev.

»Mevže, na ozidje in k vratom, kaj stojite tukaj!«

»Gospod, razbojniki so že na dvorišču.«

»Ni mogoče«, zakriči grajščak obupno.

Plamen zaplapolá visoko, po dvorišču se močno zasveti in zažari tudi do grajščaka.

»Kje je grajščak, kje je vrag?« vpije množica, kateri se je bil vnel pogum. Grozno je odmevalo vpitje po zidovju.

»Ha, uporniki, ti tlačanski psi!« zakriči Henrik, začuvši slovenske glasove svojih kmetov. »Hlapci, biče in orožje, ukrotimo to nesnago!«

Hlapcem se vzbudi nekoliko srčnosti, videčim, da ni Turek, ampak nerodni kmet.

Na dvorišču kričé kmetje vse vprek.

»Za mano! Na grajščaka!« veli Ferdinand in izbere nekaj môž. Bilo je jako težko, voditi to trumo, ker je vsakdo silil na svojo stran. Le z največjim naporom sta vzdržala Bojan in Ferdinand ljudi, da se niso razkropili po gradu.

»Sedaj rešimo jetnika«, zavpije močno Bojan, »za menoj, vi mladeniči! Ožbolt, ti pa idi pred nami!«

In vrela je truma korenjakov proti ječi. A vrata z dvorišča v notranje prostore so bila zaprta. Prvi udarci sekir so kmalu bobneli po debelem, a slabem lesu.

Tudi na drugi strani so zapirala vrata pot navzgor do grajščakovega stanovanja.

»Ulomite vrata«, veli Ferdinand, ko jih ni mogel odpreti.

Bližnji možje zavihté sekire. Zapah se udá, železje se ušibi, kmalu zagrmé vrata z vso silo na stopnice.

»Puške, meče!« kriči grajščak nad hlapci; a kaj, ker niso mogli v orožarno, ki je bila pri tleh. Henrik brž pograbi svoj meč.

»Na stopnice! dva, trije, pet! Za mano! Drugi streljajte skozi okna.« Urno se postavi na stopnice z mečem, da bi ubranil vhod v prvo nadstropje.

»Proč, psi, ako vam je mar za življenje!« zakriči Henrik, meneč, da se ga bodo tlačani zbali.

»Ha, psi!« odvrnejo kmetje. »Ubijte ga, potolcite ga!«

»Ubij ga! S sekiro ga loputni!« zavpije nekdo zadaj.

Kmet zamahne s sekiro.

»Stoj, ne pregreši se nad njim!« zavpije Ferdinand.

Grajščak spozna njegov glas.

»Kaj, ti Ferdinand?« vpraša ga in se začudi ob jednom.

»Da, jaz, Ferdinand Strûp.« Naglašal je zlasti zadnjo besedo.

»Strûp?« ponovi osupel grajščak.

»Ferdinand Strûp, sin Ivana Strûpa. Prišel sem maščevat se zaradi svojega očeta in svoje matere.« Glasno so donele besede.

»Kaj hočeš?«

»Kaj hočem? — Ne veš-li? — Oj, ti poštena, blaga duša! Uničil si srečo mojega očeta, moje matere in mojo, a jaz hočem uničiti tvojo srečo in — tebe!«

»Mene? Da vidimo! Pobijte ga, izdajalca«, zavpije svojim hlapcem, sam pa zamahne z mečem. A Ferdinand je bil pripravljen, imel je sam meč v rokah in ga znal po tedanji navadi sukati. Nekoliko se umakne in nastavi debelo stran udarcu. Grajščakov meč se zasučje v stran in malone odpade iz rôk. Sedaj bi ga bil Ferdinand lahko sam prehitel in udaril.

»Možje, naprej! Primate zatiralca!«

»Le po njem!« vpijejo kmetje in pritisnejo od zadaj.

»Tolcite! Sekajte!« vpije grajščak hlapcem, ki so se vedno bolj umikali, videč, da kmetje vihté sekire spretno. Tudi grajščak sam se je počasi pomikal, stopnico za stopnico, vedno pred seboj z mečem mahajoč, da bi kdo ne prišel preblizu.

Ferdinand je bil vedno prvi; zdelo se mu je, da se je vse življenje pripravljale na ta trenotek: sedaj je torej treba porabiti ga. Rad bi bil grajščaka skoro razorožil in dobil v roke.

Hlapci so kmalu videli, da se ne morejo uspešno ustavljati toliki množici, zato so se umaknili na hodnik. Tukaj je stalo še nekaj tovarišev, ki so metali na dvorišče, kar je kdo dosegel, ker streliva niso imeli.

Grajščak je klel, a umakniti se je moral tudi sam: kmetje so vpili in se gnetli na stopnicah.

»Pobijte ga!« Samo ta klic se je umeval med splošnim hruščem in truščem. Lahko je torej razvidel grajščak, da mu gré za glavo, ako ne zmore upornikov, ali jih ne pregovori, naj nehajo sami.

»Kaj mi hočete? Kaj sem vam storil žalega?« vpraša jih hinavsko.

»Mene si tolkel . . . Okral si me pri desetini . . . Ubil si Rmanko!« vpili so razjarjeni kmetje.

»Vragi, kaj bežite!« vpije nad hlapci, ki so se umikali, a ti se niso menili zanj, ampak samo mislili, kako bi se rešili sami.

Ko grajščak vidi, da je zapuščen in da se zaman upira, polasti se ga divja obupnost. Zavrti meč, zažene ga preklinjajoč v Ferdinanda in zbeži po hodniku.

Ferdinand je hotel meč prestreči, a ta mu prileti v desnico, da se kri poceedi iz rane.

To je bilo kakor iskra v suho slamo. Kmetje planejo za njim, on se pa zažene v svoje stanovanje in zapahne vrata za seboj. Sedaj udarijo kmetje tudi od druge strani na hodnik, da je nastala huda gneča.

»Rman, Rman!« začuje se sedaj med razgrajalci. Ta beseda je imela toliko moč, da je hrušč skoro potihnil in so

se vsi obrnili tje, odkoder je prihajal glas. »Rman je prost, Rman je tukaj«, ponavljajo oveseljeni ljudje, kakor bi bili pozabili grajščaka.

Kako pa so rešili ubogega moža?

Rman je takoj zaslišal v ječo vpitje in šumno ropotanje, a bal se je, da zagleda kmalu svojega sina ujetega in uklenjenega. Ko pa sliši udarce na vrata svoje ječe, ko razume domače glasove, zazdi se mu nekaj, vendar skoro ne more verjeti. Zjasni se mu še-le, ko zasliši razločne glasove Bojana, Ožbolta in Vida, ki so ga klicali. Vrata, dasi železna, odnehajo naposled, ker so bili kmetje prinesli težko bruno in udarjali ž njim — kakih pet je je držalo v rokah — ob vrata. Grozno je bobnelo, kakor bi se hotelo vse podreti. Ko se odpró vrata, plane Bojan k očetu, objame ga in poljubi, rekoč:

»Moj oče! Moj nesrečni oče!«

»Moj sin, ti tukaj?«

In objame in poljubi ga tudi Marko.

»Oče, prosti ste!« odvrne Bojan.

»Kdo pravi? Kdo me je oslobodil?«

»Mi vsi, kar nas vidite, in videli jih bode še mnogo, ki so zgrabili za orožje, da rešijo vas in ukroté grajščaka.«

Veslje zasine na Rmanovem obrazu, saj je čutil, da je zopet sloboden, med svojimi ljudmi.

»Kje je Alenčica?« vpraša zroč okoli sebe.

»Saj res, Alenčica! Kje je?« vzklikne Vid.

Ožbolt jih odvêde proti njeni sobi. Gretoč srečajo že druge kmete, ki so razgrajali in se podili sem ter tje. Ko je bila Alenčica zaslišala hrup, poskočila je v groznem strahu kvišku. Ženske so bile pribežale k njej, jadikovale in tarnale so, kaj bode. Trepetajoč so pripovedovale, da je menda Turck na dvo-

rišču. Strah je rastel tem bolj, čim huje so razsajali napadniki. Mrzli znoj jim je rosil čela, noge so se jim šibile in skoro koprnele so od groze, ko začujejo mnoge korake in porivanje pred vratmi. Ko se pa vrata odpró, nastane vik in krik, da je glušilo ušesa. Alenčica je pač trepetala, a vendar ne tako, kakor druge, saj se ji kaj hujšega ni bilo treba bati.

»Oče! Bojan! Marko!« zakriči v jedni sapi, vsa oveseljena, ko zazre svoje domače. Preplašene ženske pa umolknejo, ko se prepričajo, da niso krvoloki Turki, ali hudi roparji s črnimi obrazi. Oče ujame hčer v razprostrte roke, objameta in poljubita jo brata, Vid ji pa stisne roko in ji pogleda odkritosrčno v oči; tudi deklica mu zazre v oči tako milo in nedolžno, da je razveselilo mladeniča v dno duše.

»Ali ti je še hudo, Alenčica?« vprašujejo jo vsi in gledajo obezано čelo.

»Kmalu ozdravim, saj me ne boli skoro nič«, odvrne jim, gledajoč sedaj tega, sedaj onega, kakor bi ne verjela sama sebi, da so res njeni pravi domači ljudje.

»Kje je grajščak, da vam je dovolil priti pome?«

»Vprašali ga nismo. Sedaj smo prosti, veš, prosti; nihče nas ne bode več zatiral«, pravi ji Bojan.

»Ali moreš hoditi?«

»Lahko.«

»Pojdimo!«

Med tem je bil hrušč po hodiščih in sobah čim dalje silnejši. Reda ni bilo nikakega. Zato si je mislil Bojan, da je treba najprej oba rešenca spraviti na varen kraj. Za Alenčico so silile tudi ženske, kar jih je bilo; rešilci jim niso branili, ampak jim pomagali, da se otmó iz grada. Težko je bilo priti na dvorišče, še težje pa skozi vrata. Onkraj mosta

se ustavi Bojan z Markom in Vidom in jima veli, naj ostaneta pri očetu, sestri in ženskah in jih varujeta, on sain da mora skrbeti za red med kmeti.

Ko pride Bojan nazaj k napadnikom, bilo je povsodi že razsvetljeno, po hodnikih, sobah in dvorišču; prihajal je od nekodi tudi duh po smodu, kar je kazalo, da se je nekje že zatrosil ogenj. Kmetje so vpili in se krohotali, nekateri so drli v klet, da se znosijo nad vinom. Vino je teklo v kablje, s korcem so ga zajemali kmetje in pili v dolgih požirkih. — Bojana je sedaj najbolj mikalo, da bi se spoprijel z grajščakom, ali ga vsaj videl. Malo poprej, predno se je pridružil Ferdinandovemu oddelku Bojan, ulomili so bili kmetje za grajščakom v stanovanje, a ni ga bilo nikjer. Kmetje iščejo in iščejo, a ne najdejo ničesar. Ferdinand se ozira na vse strani, držeč meč v levici, ker je bila desna obvezana, a sledú ne zapazi nobenega.

»V tla se vendar ni udrł«, godrnja proti kmetom, »dobodemo ga gotovo, le iščimo!« Tu vstopi Bojan in zvé hitro, kako je.

»Ali ni nikjer kakega skritega izhoda? Ali ste že poskušali stene?«

Z močno bakljo hodi sem in tje, kmetje pa udrihajo po zidovju, češ, da se mora nekje udati.

»Le-sem, le-sem« kriči Bojan in kaže del stene. »Porinite to steno, tukaj so vrata!« Kmetje se zapodé siloma v steno, kakor čeda ovâc, ako jim pomoliš soli, in kar mahoma je bilo, kakor bi se stena udrł; ~~najbližnji so skoro popadali na tla.~~ Tu je bil skriven izhod, vsekako napravljen za beg, ko bi bila nevarnost. Bojan vzame bakljo iz rók bližnjemu kmetu, v drugo roko pa dolgo bodalo, nasajeno na močan drog, in tako oborožen gré skozi najdena vrata, kmetje

pa za njim. Stopnice so vodile nizko; naposled stopijo skozi mala vrata pod milo nebo in vidijo pred seboj zunanji zid, ki je zapiral in oklepал ves grad. Tu so lahko videli, kako dobro je bil zavarovan ves grad, in da bi ga s silo ne bili mogli nikdar premagati.

»Kaj je to? Tam na tleh leži nekdo in stoče.«

Bojan stopi bliže k zidu in spozna moško postavo. Skloni se previdno, posveti z bakljo in zakliče:

»Valpet, valpet! Poglejte ga! Rano ima na glavi; kje jo je dobil?«

Radovedni kmetje pristopijo in spoznajo takoj valpeta. Krvavela mu je močna rana preko čela in na levi roki; kri je močila tla.

»Še živi in diha« opomni Bojan; »vzdignite ga, mora nam povedati, kaj je z grajščakom.«

Možje ga vzdignejo, Bojan pa poskusi, kako bi ga vzdramil; bil je zaradi udarca na čelo in ker je bil izgubil veliko krvi, v omotici. Res odpre valpet kmalu oči, a zopet jih zapre. Bojan ga vpraša:

»Kje je grajščak?«

Valpet zasope, vzdigne nekoliko roko in pokaže kvišku na zid. Bojan si razloži takoj to znamenje, češ, šel je čez zid. Res je bila blizu tam prislunjena lestvica. Neki mladenič skoči k njej in urno spleza na vrh zidú. Z vrha se ozre na vse strani, zlasti v temno globino pod zidom, a ne zapazi ničesar.

»Tukaj ga ni; ako je skočil raz zid, ne more biti več živ«, pravi oni na vrhu lestvice.

Sedaj sklene Bojan spraviti več pjasnila iz valpeta. Zato si raztrga kos rokava od svoje srajce, da mu zaveže krvavečo rano, in ga opomni prijazno, naj se nič ne boji, ker oni se boré le z grajščakom, ne pa s podložniki. In valpet res počasi pové, da je hotel on sam

ubežati skozi ta vrata, a grajščak ga je prehitel. Tu pri zidu pa sta se sprla, in grajščak ga je udaril po glavi z nekako gorjačo tako silno in ga zabodel v roko s kopjem, da se je takoj zgrudil na tla.

»Grajščak je potemtakem ušel«, pravi Bojan.

»Naj gré, saj nazaj ne bode imel nikamor«, dostavi Ferdinand, ki je bil došel v tem hipu.

Bojan ukaže nesti valpeta na dvorišče, on sam pa se vrne s Ferdinandom v stanovanje grajščakovo. Tu je bilo že vse razdejano in pokončano, napadniki so vse razbili, vrhu tega se je tudi tukaj že kadilo.

»Bodi!« reče Ferdinand, »naj pogori vse, da se ne bode mogel vnesti tukaj niti Čušperžan, niti kdo drugi. Pokončajmo vse, požgimo in razrušimo grad, da bode že pogled strašil vse zatiralce ljudstva in pravice!«

Kmetov ni bilo treba priganjati, saj so že davno želeli, da bi izginil čušperški grad z zemeljskega površja. Razkropé se na vse strani za svojimi tovariši, ki so razsajali in razbijali po grajskih sobah in shrambah. Tudi grajski hlapci, ki so prihajali iz skrivališč, pridružijo se kmetom, da si vzemó kaj plačila za svojo službo. Ogenj se je urno prijemal lesenega pohištva in orodja, kmalu se je močno pokadilo iz gostega dima, plamen je zaplapolal in se hitro razširjal na vse strani. Kmetje so bežali, strah jih je prevzel in težko so se motali čez most iz gradu. Od zunaj pa so gledali z veselimi obrazi uničujoči požar. Nekateri so šli še k pristavam in tudi tje vrgli rdečega petelina, da bi izbrisali zadnji sled nesrečnega Čušperka.

Kmalu je bil ves grad v ognju, dim se je valil iz zidovja, plamen pa je visoko švigal in razsvitljeval gozd daleč na okoli, rdečil je celó oblake, ki so

pluli na nebu. Kmetje so ukali, in čim bolj je gorelo, tem bolj so se radovali.

Narod, ki se je iz nižave oziral na Čušperk, ni bil več v strahu: ogenj mu je oznanjal, da je konec čušperške oblasti. Na oddaljenih gradovih pa so stali stražniki oboroženi in pripravljeni, čakajoč sovražnika, ker so menili, da je pridrl Turek in zapalil mogočni grad čušperški.

Suha Krajina ni videla še takega požara. Pokalo je, hreščalo je po zidovju, kakor bi bilo peklo odprto. Od zunaj je bilo sicer vse zidovje jako močno, toda znotraj je bilo mnogo lesa, nad katerim se je znašala moč ognja.

Tisto noč ni v dolini nihče zaspal. Gorelo je še ves prihodnji dan, ko so se bili kmetje že davno razšli in pozgubili. Kar je bilo grajskih, šli so mirno v dolino, seboj so nesli tudi smrtno ranjenega valpeta. Kako vse drugače je hodil ali jahal nekdanj po isti poti! Pustili so ga pri nekem kmetu na Vidmu; ko je pa zvedel o tem gospod župnik, dal ga je prenesti k sebi, da bi imel boljšo postrežbo.

Ponosni čušperški grad je bil na večer drugega dne okajena razvalina; na mestu hlevov in pristav so bili kupi pepela. Taka je bila ljudska osveta.

Rmanovi so s Ferdinandom vred drugi dan nekoliko počivali, saj so bili potrebni počitka. Okoli poldne pa pride nekaj pastirjev pravit, da leži globoko pod grajskim zidovjem mrtev in razbit človek. Ker sta Bojan in Ferdinand iz pripovedovanja povzela, da bi utegnil biti ta mrtvec grajščak, odpravita se nemudoma na pot. Prav pod onim delom zidovja, kjer je ležal sinoči valpet, bil je v jarku grajščak ves razbit in z razkosano obleko. Malo višje sta našla dolgo in debelo vrv. Sedaj je bilo vse jasno: grajščak se je hotel spustiti čez zid in

Slavonska noša.
(Po fotografiji.)

ubežati, a brez dvoma ni dobro pritrdil zgoraj vrvi, zato je z vrvjo vred telebnil v globočino in se ubil.

»Naše roke mu niso prizadele smrti. Tu je kazen večne pravice«, reče Bojan, katerega je pogled na grozno potolčenega grajščaka močno ganil.

»Kdo vé, kaj sta imela z valpetom! Tudi ta je dobil zaslužen plačilo«, dostavi Ferdinand.

XII¹⁾.

Za dežjem solnce sije.

Nar. pregovor.

»Jaz grem«, pravi na večer istega dne Ferdinand Rmanovim. »Naloga je zvršena, a zame ni tukaj varno. Tudi za vas bi bilo prav, da se za nekaj časa umaknete. Morda vas bode kdo zasledoval.«

Po kratkem premišljevanju sklenejo, da gré Bojan nazaj v samostan, a oče, Alenčica in Marko na Visoko k strijcu Urhu. Za Rmana je bilo to tem bolje, čim lože je drugodi pozabil ženino smrt.

Poslovivši se od znancev, razidejo se. Ferdinand odide proti Ogleju in laški meji, tu pa je neki šel na morje. Tudi Rmanovi so odšli še tisto noč, izročivši dom v varstvo sosedu: Bojan je odrinil v samostan, Rman z otrokoma pa na Visoko.

Ljudje so z nekolikim strahom pričakovali, kaj neki bode. Gospod župnik, ki je pokopal skoro na tistem grajščaku, zmajeval je z glavo, a rekel ni nič. Mnogi so upali, da se bode vsa stvar polehla in brez sile poravnala, ker je bila znana krivičnost Čušperžana, a prijateljev ni imel, ki bi se zanj maščevali.

Tako se je tudi zgodilo. Družina grajska se je potaknila pri kmetih, valpet je kmalu potem umrl, razkrivši gospodu župniku važne stvari.

Kaj pa lastnik gradú, Turjačan? To vprašanje je kmete najbolj skrbelo.

Prijahal je res Turjačan takoj tretji dan s hlapci na Čušperk. Zavzel se je, ko je uzrl na mestu ponosnega gradú le okajene stene in kupe pepela. Pač se je srdil in žugal kazen, a na drugi strani ni obžaloval te izgube, ker je dobival od Henrika jako malo dohodkov in je hotel odslej imeti kmete neposredno pod svojo oblastjo. Zvedel je kmalu, da so tlačani napali grad, a ker ni mogel zvedeti, kdo je bil pravi načelnik, in ker mu je gospod župnik povedal strahovite reči o Čušperžanu s prošnjo, naj prizanese ljudem, pustil je Turjačan daljše pozvedovanje in pa misel na kaznovanje. Saj bi mu ne koristilo nič, ako bi krotil kmeta, marveč še gmotno škodo bi imel. Tako je sklepal Turjačan, in res je bilo to najpametneje. Tako so se porazgubili nevarni oblaki iznad dobropoljske doline.

Jedini sin grajščakov Jurij bi bil imel dolžnost potegniti se za očeta. A zvedel je o njegovi smrti jako pozno. Služil je namreč v vojski po hrvaških mestih in se malo menil za dom. Tako je bilo vse ugodno našim kmetom, da so ušli sitnemu preganjanju.

Kajpada se jim ni uresničilo vse, o čemer so poprej sanjarili, ker desetino so morali prav tako odslej dajati Turjačanu, kakor prej Čušperžanu. A bilo je vendar mnogo drugače. Turjačan je bil pravičen svojim ljudem in ni trpel nobenega nasilstva. Tako so se začeli za dolino boljši časi.

Ko so kmetje videli, da jih nihče ne preganja zaradi razrušenega čušperškega gradú, lotili so se pridno dela; vse se je polagoma uredilo, tudi Rman je prišel, še predno je potekel jeden mesec, z Visokega na svojo domačijo.

Alenčica je kmalu pozabila prestane bolečine in veselo je prepevala pri očetu in bratu. In Vid se ni mogel ustavljati

¹⁾ Na str. 341. in 345. čitaj št. X. in XI.

več srčni želji, prosil je v drugič očeta in mater, naj mu dovolita oženiti se, prosil Rmana, naj mu skoro dá Alenčico za ženo, ker se je toliko trudil zanjo.

Stari se niso dali dolgo prositi. Saj ni bila ta stvar nova, trebalo je le dovoljenja od grajščine, katera se ni ustavljala. Gospod župnik se je sicer nekoliko muzal, a naposled je pohvalil mlada zaročenca, češ, da sta poštena in zvesta.

Bil je prijazen predpust. Pri Rmanih in Močilarjih so se pripravljali za ženitnino. Alenčica in Vid sta vabila sorodnike, sosede in prijatelje, da se je sešlo na poročni dan veliko svatov od vseh strani: Bojan z ujcem Stankom, Urh z Visokega z ženo in hčerjo, sosedi, prijatelji, — da ni bilo še toliko ljudij pri Močilarjih. Praznovala je ženitovanje — rekel bi — vsa vas, saj jedni so bili sosede in prijatelji Rmanovi, drugi Močilarjevi. Splošno je bilo veselje. Plesali so in peli, da je bilo kaj. Bali se niso, da bi prišel grajski valpet z bičem in jih pregnal ali pa odvedel katerega v grad. Tisti časi so minuli. Tako je dobil Vid srčno ljubljeno nevesto in živel ž njo srečno sredi dobrih otrôk, katerih potomci še sedaj marljivo orjejo zemljo.

Rman je dal kmalu gospodarstvo iz rôk in živel sedaj pri sinu Marku, sedaj pri hčeri še nekaj let. Bojan pa se je

odločil kmalu potem za vojaški stan, deloma ker ga je veselilo vojaštvo, deloma ker so se bali zatiški menihi raznih sitnostij, ko bi ga sprejeli v redovno zvezo. Bil je neustrašen vojak, bojeval se je na jugu s Turki in na severu z Nemci; rekel je pa večkrat, da se je zagledal v požar čušperškega gradu in tam dobil veselje za meč in ogenj.

O Ferdinandu ni bilo potem ne duha ne sluha.

Čušperški grad se ni na onem mestu pozidal nikdar več, pač pa je zidal nekdo pozneje grad na bregu proti Račni. Rodovina Čušperžanov je izmrla s Henrikovim sinom Jurijem, ki je umrl bojda kot kapitan bihaški. V domovino ga ni bilo nikdar.

O starem čušperškem gradu pa so se pozneje pravile in se pripovedujejo še dandanes različne pripovedke. Marsikaj v njih je izmišljenega, a resnica je, da ga je razrušila jeza zatiranega ljudstva.

Skoro, skoro se zrušijo še poslednje stene, mah zakrije kamenje, grmovje in drevje zaraste ves kraj, ki je nekdaž vzbujal okoličanom grozo in strah.

Razrušen je silni grad in pozabljen, in kmalu se ne bode poznalo mesto, kjer je stal, a narod, katerega so nekdaž strahovali grajščaki, ostal je in je sedaj sam svoj gospod na rodni zemlji.

M o r n a r.

Domóv prišél je mlad mornár,
Oj mlad mornár, oj lep brodár.

»Domači kraj, domači kraj,
Kakó, kakó te vidim zdaj!
V zemljó so stářiše zagrnilí,

Deklè so moje omožili,
In sêstra ljuba, ljubi brát
Po svetu šlà sta — sréče iskat!«

Zapústil je dóm mornár solzèč,
Nazáj ga biló ni níkdar vèč.

A. C. Slavin.

Naša železnica.

(Spisal *Ivan Zupanec.*)

(Konec.)

ekateri poslušalci se začudijo, drugi se zakrohotaajo, grajski Matevž pa udari z roko po steni, rekoč: »Ta se mora pribiti na zid.«

Pisar Joža pa reče zaničljivo: »Ti, Peter, kadar sem jaz zraven, ni treba pripovedovati kaj takega.«

»Kaj železnica, to ni nič!« reče Matevž. »Ladije na morju so vam vse kaj drugega. Ko sem bil v Trstu za komija — bil je le hlapec pri nekem trgovcu — prišla je tje velikanska angleška ladija. Pravim vam, da je bila dokaj večja, nego naš grad. Pa ne lesena, iz samega čistega železa je bila. Topovi so štrleli na vseh krajih iz nje; imela jih je, kakor jež bodic. Vojakov in pomorščakov pa je bilo na nji več, nego je v naši celi soseski ljudij. Imela je velik železen stolp, iz katerega je molelo topov, sam ne vem, koliko. Pa to še ni vse! Ladijo so potopili lahko pod vodo, kadar so hoteli, tako, da se je videl le stolp iz vode. Stolp se je lahko vrtil, med tem se je pa streljalo na sovražnika iz vseh topov, da je bilo groza. Zaradi tega ni mogel sovražnik ladiji nikoli do živega. Tej vojni ladiji je bilo ime »Fleksibel«; vsaka ladija je krščena in ima svojo botro.«

»Dètè, zlomka«, začudi se Jernejček.

»Ko so Tržacani razžalili ženo poveljnikovo, razjezil se je tako, da je hotel streljati na mesto. V desetih minutah ne bo stal več kamen na kamnu«, rekel je. Župan z mestno gospôdo je komaj potolažil močno razjarjenega Angleža.«

»Ta je menda tudi za na zid«, oglasi se razžaljen Ozebkov Peter.

»Kaj boš ti, kovač, govoril, ki še morja nisi videl.«

»Kaj? Morja da nisem videl? Saj smo imeli na Ogrskem vojaške vaje pri mažarskem morju (t. j. Blatnem jezeru). Preklicano veliko je.«

Matevž ni vedel na to trditev odgovoriti ničesar. Drugi vasovalci so pa tudi molčali, še tajnik ni rekel nobene.

»Pa so vendar prebrisani ljudje na svetu sedaj«, izpregovori prvi Skalar. »Ko sem se peljal predlansko leto na svete Višarje, nisem se mogel prečuditi železnici. Stroji, vozovi in druge naprave, to vam je tako narejeno, da bi si človek ne mislil. Kako je tir raven! To je tako kakor po mizi. Kaj pa še le tisti rovi skozi hribe, to je čudno! Kako se neki prekoplje tak rov, posebno če gré skozi skalo?«

»O, to je lahka stvar, to se naredi lahko vse s stroji. Tak stroj spredaj koplje, zadaj pa meče od sebe prst in kamenje. Delavcem je treba le odvažati.« Tako pouči pisar strmeče poslušalce.

»Dètè, dètè, ta prebrisanost na svetu!« čudi se najbolj Jernejček.

»Marčič ima staro prerokovanje«, pravi Bubar, »v katerem je pisano, da pride takrat antikrist, kadar se bo ovijala železna kača okoli zemlje; tedaj pride tisti, katerega nas obvaruj sam Bog.«

»Pozno je že!« oglasi se Tonček. »Andrejec, jutri po nauku pridi k Bohku, dam za polič vina.«

Postava o naši železnici se je potrdila na Dunaju. Ko je prišel telegram v naše okrajno mesto, napravila se je bakljada,

in našega državnega poslanca so izvolili za častnega meščana. Naš občinski pisar je bil tisti dan v mestu. Ko je prišel domov, trudil se je, da se zgodi isto pri nas.

Prvo nedeljo po nauku se snide občinski odbor v sejo. Sam župan stavi predlog, da se izvoli poslanec za častnega občana, ker je pripomogel, da se bo zidala železnica skozi našo dolino. Pisar pa je slavil v naučenem govoru na dolgo in široko velike poslančeve za-sluge za našo občino.

»Ali bode kaj veljalo, če izvolimo poslanca za častnega občana?« povpraša odbornik Brdavs.

»Jaz ne privolim krajcarja iz občinske blagajnice za to«, pripomni Strah.

»Moža, ali so vama kaj plačali fantje, ko so vaju vzeli v svojo družbo? Saj vesta, kakšne navade smo imeli in jih imajo še sedaj fantje?« Tako povprašuje s povzdignjenim glasom pisar.

»Kaj povprašuješ? Kdo nama je plačal? Midva sva morala plačati fantovščino, to tako dobro veš, kakor midva.«

»Tako je«, pritrди Strahu Brdavs.

»No, vidita, prav tako je tukaj: poslanca vzamemo za svojega, in to nas ne stane niti beliča. Naš poslanec bo vesel te časti in nam bo dosti pomagal. Pravijo, da velja veliko pri cesarju. Če pa drugega ne bo, dal bo gotovo za nekaj poličev, če pride k nam.« Tako duhovito je Joža zagovarjal izvolitev poslanca za častnega občana. Obraz se mu je žaril, ko je mislil na poslančevo pijačo.

Tako smo dobili pri nas prvega častnega občana. Pisar je naznanil poslancu to v dolgem pismu.

Druga točka te imenitne seje je bil pisarjev predlog o napravi bakljade in razsvetljave. Četudi so sedeli v odboru sami prijatelji železnice, vendar se ni

rešila ta točka tako gladko, kakor prva. Naposled se je pisarju posrečilo, da je dobil večino za svoj predlog. Dovolila je, da se kupi na občinske stroške pol funta smodnika in dvajset lojevih sveč.

Kaj takega, kakor na večer te nedelje, ni bilo v naši vasi ne prej ne poznej. Ko je legel mrak na zemljo, pomikal se je od župana sem nena-vaden sprevod. Spredej je mogočno korakal občinski pisar, čez ramo je imel veliko zastavo, na kateri se niso mogle več razločevati barve, v drugi roki pa pisan lampijon, ki ga je bil prinesel iz mesta. Za zastavonoscem je korakala vaška godba: Janez Zima s harmoniko, Miha Rezar s klarinetom in Ozebkov Peter z velikim turškim bobnom. Za godbo se je vila v dveh vrstah odrasla moška mladina s hlevskimi svetilnicami v rokah ali privezanimi na palicah. Spre-daj, ob straneh in zadaj pa je drla bosopeta mladina, neprestano — po pisarjevem povelju — kričoča: »Slava našemu poslancu, slava, živio, živio!« Na oknih hiš, mimo katerih se je pomikal sprevod, bila je tu in tam postavljena kakšna svetilnica ali leščerba. Na griču za vasjo pa so pokali topiči v črno noč, da je bilo veselje. Taka je bila naša razsvetljava in bakljada, ki je še sedaj ne moremo pozabiti! Pisar je poslal dolgo poročilo v časopise, in s solzami v očeh smo brali ta lepi dopis, ki je raznesel slavo naše vasi po širni domovini.

Vse se je veselilo nove železnice. Od glavnega do našega okrajnega mesta je ljudstvo željno pričakovalo, da pride prvi vlak. A soglasje ni trajalo dolgo.

V naši dolini so bili določeni trije kolodvori: v Lazih, Peči in Repnici.

Zoper kolodvor v Repnici so se vzdignili Zadržani, stari sovražniki Repničanov. Zaradi sovraštva tudi niso hoteli nič čuti o nameravani cesti iz Zadrge

v Repnico, za katero so dobili na svojo prošnjo podporo od deželnega zbora. Če se zida nova cesta, potem je gotovo postaja v Repnici, mislili so si. Zadržani so zahtevali kolodvor v Žlebu — med Pečjo in Repnico —, kamor so imeli nekoliko bliže, nego v Repnico. Za Zadržani so se oglasili Resjani in Dolžani. Vas Resje je med Lazi in Pečjo. »Če bode postaja v Žlebu«, dejali so Resjani, »tedaj je preblizu Peči; mesto v Peči in Lazih mora biti pri nas.« — »V Žlebu in Repnici ne moreta biti kolodvora, ker sta preblizu skupaj, tedaj je naša Dolga vas najbolj pripravna za postajo«, dejali so Dolžani.

Tako se je začel prepir o kolodvorih, ki je postajal vsak dan hujši in nam bolj in bolj grenil veselje. Skoro vsaka vas je hotela naposled imeti svojo postajo, a še v isti vasi ni bilo zloge, kje in za katerim plotom bodi kolodvor.

Ko je prišla v našo dolino komisija pregledovat namerjano progo, zbrala se je v Žlebu množica pristašev žlebskega kolodvora. Navdušeno se je klicalo »živio!«, da bi se pridobila komisija za — žlebski kolodvor.

V vsaki gostilni si slišal tiste dni samo pogovore o kolodvorih. Vedno smo se prepirali, kje so kolodvori naj-

bolj potrebni, in si zalivali jezo s slabim vinom in grenkim pivom. Ti naši prepiri niso bili na škodo gostilničarjem.

Neke nedelje so se celó spoprijeli nekateri bolj vročekrvni pivci in si posegli ne prerahlo v lase. Drugi dan pa je hodil veselo naš zdravnik Popek po sosednih vaseh, obvezoval večje in manjše praske ranjencev in si služil lepe denarce. K nam smo pa klicali sosednjega zdravnika Zalarja, zakaj nihče ni prerok v svoji domačiji.

Naš sodnik Višnja je imel tiste dni obilo opravila. Tožarili smo se tudi zaradi žaljene časti.

Vsi napor — prošnje in poslanstva v Ljubljano in na Dunaj — Zadržanov, Resjanov in Dolžanov niso imeli zaželenega uspeha. Kolodvori so se postavili, kakor je bilo ukrenjeno, v Lazih, Peči in Repnici.

Sedaj veselo žvižga hlaпон po naši dolini, in vsi smo izprevideli, da so kolodvori na pravem mestu, če tudi bi imel marsikdo rajši postajo bliže.

Železnica nam prinaša tolike koristi, da je utihnil še njen največji nasprotnik — Pečnik. Mesto malokoristnega vozarjenja se je prijel zanemarjene kmetije.

»Hudika«, pravi večkrat, »pa je le dobra in koristna ta — naša železnica!«

Nadgrôbni napis.

(F. R. † 23. junija 1892.)

Hlad takó in poln nâd,
Zgóđaj sem légel v smrtni hlad.

Vendar ne tóžim, saj nihče ne vé,
Kaj verováti živenu se sme —
Često življenje trda je pot,
Trnja polna, polna zmót.

Kdor se v ljubézni spominjaš me vróci,
Nič za meno, prijatelj, ne joči:
Tiho poklekni na kraj jáme,
Môli zá-me!

Sonetje.

1. Sam sebi.

Ko jaz bi ptiček bil, zletel bi urno
Na vrt prelép, kjer gréda cvète vsaka,
Kjer zanjke ni, kragúlja, ni lisjaka,
Kjer ne bučí grmenje hudournó.

Ko bil bi ribica, v vodó azúrno
Vesélo splaval bi, ki vrt namaka,
Kjer z mrežo ribič, s trnekó ne čaka,
Kjer ne razgraja vód valovje burnó.

A ker Slavín sem, zêmljo ljubim bédno,
Kjer ljudstvo moje bivalo je vedno,
Slovansko ljudstvo ljubim, rod nesrečni!

Če tudi mrak nad njim vihári večni,
Če tudi jarem ga krivice tlači,
Če tudi kujejo na njem kovači!

2. Poeziji.

Kedòr je vonjal cvét na morski róži,
Otožnost mu neznana v srce leže,
Na róžo nedóúmna moč ga veže,
Kot bi privezan bil na trdni góži.

In če odtrga se, po svetu kroži,
Mirú ne najde, sreče ne doseže,
Pri srcu mu od dné do dné je teže,
Nazáj se k róži vedno bolj mu toži.

Ta róža ti si, božja poezija!
Kar srce te je moje zapustilo,
Po dnevu mrje za tebjó in nóči.

Vzdržáti se še dalje ni mu móči:
Zatòrej vračam se — sprejmi me milo,
Lepót mi svojih ne zapiraj sija!

3. Pesniku.

Kot ôrel pevéva se zdiš mi duša,
Ki ranjen se po mračni zêmlji plazi,
Dokler zelí zdravilne ne opazi,
Ki nósi po planinskih tléh jo ruša.

Le kratek hip čudézno zél okuša,
Kar potrepéče, minejo ga mrazi,
Razmóta se — pod njim goré so, lazi,
Grmenje vód, nebó nad njim brez truša.

Takó i pevec. Kèdar v srce dahne
Dih pevski mu, budèč móči njegove,
Ponósno duh kreljuti mu razmahne.

Nad zêmlje plôve žalostne mrakove,
Kjer bôl ne tare ga in dvóm in strah ne,
Lepôte gleda tam podóbe nove.

4. Dvom.

Kot ptiček časih dviga se iz trave
In pada zopet, zopet kvišku vzleta,
A boljše sreče si zaman obeta,
Ni móči mu popeti se v višave —
Za njim hitijo déklice zvedave,
Dvojèč, je-li perutka mu zadeta,
Ali je ptiček kilca tega leta,
Negóden in nevajen še letave:

Takó dviguje pevski gòn duhá mi,
Če dvigne se, mračná ga tare sila,
Mirú mu ni v prečudni tej omami.
Ne vém, je-li modrost ga ostrelila,
Ki pojmov golih nósi tul o rami,
Ali rasó še le mu mlada krila!

5. Prijatelju.

(A. M.)

Kje dnevi so, ko družno sva živela,
Ko nama um in srce razprostrta,
Lepôti bila zémski sta odprta,
Iz prsij mlada pésem je kipela?

Ko na obnebjú zarja je rudela,
Sedela tolikrat sva pókraj vrta,
Kjer se o klópicí je pletla trta,
Junaka Marka slavna brala déla.

Narázen naji vódita zdaj póti:
Gordónski vózel jaz rešujem zmóti,
Veséla tebi vrè iz srca pésem.

Jasnéje in jasnéje dalja sinja
Nebeške se lepôte ti razgrinja,
A jaz še konca našel vozlu nésem!

6. Prijatelju.

(M. O.)

Kaj pravim ti, prijatelj neprijazni,
Sem-li zató se pogovarjal s tabo,
Da spét z netilno poezije vabo
Užgal si srce v uri mi nepazni?
Živélo dolgo že je brez bojazni,
Zazibalo se v mirno je pozabo,
Strahú zdaj vrnil čas se in željá bo —
Ostré, prijatelj, vreden ti si kazni!

Oj z Bogom, jasni dnevi moje sreče,
Zbežali ste iz tihega mi stana,
Le kratka dôba vam je bila dana.

Krví tokove burno srce meče
In krči se in širi se trpeče,
A kriva petja moč je, spet užgana

7. Čustva.

Kedār večerni mrak na zemljo diše,
Domov pastirec žene čédo trudno,
Ugasne ognja prasketanje budno,
In tiše je po rêbri, vedno tiše.

A pôzno v letno noč prhavka tlí še
In v žar ognjén zaplapolá nemudno,
Po vzduhu vlažnem odsevaje čudno,
Če sap ponočnih hlad pepél razpiše.

V človeškem srcu mnogokdaj so čuti,
Ki davno si o njih že um obeta,
Da pod pepélom želj ležé podsuti.

A v srce vrže kratek hip podnéta,
In zažaré, ko um najmanje sluti,
Zgubljeni dnevi, tedni so in leta.

8. Tekma.

(Novomašniku A. M.)

Kedār na tekališču róg zatróbi,
Spusté se konjci v dir, topòt se zgrne,
Brzih kolés osí bleščé srebrne,
Kot bliski se kresali nad zemljó bi.

Ko zadnjikrat zavijejo o róbi,
In k smotru prvi se vihráje vrne,
Zavrisnejo gledalcev vrste črne —
Zmagalcu, ki se slava mu spodobi!

Pretékel tudi ti si mene, dragi,
Pesništva si odtrgal lovoriko
In zdaj do mašništva prispél si palme.

Vendar zavisti ne razjeda žal me,
Vesélo te pozdravljam našo diko,
Častitam prvi ti na slavni zmagi!

A. C. Slavin.

Sirotina tožba.

Se sluga spi, že spi gradú gospôda,
Pokriva vrtno cvetje rôsni hlad.
Od meseca blešči v tolmunu voda,
V globini jasni se zrcali grad.
Sloním na grajskem oknu, v svétlo noč
Z nemirnim srcem zroč.

Pogled mi željno plava v sinjo daljo
Čez ravni, gore, modre reke — kam?
Zletela s krili bi in lahko haljo
Naprej v domovje, v rojstne hiše hram,
Kjer luč svetá uzrla sem nekdáj
In pila sreče ràj.

Očeta, mater, v grobu pokopana,
Zastonj bi klícala na prsi tam,
Pozdravljala bi lica me neznana,
Čudila mojim žalnim se solzam,
A jaz bi poljubila vsa solznà
Domače zemlje tlà.

Na tujem gradu služim kruh sirota.
Nihčé ne vpraša, kdo sem in odkod.
Zamišljen v svoje delo, svoja pota,
Vsakdo pač misli tudi na svoj rod.
A bol tešiti tujega srcá
Kdo hoče li, kdo zna?

Zato, kedār pospi gradú gospôda,
Pokrije vrtno cvetje rôsni hlad,
Miló takó vpodablja mesec vôda,
Srcá bregove prekípi mi jad.
Pred okno stopim in si jad pekoč
Izjokam v tiho noč.

A. M.

V celicah.

Zakaj po celicah tihih
V blaženstvu srca živé?
Mar semkaj napast ne seže,
Mar čuti tu ne goré?

V samotnih celicah tudi
Napast in čút sta domá,
A srca so toliko môčna,
Da zmagajo srečno obá.

A. M.

Sveti kelih.

(Balada.)

a Muro temna noč je pala,
Objel je griče rōse hlad,
V temò štrli nad reko skala,
V temò kipi na skali grad.

Dvorane grajske razsvetljene
Iz reke dnà žaré nocoj,
Krog mize težko obložene
Pa vitezev piruje roj.

V steklenih čašah žarko vino,
Dovtip na ustih, strast v očeh,
V noči temino in tišino
Odseva luč, odmeva smeh.

Pred vrsto gōstov onemelih
Postavi Završčan tedaj
Na mizo z varno roko kelih,
Zamaknjen ves v zlatá sijaj.

»Vriskajte z mano, drugi smeli!
Obilen je današnji plen :
Vi stenski kras ste v cerkvi vzeli,
Jaz kelih vzel sem dragocen.

V spomin ostane več en meni,
Kot solnce v luči se blišči.
Bojda menihi zaslepljeni
Pijó iz njega rešnjo kri.

Če kdaj menih je usta zmočil
Zares s krvjó, kaznuj me Bog!
Jaz vina v kelih bom natočil
In pil bom tudi trsni sok.«

Molčeče viteze bojazni
In čut obide nemirú,
A vitez Završčan izprazni
Peneči kelih brez strahú.

Temà zagrne mu poglede,
Mrtvaški vikne zunaj ptič,
Drhtèč se mu teló sèsede,
Na tleh ne gane se — mrlič.

* * *

Raz stolp brni polnôčna ura,
V dvorana h vlada noč in mir,
Sumi pod gradom kalna Mura,
Na oknu vika v noč skovir.

A. M.

Kako se nosijo Slavonke.

(Sestavil J. Barlè.)

»Alaj sam se nakitila lipo,
Ne možeš mi zabaviti diko.«

Narodna pesem.

V nedeljo popoldne je. Dolga slavonska vas se zdi danes še belejša, solnčece sveti danes še prijazneje, kakor sicer, a svet, posebno ženski, je danes razstavil svoje najdragocenejše obleke, nakitil se z zlatom in srebrom. Starejši seljaki so posedli na klopi pred hišo, ali so se raztegnili po zeleni tratici v senci košatega oreha, mladež pa se je zbrala pod lipami blizo bele cerkvice in se tam zabavlja po svoje. Glasí se tamburica, čuje se jednolična, ali mila pesem mladih grl in vrti se kolo. Tako jednostaven je ples, in vendar ti je povšeči: tu je vse naravno, neprisljeno in pristojno. One brhke Slavonke v pisanih, prebogato okrašenih krilih — kot da so pisane cvetke v najlepšem cvetu. Koliko raznovrstnih barv, koliko umetelnih okraskov, koliko rmenega zlata!

Ni dolgo od tega, odkar se mnogi živo zanimajo za razne národne noše. Poprej se niso zavedali, da iz narodnih

noš najboljše spoznavamo okus, nadarjenost in umetelne nazore dotičnega naroda. Nù, če katerega naroda, tedaj je izvestno naša Hrvatov zanimiva, posebno pa Hrvatov v ravni Slavoniji, ker je med njimi še najbolj ohranjeno narodno življenje. Menim, da ne bode nikomur, najmanje pa mladim čitateljicam presedalo, če jim na kratko opišem žensko narodno nošo iz Slavonije, — moška ni tako zanimiva in dosti manj okusna in dragocena. Marsikaj vem iz svojega potovanja po ravni Slavoniji, za več poročil pa zahvaljujem veleč. gosp. Josipa Lovretića, znanega hrvaškega pisatelja. Njegov kratki opis v »Viencu« (1886., str. 10) in pa še posebna poročila so mi kaj dobro pomagala za ta spis; preskrbel mi je blagohotno tudi lepi sliki, katere podaja »Dom in Svet« svojim čitateljem. Hvala mu! ¹⁾

¹⁾ Ob tej priliki zopet najvljudneje prosimo svoje prijatelje in sploh vse rodoljube slovenske, naj nam pošljejo ali preskrbé (če tudi na naše stroške) raznih slik, ki bi kazale naše slovenske

Torej kje da začnemo? Najvažnejši del ženske obleke so skúti (krila). Nanje se priveže ob slovesnih prilikah svilen zápreg (zastor, predpasnik), a ob navadnih dnevih je volnena prégača. Gornje telo pokriva óplećak, kateri je dvovrsten: pravi národní s širokimi rokavi in dolgimi čipkami in pa švabski, z ozkimi rokavi in malimi čipkami. Na óplećak oblečejo nekatere svilen ali atlasov prsluk (telesnik), katerega si bogato z zlatom našišejo, nekatere so pa brez njega. Okoli vrata si denejo ob slovesnih prilikah svilen, drugače pa navadno volneno, kupljeno máramo (robec); njeni krajei se pritrdé s kánico ali pa svilenim pasom. Svilen máramo si okrasé bogato z zlatimi listíči. Nato pride na vrsto najdragocenejša stvar, namreč po prsih (glej sliko str. 353) lepa vrsta žoltih zlatov, velikih in malih, celó po pet in dvajset goldinarjev jeden (suferíni se zovejo), tako, da ni nič posebnega, če obesi bogato dekle na prsa cekinov v vrednosti do šeststo goldinarjev. Navežejo jih na osmih straneh z zlatim koncem, in naberejo na vrvico, katero pa pokriva — da se ne vidi — bela, čipkasta ógrlica (krongle, ovratnik). Glava je deklicam navadno odkrita, da se vidi drobna pleténica, katera je spletena kot iz sto drobnih vrvic, spredaj pa visoko gori počesana, da se vidita kakor dva rogova. Glavo si okrasé kaj okusno z raznim cvetjem, kadar se dá, z narav-

narodne noše, ali tudi jugoslovanske v obče. Narodna noša se je po Slovenskem skoro do cela poizgubila, le še ostanki se vidijo tu pa tam. Za nekoliko časa ne bode po njih niti sledú, ako nam domoljubni prijatelji ne pomorejo, da jih ohranimo potomcem vsaj v sliki in v popisih. — Mimogredé opomnim, da lahko ločimo besedi: *Noša* — način v obče, kako se ljudje nosijo, in *nošnja* — obleka posameznega človeka, gledé na kako posebnost. Uredn.

nim, po zimi pa z umetelnim. Uhani so jim raznovrstni, večkrat nosijo tudi mal cekin na uhu. Čižmice so tudi večkrat bogato nakrašene z zlatom.

Posamezne nošnje so kaj različne; kolikor vasij, toliko posebnostij. V prijazni Šijačiji nosijo se bolj preprosto, narod je ondi siromašen, v Krajini proti Brodu že bogateje, najbogateje in najokusneje pa tam od Djakova proti Vin-kovcem, vendar so tudi ondi v Krajini mnogo lepše nošnje, kakor pa v tako zvani »paóriji«, kjer ni bilo Krajine. Otok, Privlaka, Babinagreda slové daleč po svojih nošnjah, ali tudi svet je ondi lep, kakor bi si ga bili izbrali, zato poje pesem:

Otočanke visoke divojke
Sve su tanke kano varošanke,
Svoje kose po gospodski nose.

Dalje proti plodnemu Sremu pa zopet peša narodna noša in premaguje tuja. Naši sliki sta iz Otoka in Privlake. Vendar ne samo po kraju, ampak tudi po letni dôbi, po raznih prilikah se menjajo nošnje. Oglejmo si jih ob raznih dôbah.

Advent je tudi Slavonkam nekako čas žalosti, zató je noša preprosta. Skuti so beli, okrašeni le z »razplitom« ali »priplitom«, obrobljeni so s črno svilo. Glavo si okrasé samo z zelenim listjem, ali pa z rmenim smiljem (neveni, immortelle). Na Božič se oblačijo s prav tanko belino (čenar), a še-le na Štefanje se okrasé s težko, bogato z zlatom izvezeno svilo in pa s kupljenim cvetjem: tako hodijo ob vseh nedeljah do pusta. Štirideset-dnevni post je zopet žalosten čas, zato se nosijo ondaj tako, kot da za kom žalujejo. Obleka jim je izvezena le z rdečo ali modro volno, prepasujejo pa se s suknjeno, temno pregačo. Glava jim je brez cvetja, prsi brez zatega lišpa. Težko dočakajo veselega vstajenja,

ko se oblečejo v tanko, dragoceno starinsko obleko svojih mater in babic, v katero se oblačijo ob vseh praznikih do sv. Marka. Ta obleka je najbolj zanimiva, zato, ker nam predstavlja narodno obleko nekoliko desetletij nazaj, vrhu tega je pravo narodno delo, brez tuje primesi. Od Markovega do adventa pa traje ona dôba, ko se ženski svet oblači najbolj dragoceno in preširno; ne véš, ali bi se čudil tančici platna, ali skladnosti barv, ali obilnemu zlatu ali krasoti mladih obrazkov: lepa noša se tu strinja z lepim svetom in naravnim ali samosvestnim vedenjem. Tujec se čudi tej krasoti in skladnosti, vendar obžaluje ono potrato, ker tu »košati se vse v zlatu in svili«. Nekdanji časi narodnega blagostanja so minuli, a za svilo in za razna druga lepotičja se izdá mnogo dragega denarja. Vendar bi pa želel, da se vedno vzdrži lepi narodni obrt, da se ohranijo dragi proizvodi domače marljivosti, razno prirejeno, pretkano snežno-belo platno, okrašeno z raznobojnimi volnenimi okraski, dokaz narodne nadarjenosti in ponos ženskih rok!

Takó, kakor sem sedaj opisal, nosijo se deklice v cvetu mladosti. V trinajstem letu počne iz deteta postajati deklica, takrat si odkrije najpreje glavo in se začne česati po dekliško, samo ne okraši si je še s cvetjem, obleka ji je tako jednostavna, kakor dekliška v postu; tudi ne nosi pregače, ampak črn zapreg. Drugo leto ob cerkvenem shodu se obleče takó, kakor dekleta v adventu, potem nosi polagoma tudi bolj slabo ali zastarelo svilo, a tretjega leta ob cerkvenem shodu evo prave »divojke« v zlatu in svili!

Kaj zanimivo je to, kako žalujejo deklice za svojimi stariši, brati in sestrami. Debela, konopljena obleka pokriva taki revici teló, opaše se s prosto suknjeno

pregačo, čez rame si dene črno maramo, lepe lase zaveže si povsem, da ne vidiš niti nitke, a na glavo si dene beli laneni robec, katerega pa ne zveže pod brado, nego kraji visé po prsih. Nogé ima bose, tudi ob nedeljah in praznikih. Tako je pet mesecev, takrat zavežejo kraje robca pod brado, a oblačijo se še pet mesecev takó žalostno. Še-le deseti mesec po smrti dragega pokojnika oblečejo že nekoliko pri robu okrašeno obleko in obujejo volnene čarape ali nátikače. Sčasoma oblečejo tudi laneno s temno volno okrašeno obleko in opašejo črni zapreg. Laneni robec je pa še vedno na glavi, še-le čez mesec dnij se pokrije deklica s črno rutico. Ko se je završilo leto od dneva pokopa, okraši se s črno svilo, a čez štirinajst dnij prvikrat odkrije glavo in pokaže zopet svojo lepo pletenico, vendar brez cvetja. Prihodnjo nedeljo evo je v bolj svetli svili z zelenim listjem na glavi, a čez teden dnij je oblečena kakor vsaka druga. Naj se tudi po zunanjem pozna, kako mil je komu dragi pokojnik!

Hitro potečejo lepa, vesela dekliška leta, in iz brezskrbne deklice je mlada žena. Najprej razpoznaš ženo po lepi, bogati, z zlatom izvezeni šámi ji iz črnega atlasa, katera pokriva glavo, ali takó, da se lás prav nič ne vidi, kakor samo malo pri ušesih, kar zovejo bikulje. Ona, katera je še le začela nositi težko zakonsko breme, obleče na skute še svilen suktnjo (navadno krilo), vendar jo visoko spodreca, da se izpod nje vidijo skuti, bogato okrašeni s čipkami. Kaj lepó si pripaše pred zapregom lep, okrašen ótarak (peškir, ručnik, otirača), kar znači, da mora mlada žena družini streči in da je tudi pripravna za vsako postrežbo. Ta ótarak nosijo povsodi, pa tudi v cerkev, odložé ga še le čez pet ali šest mesecev.

Zanimivo je, da že izprošena (zaročena) deklica ne žaluje za svojimi stariši, nego se že drugo nedeljo obleče v pisano svilo; mlada žena pa mora biti tudi na pogrebu okrašena s smiljkom, ker za njo so dnevi veselja, dnevi mladega zakona, katerih ne vznemiri niti največja nesreča. Drugače se mlade žene (snaše) ne razlikujejo mnogo od deklic, le šamijo nosijo in pa nekaterikrat lične škornjice.

Otročnice oblačijo bolj temno obleko, katero spuščajo dostojno do tál tako dolgo, dokler se zopet ne uvedejo v cerkev. One žene, katere niso več niti snaše, niti stare žene — zovejo jih sredovječne žene (v sredi svojega veka) — ne nosijo se več tako preširno, kakor mlajši svet, a oblačijo se bolj v belo obleko. Glave pokrivajo si ne samo s šamijo, ampak zavezujejo vrhu nje še máramo.

Kadar je pa iz cvetoče deklice postala nagubana starka, takrat več ne misli mnogo na obleko in oblači se preprosto v debelejše platno, v šamijah si izbira črne, brez našiva, istotako tudi zapreg ali prégačo, krilo ji je povsem belo, samo doli je malo belo izvezeno. Cekinov ne nosijo, obočiče ali mindjuše (uhane) redko, a hodijo največ v opankah. Po zimi nosijo črno suknjo iz kupljenega sukna, katera je pri mlajših jako lepo nakičena. Tako ima vsaka

dôba svojo nošo; a svojo poprejšnjo drago obleko, katera spominja na preteklo cvetno mladost in njena veselja, zapusti starka svoji mladi brhki vnučici, katera jo bode hranila dolgo kot lep spomin svoje babice, dokler je tudi ona ne podari morda še svoji vnučici. Tako je tako dolgo, dokler se naposled tudi obleka ne postara, saj vsaka stvar traja le malo časa.

Tako bi bil kratko opisal lepo narodno nošo ponosnih Slavonk. Res ni malo zanimivo pregledavati one najbolj različne našive in občudovati, kako se strienjajo razne barve v lepo celoto. Kdor je bil na razstavi v Zagrebu, ogledal si je res marsikatero izmed teh oblek, vendar še vse premalo. Vsaka večja vas bi ti dala tega blaga za malo razstavo, treba je le, da pokukaš v prijazni kiljer (kučar, ajat, štalica — posebna hišica ali sobica, katero ima vsak par v zadruzi, kjer hrani svoj lastni imetek) bogate mlade žene ali deklice, pa si videl dosti. Nù, še vse drugače se podá lepa obleka lepemu obrazku in brhki postavi, pa stopi zato, prijazni čitatelj, kadar ti pripusti čas in pa mošnja, doli v ravno Slavonijo. Ogledaš si nošo, kakšna je — najbolji opis je nedostaten in slab — vidiš lepe narodne običaje, čuješ pravo národno pesem in sto drugih zanimivostij. Ni tako pusta zemlja Slavonija, kakor si mislite, ne!

Ribič.

Metal je ribič, lép ko dan,
Vršo je metal, rekél solzán:

»Sam sem na širni zemlji, sam,
Kaj je veselje, nič ne znam —
Plávajte, plávajte, ribice, v vršo!
Lajšajte meni osodo najtršo!

Danes še rád bi ribic nalovil.
Danes bo krsto tesár izgotovil.
Dal bom tesárju petico srebrno,
Mater položil bom v krsto črno —
Potlej pa šel bom pròč odtód,
Morda pozábim bridkih nezgód.«

A. C. Slavin.

Gorica.

Krajepisna in zgodovinska črtica.

(Spisal —j.¹)

Graviš, da bi si rad ogledal Gorico, a le malo časa imaš. Z mano pojdi, pokažem ti jo. Ne bodeš sicer videl vseh podrobnostij, saj bi te tudi ne zanimalo, a ogledal si bodeš glavne dele mesta in spoznal glavne dogodbe v njegovi zgodovini. Gorica se ne odlikuje z lepimi cestami in trgi, in teh zopet ne krasé kdo vé kako krasne palače. Pravih ulic je prav malo: gosposke, semeniške, nekaj manjših drugih in cesta, ki te vodi od semenišča do železniške postaje. Ob tej je »javni vrt« in novodôbne visoke hiše, kakoršne vidiš dandanes i po drugih mestih. Med mestom in postajo so na obeh straneh letovišča z vrtovi, prostora za nove je še dovolj. Najlepše stavbe so letovišča — med njimi so prave palače — ob cesti proti Solkanu s prekrasnimi vrtovi.

Pojdi torej z mano na Kostanjevico, hrib na vshodni strani mesta. Dobro četrť ure, in gori sva. Pot je sicer malo navkreber, a ne bode ti žal zanjo, krasni razgled ti poplača trud. Med potjo pa se lahko pomeniva stvari, ki se tičejo mesta. Poslušaj ljudi, kako govoré! Prav čudiš se, da so med 20.751 prebivalci našeli lansko leto samo 3263 Slovencev, zakaj na ulicah slišiš precéj slovenščine. Slovencev je v mestu brez dvojbe dvakrat toliko, vsaj lomijo pa naš jezik tudi vsi oni, ki se živé od popolnoma slovenske okolice, to je skoro brez izjeme vsi, ki ne živé o svojem zasebnem imetju in ki ne služijo v javnih uradih. Žal, da se vsi Slovenci ne zavedajo svoje narodnosti! Poslušaj otroke, skoro le laški govoré! Sevéda šole so le laške razven c. kr. vadnice in dekliške trirazrednice, katero z velikim naporom vseh rodoljubov po celem Goriškem vzdržuje društvo »Sloga«. Razven mestnih narodnih

šol so še dekliške šole pri čč. uršulinkah in »notredamkah«. Tudi protestantje imajo svojo nemško šolo za večinoma katoliške otroke.¹⁾ Gimnazija in realka sta nemški, ženska učiteljska pripravnica je vsaj v prvih treh letih za Slovenke slovenska, slovenska je tudi kmetijska šola, Lahi imajo sevéda svojo. Ker že govorim o šolah, naj ti omenim še javno knjižnico v gimnazijskem poslopju, ki šteje nad 20.000 zvezkov. Lepa je tudi knjižnica v bogoslovnici in na »Cingrafu«, grajščini slovenskega državnega poslanca grofa Alfreda Coroninija. Muzej v deželni hiši na stolnem trgu je odprt občinstvu od l. 1864. sém. Dva oddelka ima: naravoznanski in zgodovinski.

Tudi gledališče imamo tu in sicer že od leta 1739., sedanje od leta 1782. sém, ali prav za prav, »imajo« ga, ker ne vé, da bi se bilo kdaj igralo v tem gledališču po naše. Slovenski igrajo le v čitalnični dvorani. Poleg »Čitalnice« imamo Slovenci v mestu še tri društva: »Slovensko posojilnico«, »bralno in podporno društvo« in »Sokol«. Tudi trije naši listi tu izhajajo: »Cvetje z vrta svetega Frančiška«, »Rimski katolik« in »Nova Soča«. Lahi imajo svoj »Corriere di Gorizia« (urejuje ga židinja), konservativna lista »L' ecco del' Litorale« in »Rinnovamento«. Poleg teh listov izhaja še nadškofijski »Folium periodicum« in magistratni »Bollettino« dvakrat na mesec.

Gorica je od l. 1861. naprej glavno mesto poknežene grofije Goriške in Gradiščanske. V njej se torej shaja deželni zbor, ima svoj sedež deželni odbor. Vlado v deželnem zboru zastopa okrajni glavar za goriško okolico. Mesto okrajnega glavarja je zaradi tega vedno v rokah vladnega svetovalca. V mestu je nadalje c. kr. okrožno in za mesto odrejeno

¹⁾ Viri: Czoernig: »Die Stadt Görz zunächst als climatischer Curort«. — Št. Kociančič: »Historia archidioeceseos Goritensis«.

¹⁾ Protestantov je v mestu 217 ter imajo svojo cerkev, židov 269 in imajo tudi svojo sinagogo in v »rožni dolini« svoje pokopališče.

okrajno sodišče, davkarija in ces. kralj. gozdna in doménska direkcija (na cesti proti Solkanu).

Toda došla sva na Kostanjevico in že sva tu pred cerkvijo. Oglejva si jo, majhna je, a krasna, prijazna, z lepimi slikami na presno — skoro bi rekel — preobložena. Posvečena je Materi Božji. Pod njo pa počivajo štirje Bourboni, med njimi kralj Karol X. († v Gorici leta 1836.) in grof Chambord (Šambór) († v Gorici l. 1883). Prijazni oo. frančiškani, ki imajo svoj samostan takoj tik cerkve, pokažejo nama radi te grobe, in lahko vidiš, kako skrbno jih čuvajo. Samostan pred cerkvijo je l. 1650. postavil Matija grof Thurn ter ga podaril oo. karmelčanom. Te je Jožef II. pregnal, in samostan je bil na prodaj; prodajo pa so preprečili grof Thurn in goriški meščani in l. 1796. so ga izročili duhovniku Filipu Polli-ju, naj ga oskrbuje. Leta 1811. so se preselili vanj oo. frančiškani, ki so bili od l. 1565. do l. 1786. na sv. Gori, potem pa v nekdanjem samostanu na trgu sv. Antona, kjer stoji sedaj samo še kapelica, katero komaj opaziš. Ta samostan je bil ustanovil l. 1225. sam sv. Anton Padovanski ter bil v njem 20 let za gvar-dijana.

Z ravnice pred cerkvijo je diven razgled na mesto in okolico.¹⁾ Stopiva tje! Pred vsem zagledava pred sabo grad. Sedaj je vojašnica in smodnišnica, včasih pa je bil sedež goriških grofov. Na rebri tam spodaj so vrtni; zadnji, ki ga vidiš na desno roko, je nadškofovski, takoj poleg njega je vrt malega semenišča, in malo semenišče je ono veliko poslopje ob vznožju, zadnje, katero vidiš na desni strani. Malo v stran vidiš cerkev svetega Antona, o kateri se ne vé, kdaj se je postavila. V prejšnjih časih je stalo tu pokopališče. Na nasprotni rebri pa je staro mesto.

Kdaj so se tu naselili prvi stanovalci, tega ne vemo, a da so bili oni Slovenci, kaže dovolj ime »Gorica«, ki se bere že na neki listini iz l. 949. Pravijo, da ta listina ni pristna, a pristna je izvestno

¹⁾ Podoba je posneta malo nižje ob poti, ki pelje na Kostanjevico, a razgled je skoro popolnoma isti.

druga iz l. 1001., s katero daruje cesar Oton III. polovico Solkana in vasi, »quae sclavonica lingua vocatur Gorizia«, oglejskemu patrijarhu Ivanu I. Istega leta daruje cesar drugo polovico grofu Verihenu Furlanskemu. Najbrže se je že grof Markard III., ki se imenuje na listini iz l. 1060., preselil iz Solkana v Gorico ter si tu sezidal grad. L. 1202. je odstopil patrijarh oglejski Gorico oglejskim grofom, in tako je bilo mesto njihova neomejena last. L. 1298. sezidata plemiča Mihael in Ivan Rabatta cerkev sv. Trojice na Gradu, v Gorico pride duhovnik, odvisen od župnika solkanskega.

Grof Henrik II. dá naselbini mestne pravice (v sredi 14. stoletja), ne celi, ampak samo onemu delu, ki stoji na rebri; spodnje mesto, ločeno z zidom od prvega, dobilo je jednake pravice še-le l. 1455. iz rok grofa Ivana. Štatut iz 14. stoletja je v nemškem prevodu ohranjen. Mesto ima tudi dandanes svojo upravo. Mestni zbor šteje 24 udov.

Plemičem gornjega mesta so se zdela stanovanja premajhna, zidali so si hiše zunaj mesta, in tako je nastal stolni trg in »Raštelj«, t. j. one ozke ulice z visokimi hišami, ki vodijo s stolnega trga na Travniki in v katerih je največ prodajalnic.

L. 1400. se je dozidala dandanašnja stolna cerkev, in Gorica je postala samostojna župnija. Stolne cerkve ne vidiš na sliki, grad jo zakriva. Posvečena je sv. Hilariju in Tacijan. Razširil in s slikami jo je okrasil med l. 1682.—1702. arhidijakon Ivan K. Križaj (Crisai), a slike so na nekaterih krajih že poškodovane. Lepa cerkev ni — kakor i druge mestne cerkve ne, ako izvzameš veličastno cerkev sv. Ignacija — in prav živa potreba je, da se kmalu sezida nameravana cerkev presv. Srca Jezusovega na starem pokopališču.

Leta 1497. se je začela staviti cerkev sv. Roka, ki je sedaj samostojna kuracija. Tudi ta se ne vidi na sliki, zakriva jo grad.

Z grofom Lenartom je leta 1500. izmrla rodbina goriških grofov, in po dedni pogodbi je prišla dežela in ž njo mesto v last Habsburžanom, ki pa niso

mirno uživali svojih pravic. L. 1508. se vname med njimi in Benečani vojska, ki je trajala do l. 1516. Takoj prvo leto zasedejo Benečani mesto in utrdijo grad, skoro tako, kakor ga vidiš pred sabo.

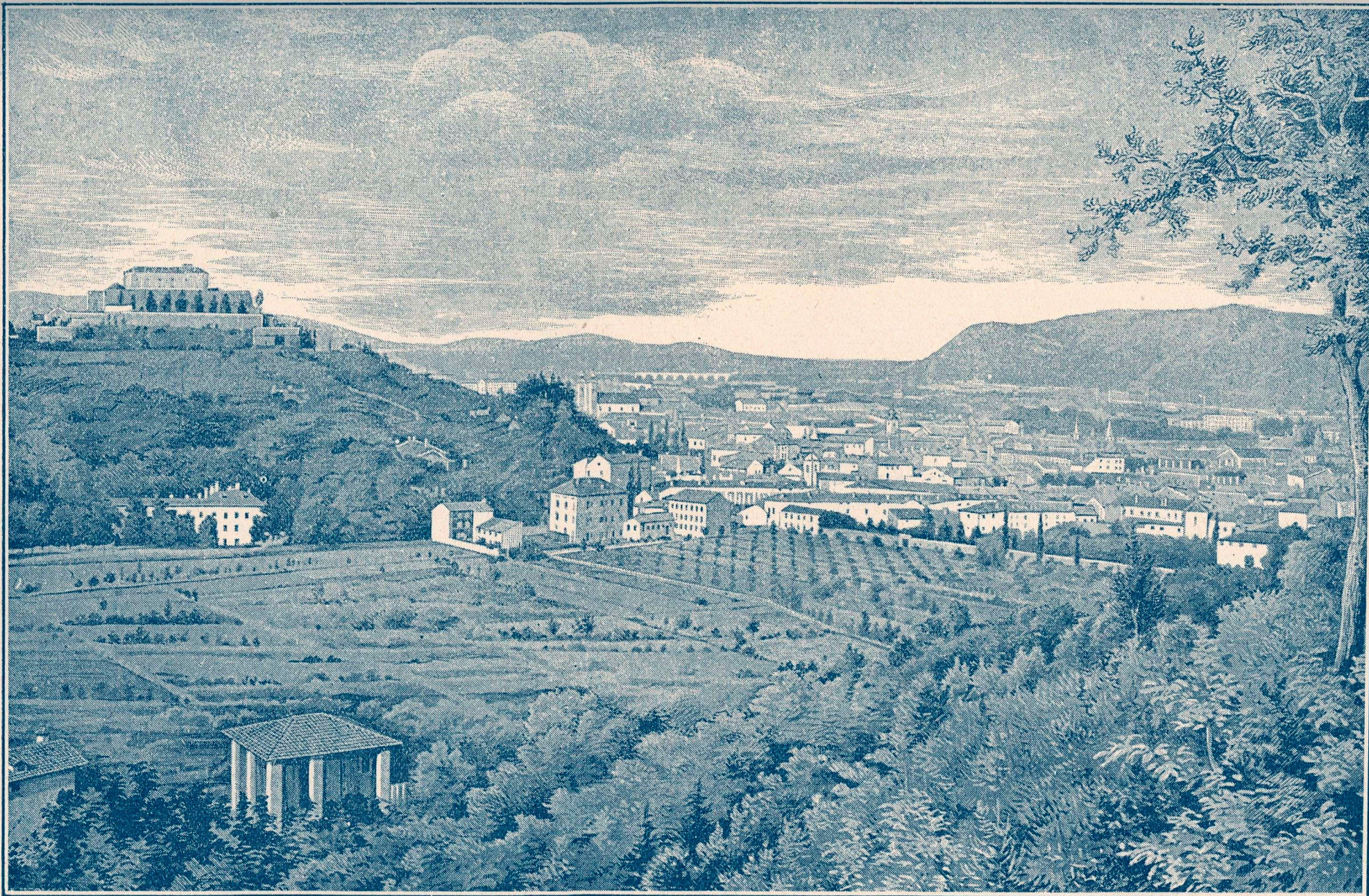
V kaki razmeri so živeli Habsburžani z oglejskimi patrijarhi, kaže najbolje naslednji slučaj. 1542. l. zasedejo Benečani Mavran. Na ukaz patrijarha in druge duhovščine skličejo zvonovi oglejske meščane, duhovščina jih je nagovarjala zoper Habsburžane, a meščani jih niso poslušali; torej so patrijarhovi prijatelji zapustili do zadnjega Oglej, patrijarh Marin Grimani je umrl v Čedadu l. 1546. Patrijarhi so bili vedno Benečani, ki so znali obdržati patrijarhat v svojih rokah večkrat uprav čudnim načinom. Patrijarh si je izbral za pomočnika kakega bližnjega sorodnika in čez nekaj let se je odpovedal v njegovo korist svoji časti »cum iure regressus«, ko bi ta pred njim umrl. Avstrijska vlada takó ni imela prilike, da bi se vmešavala v volitev novega patrijarha in spravila svojega podanika na to častno mesto. Lahko umevamo, zakaj se je za to trudila. Takrat so duhovni in svetni ljudje iskali v popolnoma svetnih stvareh pomoči pri škofih, in ker so naši patrijarhi prav redkokrat bivali v Ogleju, razsojali so se prepiri avstrijskih podanikov v beneškem Vidmu ali pa v Benetkah, avstrijske podanike so sodili Benečani. Oglejsko svetovalstvo je bilo pač malo prijazno avstrijskim podložnikom. V kapitelju so sedeli razven cesarskega in nadvojvodovega kanonika sami Benečani, ki pa prvih dveh niti puščali niso k sejam. Stanje je bilo težavno. Trpela je mnogo tudi disciplina med duhovščino, saj patrijarhi niso smeli niti čez avstrijsko mejo, dasi ni bila avstrijska vlada tako nestrpna. Patrijarh Frančišek Barbaro (1593—1615) je bil za srečo vseh svojih podanikov vnet mož, ki se ni vtikal v politične spletke. Prehodel je svojo škofijo ter l. 1600. predsedoval v Gorici sinodi slovenskih in nemških duhovnikov svojega patrijarhata.

Ker so bile razmere take, ne čudimo se, da je že Ferdinand I. (1556—1564) mislil ustanoviti novo škofijo v Gorici. Njegov sin Karol je dosegel za Gorico

arhidijakonatske škofije ni mogel, kakor i njegovi nasledniki ne; preveč so se upirali Benečani, ki so uporabljali vsa sredstva proti tej nameri. Večkrat so hoteli papeži dovoliti, a upanje je šlo vselej po vodi, bodisi, da je umrl ali papež ali nadvojvoda, in pogajanja z nasledniki so se razbila. Obravnave so trajale skoro 200 let, predno se je izpolnila vroča želja avstrijske vlade. Še-le Mariji Tereziji se je posrečilo, kar se ni njenim prednikom. Benedikt XIV. se ni bal niti Benečanov, niti drugih težkoč. Odločil se je, da imenuje za one kraje oglejske nadškofije, ki so bili pod Avstrijo, apostolskega vikarja. Seveda so Benečani zopet ugovarjali, a zaman. Marija Terezija se je oprijela tega namena z obema rokama. L. 1680. umrli hensperški župnik Vid Gulin je bil zapustil vse svoje imetje za ustanovitev škofije v Gorici. To ustanovo je prav znatno pomnožil baron Avguštin Codelli, podarivši v to svrhu dve hiši, vrt in vinograd ter 80.000 gld. Cesarica je potrdila to ustanovo l. 1747. 29. dan novembra 1749. l. je izdal Benedikt XIV. breve (pismo), da se ima imenovati apostolski vikar in s pismom z dné 17. junija 1750. l. se je res imenoval kanonik Karol Mihael grof Attems. Ugovori Benečanov niso nič zmogli, pretrgali so diplomatično zvezo in iskali pomoči pri drugih vladah, patrijarh pa je s tiskanim oklicem ugovarjal zoper apostolskega vikarja. A tuje vlade so pustile beneško ljudovlado na cedilu, Avstrija je uvedla Attemsa v njegovo službo, Benečanom je ostro zapretila, če se ne udajo, in tako je senat beneški sam prosil papeža, naj zatre oglejski patrijarhat vključ ugovorom patrijarhovim in kapiteljevim.

S pismom z dné 6. junija leta 1751. je zatrl papež patrijarhat oglejski, dné 12. aprila l. 1752. pa ustanovil nadškofijo goriško ter imenoval apostolskega vikarja za prvega nadškofa, o katerem pravi skromni spomenik v semeniški kapeli po vsi pravici: »Der grosse Mann lebt in der Geschichte.«

L. 1766. je sezidal cerkvico sv. Karola Boromejca in ž njo vred bogoslovnico, ki pa se je še le l. 1843. dozidala do današnje velikosti. Veliko je poslopje,

Gorica.
(Po fotografiji narisal J. Zeplichal.)

s širokimi hodniki in svetlimi sobami, posebna dobrota pa je veliki vrt, ki spada k njemu.

L. 1767. je posvetil — tedaj že knez in nadškof — prvo cerkev sv. Ignacija, katero na podobi (preko vznožja hriba) prav dobro vidiš, saj ima samo ona dva zvonika in se izmed vseh drugih odlikuje po velikosti. Malo bolj na desno je semeniška kapela. Cerkev sv. Ignacija so zidali jezuitje, in zato se ji še dandanes pravi: »pri jezuitih«. Ta red je tudi za naše mesto jako važen v kulturni zgodovini, torej ni odveč, da ti nekoliko povem o njegovem tukajšnjem delovanju. L. 1615. so jih poklicali deželni stanovi. V Gorici namreč ni bilo do takrat nobenih šol. Kdor se je hotel izobraziti, moral je imeti ali zasebrega učitelja ali pa iti drugam v šolo. L. 1616. so začeli jezuitje svoje šole poleg cerkve sv. Ivana K., katero vidiš i na sliki — bolj na desno roko. Sezidal jo je l. 1590. Vid baron Dornberg. Sedaj je podružnica sv. Ignacija. L. 1619. so kupili jezuitje nekaj hiš na Travniku ter jih popravili tako, da so že l. 1621. odprli svoj »collegium«; l. 1650. je imela ta gimnazija 500 učencev. L. 1640. so praznovali stoletnico ustanovljenja svojega reda ter postavili na Travniku znamenje sv. Ignaciju. Leta 1654. so začeli zidati to cerkev, ki pa se je po mojstrovi krivdi podrla, ko je bila že skoro gotova, tako, da se je mogla posvetiti še-le l. 1767. A l. 1773. so morali jezuitje zapustiti Gorico, njih velikanski kolegij se je izročil vojakom, ki ga imajo še dandanes (»velika kasarna«), gimnazija pa oo. pijaristom, ki so tukaj poučevali do l. 1810. L. 1866. so se oo. Jezusove družbe povrnil v Gorico, kjer imajo svojo hišo na cesti v Strašice, katero vidiš s Podgoro vred tam zadaj ob Soči. — L. 1785. je postala cerkev sv. Ignacija samostalna župnija.

18. dan oktobra leta 1768. je otvoril knezonadškof Karol sinodo v Gorici, h kateri se je bilo zbralo nad 300 duhovnikov. Zborovali so štiri dni. Sklepov nadškof ni potrdil, ker jih je vlada preveč »popravila«. Od tega moža ima mesto tudi hranilnico in zastavljalnico »monte di pietà«, v ljudskem govoru »na monte«

zvano. Začetkom gosposkih ulic ima ta zavod lepo hišo tik nadškofijskega dvorca. Veliki mož je umrl leta 1774. in dobil vrednega naslednika, namreč Rudolfa Jožefa grofa Edlinga l. 1775., ki pa ni hotel podpisati Jožefovega tolerančnega edikta. Moral se je torej odpovedati svoji časti, a papež Pij VI. ni hotel takoj sprejeti odpovedi. Ustavili so mu dohodke ter mu ukazali, naj gré v Rim in se odpové osebno. L. 1784. je spisal drugo prošnjo do papeža, ki jo je tedaj sprejel. Rad bi bil ostal v Rimu, a cesar mu ni pustil. Umrl je v Lodiju v prognanstvu.

Jožef II. je pregovoril z velikim trdom papeža, da je z »bulo« dne 8. marca l. 1788. zatrl goriško nadškofijo ter ustanovil ljubljansko, zatrl tudi tržaško in pičansko škofijo ter ustanovil gradiščansko. Toda leta 1791. je prestavil papež Pij VII. škofijo zopet v Gorico, in škofje so se imenovali do l. 1830. Goriški ali Gradiščanski.

L. 1818. so odvzeli vojakom semeniško poslopje — semenišče se je bilo opustilo, duhovski naraščaj se je odgajal v Ljubljani, Celovcu, Gradcu in na Dunaju — ter je izročili zopet prvotnemu namenu. Ob enem so napravili tukaj »osrednje (centralno) semenišče« za celo Primorsko.

Pij VIII. je prestavil l. 1830. nadškofijsko čast zopet iz Ljubljane v Gorico, in takrat se je izgubilo ime »škof Goriški ali Gradiščanski«. Prvi nadškof je bil Gorenjec Jožef Walland (1819.—34.), drugi Francišek Lušin (1835.—54.), tretji Andrej Gollmayr, ki je ustanovil »Collegium Andreanum« ali malo semenišče, katero sem že omenil in pokazal. Grof Werdenberg in njegova žena Katarina Coroninijeva sta podarila že leta 1636. svojo hišo poleg cerkve sv. Ivana K., 20.000 gld. in nekaj posestva v ta namen, da bi se v hišo sprejelo 24 gimnazijcev pod vodstvom očetov Jezusove družbe. L. 1640. so predstavili ta »seminarium Werdenbergicum« v sedanjo gimnazijo blizu cerkve sv. Ignacija. Ko so l. 1773. razpustili Jezusovo družbo, ustanovili so iz omenjenega zaklada 24 ustanov za gimnazijce. Te ustanove so združili leta 1860. z nadškofovo ustanovo v

jeden zavod. V sedanjo svojo hišo se je preselilo malo semenišče še le pred 14 leti.

Od l. 1591. so v mestu oo. kapucini, ki imajo svoj samostan na jugozahodni strani mesta. Grad ga nama zakriva, kakor tudi nunski samostan blizu stolne cerkve, kjer imajo uršulinke dekliško šolo.

L. 1655. je pripeljal Janez Vid baron Delmestre sem usmiljene brate ter jim sezidal »na Placuti« bolnišnico in cerkev sv. Vida, katero vidiš tam za cerkvijo sv. Ivana. Cesar Jožef II. jim je dal sedanjo bolnišnico na Studencu. Dandanes imajo tudi usmiljene sestre svojo bolnišnico za ženske. Pri obeh je ob enem norišnica. Cerkev sv. Vida pa je l. 1847. postala samostojna župnija.

Tudi drugih zavodov imamo v Gorici, med katerimi je v prvi vrsti zavod za gluhoneme, ki je nastanjen v lepi hiši v semeniških ulicah. Dalje imamo deško in dekliško sirotišnico in hiralnico. Preteklo leto so ustanovili »Alojznico«, laško in slovensko, v katero sprejemljejo dečke, ki obiskujejo ljudske šole in prve razrede srednjih šol.

Omenil sem ti, da mesto ni lepo. Tem lepša pa je okolica. Krog in krog Gorice je več ali manj krasnih letovišč. Kaj lepi so sprehodi, ki te vodijo iz mesta. Takoj za Kostanjevico se začneja cesarski gozd Panovec, ki je ograjen krog in krog z mrežami, da ne uidejo iz njega srne, pasočé se po njem. Če dobiš dovoljenje pri gozdnem vodstvu, lahko se sprehajaš po tem velikem gozdu, v katerem imajo vojaki svoje strelišče. Lepo je iti proti obrtnemu Solkanu ali v vinorodna Brda ali pa po zimi po Rožni dolini, da vidiš, kako se tam vrtí gospoda po ledu. Malokrat ga imajo, ker v Gorici je podnebje večinoma jako milo, le kadar je burja, vseli se tudi oster mraz. Zaradi gorkega in prijaznega podnebja je postalo mesto tudi »zdravišče«, imenuje se »avstrijska Nica«, Slovence pa sem večkrat slišal govoreče o »solnčni Gorici«. Kot »zdravišče« ima svojo godbo, ki gode vsak teden na Travniku in na »javnem

vrtu«. Južna železnica je zidala gledé na »zdravišče« blizu javnega vrta velik hôtél, opravljen z vso novodôbno krasoto. Tudi za bolne duhovnike je tukaj društvena hiša, »Rudolfinum«, poleg katere je velik vrt. Bolnikom strežejo usmiljene sestre.

Tako ima Gorica mnogo ugodnih in prijaznih stranij, zaradi katerih je ne samo Primorcem v čislih, ampak tudi tujcem. Zato ima Gorica v tujini dobro in častito ime.

Kako pa je s kupčijo in obrtom? Kupčija z vinom in sadjem, katero raste v okolici, sme se imenovati prav živahna. Poleg vinoreje in sadjarstva se pečajo ljudje tudi prav pridno s svilorejo. Največja svilopreja je v Stračicah. Tam je tudi umetelen mlin velikanskega obsega. Na nasprotnem bregu v Podgori pa je velika papirnica. Trgovce in obrtnike cele dežele zastopa trgovinska in obrtna zbornica; v laških rokah je, kakor žal skoro vsa kupčija v mestu, in z našim denarjem se deluje proti slovenski narodnosti. Kar je slovenskih trgovcev, spoznaš jih lahko, saj imajo večkrat s črnilom in blatom pomazane napise.

Gorica je po imenu, po legi in zgodovini slovensko mesto. Slovenski narodnjaki se krepko prizadevajo, da bi se čimdalje bolj razvil — ali resničneje pokazal — slovenski živelj. Slovenski narodnjaki so zvesti avstrijski državljani, ki ljubijo vneto svojega cesarja, oni želé živeti v miru z laškimi sodržavljani, a hočejo tudi, naj uživa slovenski narod na tem lepem kosu svoje domovine vse pravice in naj živi vesele dneve na svoji krasni rodni zemlji.

Ni nam treba še le poudarjati, da je Gorica središče primorskih Slovencev. Z juga in s severa se steka slovensko življenje v Gorico. Gorica se bode še povzdignila. Upati smemo popolnoma trdno, da bode vezala vsaj še jedna železniška proga Gorico z drugimi slovenskimi deželami. Zato se lahko reče, da ne cvete Gorica samo dandanes, ampak da bode cvetla še bolj v bodočnosti.

Na jutrovem.

(Potopisne in narodopisne črtice. Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje.)

Mareotsko jezero se vidi kakor morje, in res je danes v njem morska voda. A nekdanj se je vanje iztekal del Nila po več prekopih ali kanalih; po jezeru so plavali čolni in postajale so ladije, katere so prišle po Nilu proti Aleksandriji. Zemlja ob bregovih je bila sila rodovitna, in tudi trta je neki tukaj rastla ter dajala obilo dobrega belega vina. V poslednjem stoletju pa se je bilo jezero malo ne izsušilo; bil je tu velik kos suhe zemlje z raznimi seli in bivališči. Kar počí med Francozi in Angleži vojska; Bonaparte, takrat francoski poveljnik, je bil v Egiptu zmagovit, in zdelo se je, da se bodo v njem utrdili Francozi. Tudi, ko je bil Bonaparte odšel domov, držali so se Francozi v Aleksandriji prav uspešno. Tu pride Angležem nesrečna misel, da bi vsa usušena tla Mareotskega jezera spravili pod morje in tako Francoze odločili od suhe zemlje. Ker je jezero nekoliko (za dva metra in pol) nižje od morja, zato je bilo treba le predreti morski vodi pot v jezero. Angleži so si nakopali neizbrisljivo sramoto, da so iz dobičkarije ta grozni naklep tudi zvršili, kakih 40.000 hektarjev spravili pod vodo in hkrati mnoga sela in bivališča. To stori politika! Njej ni mari življenja tisočin, ni mari sreče številnega ljudstva: sama hoče biti sita in napojena, naj izkrvavé tudi milijoni. Ko sem čul o tem dogodku prvič, skoro nisem verjel, toda isto sem slišal v Aleksandriji in čitam po raznih knjigah. Še danes veje nesreča in prokletstvo ob onem jezeru, škodljiva sopara se dviga iz njega in

kvari celo okolico. Jediní prid, ki ga ima prebivalstvo (recimo rajši, vlada) od jezera, je morska sol in pa pepelika, ki se pridobiva iz neke rastline (gasûl), rastoče ob jezerovem bregu.

Abukirsko jezero, ki je ob levi strani železniške proge, ima ime po Abukiru, malem mestu ob morju. Tu sta bili konec preteklega stoletja dve bitki: v prvi (pomorski) je zmagal slavni angleški admiral Nelson francosko brodovje dné 1. avgusta l. 1798., v drugi pa so Francozi pobili Turke naslednjega leta.

Železnica, po kateri se vozimo, nima druge posebnosti, kakor da ni ob progi nikake stražnice. Poprek niso lesene pražnice, ampak tečí (šine) so pritrjene na železne osí; zaradi tega je proga močna in trdna. Ker vozijo na egiptovskih železnicah v obče jako hitro, vrsti se urno prizor za prizorom. Bleščeča se vodna površina izgine, in suha zemlja se razgrne, velika planjava te pozdravi. Kajpada se preminja lice te planjave, kakor se preminja čas. Jaz sem jo videl v onem času, ko jo obdelujejo vprvič in namakajo umetno. Tla so bila na pol zelena, na pol rjava, videli so se delavci na polju, ljudje, ki so namakali zemljo, drugodi male koče . . . vse je bilo novo, nenavadno, da se je oko rado mudilo pri mičnih predmetih. Kako so neki tla obdelana, nisem mogel dovolj spoznati; mislim, da nisem videl mnogo oračev, pač pa so bili ljudje na njivah. Največ se jih je pečalo z namakanjem tál. Egipet je sicer jako rodoviten, toda tolsta Nilova voda ne pride sama do vseh krajev. Tudi preplavi deželo le jedenkrat v letu.

Zaradi tega jo mora spravljati človek sam na razne kraje in jo dvigati v višino. Ako paziš z železničnega voza, lahko vidiš, kako se namaka dežela. Po celem Egiptu so narejeni in razpekljani prekopi ali jarki, po katerih se raztaka voda iz Nila. Ker so pa ti dokaj globoki, treba je vodo dvigati višje. V ta namen gré človek v jarek, stoji do kolen v vodi, zajema jo in podaje drugemu, ki stoji nad njim. Ta jo podaje morebiti še tretjemu, dokler ni dovolj visoko za polivanje. Drugodi sta po dva in dva moža skupaj, ki zajemata z nekakim jersbasom vodo in jo viškata do vzgornjega korita ali žleba, ali kamor si bodi. A voda prihaja takó le počasi kvišku, táko namakanje ne zadostuje za večje prostore. Egipčani imajo razne priprave, s katerimi si pomagajo hitreje. Prav navadna priprava je taka, kakoršno imajo tu pa tam tudi pri naših vodnjakih, in ki se tam imenuje »šadûf«. Na visoki sohi je nataknen dolg drog, in na enem koncu droga je obešen nekak škaf. Na drugem koncu droga pa je privezana teža, da se voda lože dvigne v višavo. — Kdor se vozi ali hodi po egiptovskih poljanah, njemu prihajajo neprestano na ušesa glasovi, taki, kakor od kakšnega popolnoma suhega, lesenega voza. Škripanje, cviljenje, drgnjenje in ropotanje — vse hkrati se razlega dolgočasno zlasti na večer ob jarkih, prihaja pa od lesenih koles, s katerimi se goni voda navzgor. Najprej je jedno veliko kolo, ki se vrti kakor pri mlinih. To ima ob robu privezane posode, ki se napolnjujejo v jarku in potem gredó ob vrtečem se kolesu kvišku. Zgoraj pa se voda izlije, kadar se zasucejo v nižino. Drugodi pa so kolesa tako narejena, da imajo nekaka korita, s katerimi zajemajo vodo. — Drugo kolo je na tleh in se vrti vodoravno;

to kolo goni kaka žival, ki se vrti v kolobaru. Zareze drugega kolesa prijemajo os prvega, in tako se vrti tudi prvo, kajpada le težko, ker se leseni deli močno drgnejo drug ob drugega. A rečem rad, da mi je bilo silno všeč, ko sem videl to delo. Take priprave se imenujejo tam »sakije«. Na ta način se dá voda vzdigniti visoko, kolikor kdo hoče, in odpeljati na vse strani. Ko bi se pri nas namakalo tako skrbno, kakor tam, pač bi rodili vrtovi in njive mnogo obilneje.

Ljudje, ki delajo na polju, napravljeni so jako preprosto. Velika srajca, zamazane ali pisane ali višnjevaste barve, kamís imenovana, to je njih oblačilo, noge so bose, na glavi pa imajo nekako čepico. Tako stojé v blatu; dasi niso vzgled snažnosti, vzgledni so v potrpežljivosti. Po zimi imajo na sebi širok plašč, ki je iz podolgastih svetlih in temno-rjavih prog, da se vidijo lepo pisani. Ako kam gredó, zlasti v mesto, imajo kmetovalci in možje sploh radi oni progasti plašč.

Kakor te ljudje na polju zanimajo, tako tudi živali. Marljivi in umni osliček spremlja najstanovitneje felaha pri delu. On je za vsako rabo: nosi človeka, prenaša težka bremena po polju in s polja, goni stroj za namakanje, sploh si skoro ni misliti egiptovskega poljedelstva brez osla. Tu pa tam se tudi vidijo bivoli ali, da po domače povem, voli, a jako veliki, rogati in temnikasti. Na nekaterih krajih se vidijo cele čede. Krave dadó mleka, junci so pa jako močni in torej koristni za poljedelstvo. Oranje ni v Egiptu tako, kakor pri nas. Plug je le podolgast les z železnim lemežem, kakor velik oblič. Ko se zemlja privzdigne, potem se vseje seme in se nekoliko potlači v tla. Tudi brana je drugačna, kakor pri nas; ni podolgasta ali

trioglata, ampak narejen je počez kos lesa, na katerem so nabiti dolgi žebli. S to pripravo rahljajo prst in jo čistijo plevela.

Kadar je suho vreme, napolnjen je zrak s suhim prahom iz usušene prsti. Zlasti kadar potegne veter, goni prah, kakor po naših ulicah, in v železnici ga ima potnik prav dovolj. Hlapon ga že tako nekoliko vzbudi, ko dirja po prstenih ostankih Nilove vode.

Prva postaja od Aleksandrije proti Kajiri je — če se ne motim — Kefr Navar. Tukaj lahko vidiš, kakšna so egiptovska sela. Ob meji hrvaški in kranjski, kakor tudi v Beli Krajini sem videl tu pa tam jako ubožne koč. Toda te so palače v primeri z nekaterimi egiptovskimi bivališči. Koča Egipčanova je narejena iz Nilovega blata in iz ločja, da je trdnejša. Visoka je malo bolj, nego je velik navaden človek; proti vrhu so zožene ali ostre. Take hiše zidati ni kaj težko. Mojstri so same ženske, ki zidajo lahko prav krepko, ker se Nilovo blato sprime hitro in trdno. Za okna so narejene male luknje. In vendar živé ljudje tudi v takih kolibah srečno in zadovoljno. Kajpada ne tako, kakor mi, ki smo vajeni zložnosti; saj egiptovski kmetje ne poznajo ne stolov, ne miz, ne postelj. Stolov ne potrebujejo, ker posedajo kar po tleh; na mizo ni treba devati jedil, ker jih devajo naravnost v usta, in če kam polagajo jedila, dobra so jim tla. Tla so jim tudi za postelj, kadar so razgrnili po njih bičevje ali preprogo iz bičevja; za pogrinjalo jim je plašč ali kar si bodi drugega. —

Čudno bi bilo, ko bi na postajah ne pasli radovednosti živahni jutrovci. Pride jih tudi res ne malo, z raznimi nameni. Nekateri dolgonogi in bradati možaki pridejo samo gledat, a drugi imajo tudi kaj posla. Oni-le ponuja vode in toči

prav ročno iz svojega kozjega meha. Na mehu se še drži dlaka, in ustrojen tudi ni kdo vé kako umno. Egipčan je v pravem pomenu kozla »odrl na meh«, kožo zašil pri nogah in zadaj, pa ima posodo za vodo. Tega vodenega kozla nese čez ramo ali pleča, pritisne ga nekoliko, in voda priteče iz njega, ako si je želiš. Seveda dobra ni, niti hladna, niti lepodišeča, vendar mislim, da ni strupena. Tudi ženske ponujajo na kolodvorih razne reči. Ta-le je nekoliko imenitnejša, ima lično obleko in je zagrnjena po obrazu, le temne in svetle oči sijejo nad obrazovim zastorom: ponuja ti sadja, zlasti pomaranč in dateljev. Druga tam-le je prava felahinja: rjavi obraz ni zakrit, ampak le s temnimi pikami nad očmi in po bradi zaznamovan, v roki ima egiptovsko pekarijo, nekake kolače iz »durre«. Roke niso snažne, da bi dejal, pladnik ni očiščen in okus tudi ni za naša usta. Zaradi tega ne prodá Evropcem takih slaščic, a domačini si radi postrežejo z jelom in pilom. Zlasti kupujejo radi sladkorjevega trsta in ga žvečijo. O njem bodem govoril še pozneje. Tem bolj pa diši Evropcem tamošnja kava. Sicer so pa skoro povsodi Evropci, ki postrežejo potnikom z okusnimi stvarmi, kajpada za mastno plačilo.

Mnogi pišejo o egiptovski in sploh jutrovski nesnažnosti. Res, da je pri njih marsikaj drugače, kakor pri nas; res, da ne ugajajo očem in okusu razni prizori, a ne smemo prezreti, da pri nas že pretirujejo mnoge reči. Namen žlicam, kozarcem, pladnikom je jedino ta, da se z jedmi na njih nasitimo, nikakor ne, da bi razkazovali ž njimi potratnost. In gledé na preprostost bi se mogli Evropci marsikaj naučiti od jutrovcev.

Precëj veliko mesto (kakih 30.000 prebivalcev) ob železnici je Damanhûr,

ki je pa dosti slabo zidano na mali višavi. Od Aleksandrije do njega je kakih 13 ur. Mesto ima tudi tvornico za pavolo. Ker je na okrog dokaj palm, figovih dreves in pa mogočnih kaktov, zato se vidi prav lepo. Pri Damanhûru se odloči železnična proga proti Rosetti, glavna pa gré naravnost naprej proti jugovshodu. Kmalu bi se nam zdela jednoličnost velike planjave že nekoliko dolgočasna. Tu se je treba zabavati na vozu, kakor se moreš. V Damanhûru je izstopil oni Arabec z mičnim dečkom, tu dobim pa drugega tovariša, debelega moža, ki mi pové, da je Grk. Bil je pač kupčevalec. Povedal sem mu tudi jaz, da sem katoliški duhovnik, kar ni motilo najinega laškega razgovora. Možu je bil Egiptet dobro znan, lahko mi je odgovarjal na razna vprašanja. Izmed postaj omenjam Tell el Bârûd, ker se tam zopet odcepi neka proga, in sicer postranska proga, ki gré naravnost ob Nilu in libijski puščavi. Iz tega se vidi, da je Egiptet dokaj dobro preskrbljen z železnicami. Glavna proga pa gré kmalu potem čez zapadno vejo Nilovo, železen most se vspenja čez rjavo površino častitljive reke, onkraj katere je postaja Kefr edz-Dzajât. Tudi tukaj je na kolodvoru jako živahno, dobi se sadja in drugih stvari za usta.

Kmalu na to dospemo do največjega mesta na tej progi pred Kajiro, ki se imenuje Tanta. Prebivalcev šteje blizu 70.000, ima veliko tržišče in podkraljev grad. Nad vsemi poslopji se dviga džama ali mošeja nekega islamskega svetnika, ki se je imenoval Sejid Ahmed el bedâvi in je živel v 13. stoletju. Rojen je bil v Fedzu, romal v Meko, vračajoč se je ostal v Tanti in tam sveto živel. Svetost

njegova je bila v tem, da je bil nekoliko neumen. Njemu na čast imajo tukaj tri sejmove, največji je v velikem srpanu. Iz vseh krajev prihaja ljudstvo, in pravijo, da se ga nabere do pol milijona. Kupčevalci pridejo na kamelah, Beduvini na svojih iskrih konjih in z dolgimi puškami, oslov brez števila. Pa ne samo kupčija vabi ljudi, ampak tudi razno razveseljevanje. Noč in dan so odprte neštevne kavarne, kjer se kava pije, tobak puši in še več razgovarja; zlasti se zbirajo sejmovci radi okrog pripovedovalcev, ki govoré strmečim poslušalcem o davnih časih, tujih deželah, daljnih in bližnjih dogodkih; okrog pevcev, ki opovajo lepoto egiptovske prestolnice, ali svete Meke, ali pa kake krasotice; tudi je dovolj igralcev in glumačev, ki vzbujajo smeh, in glasbeniki so se tudi sešli z nekakimi plunkami (rehab), piščalimi, brenkljami, šumno »darabuko« in zvenečimi ploščami. A največjo pozornost vzbujajo slaboglasne plesalke, ki se vedejo neki jako mamljivo, posebno če se zavrté v tako zvanem čebelnem plesu. In vrši se jutrovska »fantazija«, t. j. večji ples ali tudi jahanje v raznih oblikah, z veliko hitrostjo in med streljanjem. Beseda »fantazija« ima za jutrovca, zlasti za ženske, čudovito moč; mislijo si pri tem že pol rajskega veselja. Nekdaj so prodajali na teh sejmovih tudi ljudi, in še l. 1867. so tukaj oslobodili Evropei 1200 sužnjev ob taki priliki.

Pri Tanti se odcepita dve progi: jedna gré proti severovshodu, druga naravnost proti jugu. Glavna proga pa gré čez manjše kanale do mesta Benha el Asl. V tem mestu je neki lepa podkraljeva palača s krasnimi vrtovi.

(Dalje.)

Paperki staroslovenski.

(Piše *P. Ladislav.*)

(Dalje.¹)

imenu **Noviodunum** dostavljam še jedno opombo. Moj stavek IV. str. 329: »Dasi ni več Novioduna« — obrača častito uredništvo prav pametno in pravi: »vendar želimo zvedeti, odkodi je in čegav je bil.« — Za naš namen pomnimo to-le: Če je Noviodunum keltskega imena in izvora, čisto lahko to umevamo, zakaj v rimski vojaščini je bilo veliko Galcev (Keltov). Pri Jul. Cezarju nahajamo v Galiji trojni Noviodunum; kaj čuda, če so dajale galske legije novemu taboru (castra) ime svojega domačega kraja! In ravno ob času rimske oblasti je bil naš Noviodunum na vrhuncu veljave in moči; stal je namreč na meji ob Savi v obrambo zoper barbare. — Pa tudi imena sedanjih vasij kažejo, da so poznali stanovniki v okolici dobro vse razmere. Kaj pomenja ime vasi »Mrtvice« drugega kakor pokopališče, kjer žanje sedaj Pečnik svoje izkopine; stari naši so to znali in dali kraju ime Mrtvice. Kaj pomenja ime Brege drugega kakor »breg, ob reži je Save — ripa fluminis Savi«. Še sedaj se dobro pozna prejšnji tok Save; tik pod vasjo Drnovo (Noviodunum) je tekla Sava; še sedaj je ondi pod vasjo svet nižji od polja vsaj za dva sežnja, in prod se prav dobro pozna, dasi se je zarastel z vrbovjem ali je pa predelan v travnike. Pred leti smo še videli ob robovih kavelje in obode, kjer so pripenjali čolne. Prej je tekla Sava daleč po ovinku semkaj do Novioduna; sedaj pa teče od Krškega naravnost proti Brežicam, debelo uro od Drnovega. — Kaj pomenja ime vasi Vigre? To vam je poslovenjena beseda vigilare, samo, da je skrčena: to bi se reklo po domače »stražiti«, in pa Vigre so naša Straža; Slovenci so slišali lat. Vigiliae, pa rekali Vi-

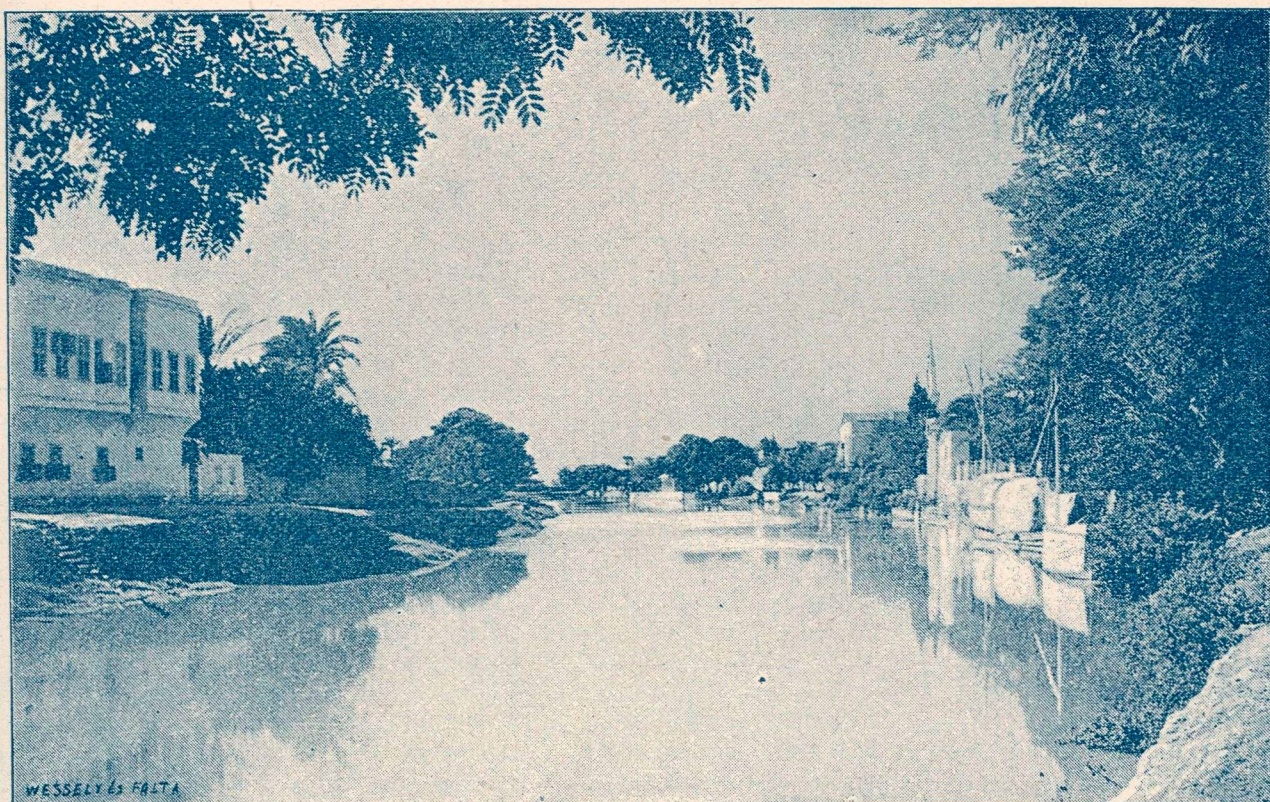
gre. — Recimo ob kratkem: Galske legije v rimski vojaščini so dale taboru ime iz svoje domovine po keltsko. Mesto se je razcvitalo za rimske vlade mogočno in bilo krepko kot mejna straža; po propadu rimske mogočnosti je propadel tudi Noviodunum po barbarskih navalih. Stanovniki okolice so ostali in zovejo še sedaj svoje selo Dernovo, kar pomenja suhi, prodnati kraj, brez tekoče vode. Tako imamo Drnovo pri Kamniku; Drnovo (Trnovo) na Notranjskem; Trnovo pri Ljubljani, nasproti pa Krakovo.

19. **Krakovo.** Tukaj bi nekaj omenil, ko bi se ne bal ugovora. Vem, kaj pravi pokojni Miklosich: »Manche möchten selbst Me ka slavisch deuten: sie greifen nach jedem gleich klingenden Worte, und wollen es slavisch erklären.« — Pa bodi si temu tako ali tako: tudi za krakovsko hosto imamo izraz v staroslovenskem, vsaj podlago. — Krak namreč pomeni to, kar lat. »gressus« — korak. Ta krak imamo v novejšem slovenskem jeziku v več pomenih, kot: korak — koračiti, svinjska krača, žabji krak; kračun, to je zimski prevrat solnčni, omenili smo že preje. Dolenjski kmet ob Krki pa znači vsako zelenjad v Krki z besedo krak, n. pr.: Conferva rivalis — potočni okrak; Juncus effusa — Simse, — loček; Chara — Armkrautgewächs; Allisma — Froschlöffel, in vse povodne rastline, ki so rakom ugodne. Krak mu je splošni izraz, za kar ne vé posebnega. In ker dela Krka zalive in mlakuže po krakovski hosti, je tudi po hosti mnogo takega kraka in sploh močviren svet. Tu je ravno narobe od Rake; gori razdrto bregovje, tu doli pa močvirna ravčina. — Primeri Krakovo v Ljubljani in Krakovo na Poljskem. Sevé, tekom časa se je marsikaj izpremenilo, ime pa ostalo kot okameneli značaj starinskih časov.

¹) Prim. I. IV., str. 329.

20. **Čatež.** — Čatъ je bil bog vetrov in nevihte. To imam zapisano, pa ne vém, kje sem dobil. Od tega božanstva je ime Čatež, izvira torej iz starodavnih časov. Verjetno je, da so Čata tukaj častili po božje, in od tega je nastal priimek kraju. Sedanja vas Čatež in fara sv. Jurija stoji na desnem bregu Save, kjer se steka Krka vanjo, Brežicam nasproti, na podnožju Gorjancev, precèj na višini; ravno na ovinku je, kjer zavije cesta na Samobor okoli Gorjancev. Tu ima burja strašno moč ob

Savi gori; tudi starinskih grobov je tukaj. — Tu naj pristavimo še to: Cerkev je posvečena sv. Juriju, in duhovski imenik ima pripis: »antiquae originis«, torej starega izvira, da ne vemo, od kdaj. In cerkve sv. Jurija, sv. Marjete in svetega Mihaela pripadajo najstarejšim. Jurij in Marjeta predstavljata bojevanje krščanstva s poganstvom; Marjeta je krotila zmaja, Jurij ga je ugonobil. — Tudi tu imajo podružnici sv. Vida in sv. Mihaela. — Čatež imamo tudi gori nad Trebnjem, tam, kjer je božja pot Za-

Kanal Mahmûdiye.
(Po fotografiji Al. Beer-a.)

plaz. Tudi tu je župna cerkev, posvečena sv. Mihelu. Tudi tu je huda burja, hudi vetrovi; burja in jug se stepeta, pa odločita vreme.

21. **Ratež** je hud klanec pol ure od Novega Mesta na cesti šentjernejski: klanec imaš od obeh strani, od Mesta doli, proti Šentjerneju gori; v dolini med obema klancema je vas Ratež; klanec od Šentjerneja je lepo okoljen po ovinkih, onega od Mesta prelagajo sedaj. — To ime tudi iščimo v staroslovenščini, in sicer v besedi Rъtъ, kar pomenja apex, vertex — vrh, vrhunec, sploh

breg; т se je premenil na — a, v staroslovenščini se včasih glasnik oslabi na polglasnik — т ali v, včasih se polglasnik ojači na celi glasnik. Tako menjavajo med seboj: u, o, a = т t. j. oslabijo, ali pa: т = a, o, u t. j. se ojači. In tako je tukaj iz Rъtъ nastal Ratež; ta beseda v tem pomenu je navadna med ljudstvom samo pri lastnih imenih; sedaj so jo vpekljali v zemljepis za »Vorgebirge«: rt, rti v množini. — Imen, izpeljanih iz tega debla, imamo na Slovenskem več. Gl. »Glasn.« l. 1865., str. 52. Ratež ondi ni omenjen, zato nekatere ponovimo:

Kačja Ert, — R^{et}t, cesta čez hrib na Mirno Peč; Vélíki Ert, vinska gorica v Leskovcu; Konjski Ert, hrib nad Krškim; Ertenek, grad pri Ribnici; Artiče v Leskovcu in na Štajerskem; priimki: Artiček, Ertiček, Rtiček v Savinjski dolini, to so vam naši Hribarji.

Ne pozabimo privzeti semkaj: Dolenjske Radeče in Gorenjske Rateče; zakaj zobnik *d*, *t* sta medsebojna in se menjavata, na Dolenjskem mehki *d*, na Gorenjskem trdi *t*; ime je isto, oba kraja sta deloma v gorah. — Le glej, kako prideš čez klanec Brunek od Šentjanža na Radeče.

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Muzejsko društvo za Kranjsko je izdalo nedavno svoje letošnje društvene knjige: jedno slovensko in dve nemški. Slovenski zvezek »Izvestja muzejskega društva za Kranjsko.« (Izdal društveni odbor. Drugi letnik. V Ljubljani. 1892. Založilo muzejsko društvo za Kranjsko), je mnogo obširnejši od lanskega in ne manj zanimiv. Dočim je lani g. A. Koblar sam spisal celo knjigo, priobčili so letos i mnogi drugi znani zgodovinarji slovenski svoje proizvode v tej knjigi. — Spis »Zgodovinski pobirki iz loškega okraja« (1—29) iz peresa dr. Fr. Kosa je nekako nadaljevanje lanskega Koblarjevega spisa »Loško gospodstvo frizinških škofov«. Lani je g. Koblar preiskoval in tolmačil razna krajevna imena v loškem okraju. letos pa gosp. Kos po starih aktih iz 16., 17. in 18. stol. navaja imena znamenitejših oseb iz loškega gospodstva, in sicer uradnike, meščane, duhovnike, župane, logarje, lovske mojstre in selske sodnike ter opisuje slednjič staro »mero in denar« iz istega okraja. — Za tem je prezanimivi Koblarjev spis »Drobtinice iz furlanskih arhivov« (30—92), nadaljevanje jednakega spisa v lanskem letniku. Le-te drobtinice je nabral neumorni gospod pisatelj v štirih videmskih arhivih: v nadškofijskem, notarskem, kapiteljskem, v »Museo Civico« in v mestnem arhivu v Št. Danijelu. O 68 kranjskih farah podaje več ali manj zgodovinskih drobtin zlasti iz 15., 16. in 17. stoletja. Res so take zgodovinske drobtine večinoma krajevnega pomena, a prav mnogo jih je, ki dobro pojasnjujejo celo tedanjo dōbo in so znamenite za celo deželo. »Od kamna do kamna palača!« Letos poroča o teh drobtinah nekoliko obširneje, nego lani, s čimer nedvomljivo še bolj ustreza svojemu zmotru. Da bi le oni gospodje duhovniki, ki so v najnovejšem času jeli zasebno spisovati zgodovino svojih farâ, marno porabljali te starinske novice! Gospod pisatelj bo to poročilo še nadaljeval. Bog mu daj železne vstrajnosti pri tem tako težavnem, a jako hvaležnem delu! Naj ga bodrí zavest, da dela s tem v proslavo slavne, a tako malo poznane domovine! — S spisom: »K zgodovini novo-

meški v 18. veku« (93—104) izpopolnjuje pisatelj Jos. Apih Vrhovčevo knjigo »Zgodovina Novega mesta«, poročujoč obširneje po listinah iz arhiva naučnega ministerstva o neki pravdi, katero so imeli tamošnji frančiškani z mestnim načelništvom zaradi novoustanovljene gimnazije. — Jako zanimiv je A. Kaspretov spis »Kopitar in Ranke« (105—109). Gospod pisatelj poroča o vplivu slavnega našega rojaka na nekatere sodobne učenjake, zlasti na Rankeja. Končno piše: »Krivo sodijo, ki pravijo, Kopitar je bil čmeren in nestrpljiv, samo sebe je štel velicega, vse druge pa ošabno preziral; občevanje z Rankejem marveč priča, da je rad podpiral pravi talent in pospeševal njegove slovstvene težnje.« — Spis »Pasijonske igre na Kranjskem« (110—125) iz peresa A. Koblarja je pomenljiv in znamenit zlasti za slovstveno zgodovino slovensko. Vršile so se take igre v Ljubljani pri jezuitih in kapucinih, zlasti pa v Loki pri kapucinih. Po stari rokopisni knjigi iz loškega kapucinskega arhiva je posnel gospod pisatelj vspered tega sprevoda in končno po izvorniku priobčil tudi nekaj slovenskih kitic iz dotične igre, katero je spisal ali vsaj poslovenil najbrže loški kapucin o. Romuald okoli leta 1720. Te pasijonske igre so nekaj začetek narodne slovenske dramatike. — Pod naslovom »Sveti Križ vipavski« (126—150) podaje S. Rutar odlomek iz zgodovine primorskega Sv. Križa in njega okolice, zlasti Ajdovščine. — Potem se vrsté »mali zapiski« (151—160) iz domače zgodovine. A. Koblar razlaga »Odkod pride ime Voklo (Hülben)?« Vas Voklo morala bi se glasiti »Lôkev«. Dalje piše »O zidanju cerngrobske cerkve«, izmed najznamenitejših gotskih stavb na Kranjskem. Sezidal jo je v letu 1521.—1524. Ločan Jurko za 700 gld. Župnik M. Sila našteva na kratko »Kraške podložnike rožáškega samostana l. 1060«, ki je bil slovita benediktinska opatija v Furlaniji. Knjigo zaključuje »Donesek slovenski slovstveni zgodovini 18. veka« iz peresa župnika Ivana Vrhovnika, v katerem navaja med drugim dve doslej neznani slovenski knjigi: »Branie inu evangelia« iz leta 1768. in ljubljanski obrednik iz leta 1706.

Poročujoč o letošnjih knjigah muzejskega društva zopet kar najtopleje priporočamo razumništvu slovenskemu imenovano društvo. Vsakdo mora priznati, da je naša zgodovina jako zanemarjena, in še sedaj je le malo mož, ki izkušajo oteti pozabljivosti naših dedov častite ostaline. Mnogo se je že pogubilo dragocenih pergamenov, govorečih o slavi slovenskega imena, in mnogo se jih še bode, ako se v kratkem ne otmó. Rodoljubna dolžnost je torej vsakega omikanega Slovenca, da podpira društvo, ki si je stavilo za namen tako plemenito delo. Res je od lani društvo vidno napredovalo i po številu udov (pristopilo jih je 49 novih), a če povemo, da je vseh udov vkup le 201, priznati mora vsakdo, da je to število še jako pičlo. Čim bolj se bode razumništvo slovensko zanimalo za društvo in je podpiralo, tem bolj bo uspevalo, gotovo le domovini naši v čast. Udje plačujejo po 3 gld. na leto; kdor hoče prejeti tudi diplom, doplača še 1 gld. J. Benko.

»**Levstikovi zbrani spisi.**« Urédil Frančišek Levec. III. zvezek. Proza I. Vsebina: Povedi, pravljice in pripovedke — Potopisi — Zgodovinski spisi — Književno-zgodovinski spisi. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1892. Osmerka. Str. 321. Cena 2 gld. — Predno smo se nadejali, dobili smo v roko III. zvezek z jako zanimivo, dasi po največ znano vsebino. »Martin Krpan z Vrha« je pravi vzor v narodnem duhu preprosto in mično pisane pripovedke, zato je po pravici sprejeta v šolsko berilo in preložena tudi na ruski jezik. Izmed drugih pripovednih spisov omenjam: »Doktor Bežanec v Tožbánji vasi«, »Deseti brat«, »Tajnosti iz policijskega življenja« in razne male spise iz »Vrtca«. Posebno mičen in klasičen je potopis »Popotovanje iz Litije do Čateža« (iz Slov. Glasnika 1858). Zgodovinski spisi so vsi ponatisnjeni iz »Vrtca«, kamor je Levstik pridno pisal; v književno-zgodovinskih spisih podaje ta knjiga »Zgodovino slovenske Matice« in »Vodnikovo življenje«, katero je nedovršeno in doslej še nenatisnjeno.

Gledé na ta zvezek, kakor na prihodnja dva, IV. in V., piše gosp. urednik: »Tukaj izjavljam, da pisave Levstikovi prozi v III., IV. in V. zvezku v ničemer nisem izpreminjal, ampak da sem vse spise tiskal tako, kakor sem jih našel pisane v rokopisu ali pa tiskane po raznih knjigah in časopisih.« Le nekaj nebistvenih malenkostij je v pisavi premenjenih.

V knjigi se vidi pisava Levstikova od l. 1858. do 1882. Res je preminjal slavni jezikoslovec pisavo, toda takoj v prvem tukaj natisnjem spisu se vidi ona izbornost, premišljenost, uglajenost v jezikovni obliki, ki krasi vse njegove spise. Za slovenskega pisatelja je ta zvezek — rekel bi — učna knjiga. Vsebina je razven »Bežanca« obče zanimiva, umevna in tudi blažilna.

Dr. F. L.

»**Obrtno knjigovodstvo**« s kratkim poukom o menicah. Učna knjiga za obrtne nadaljevalne šole, ob jednom priročna knjiga za obrtnike. Spisal dr. Tomaž Romih, meščanske in obrtne nadaljevalne šole učitelj v Krškem. Celje 1892. l. Založil in tiskal Dragotin Hribar.

8°. Str. 177. Cena 1 gld., po pošti 10 kr. več. Dobiva se pri založniku. — O tej knjigi smo imeli že pred dvema mesecema napisano oceno, ne dolgo, pa pregledno in pisatelju ugodno. Ker je zaradi pičlega prostora izostala in se morala odložiti do sedaj, imeli smo priliko, o knjigi še več premišljati, pa tudi čitati. No, zaradi tega ne sodimo o knjigi drugače, kakor tedaj. Dasi ima nekatere stvarne in oblikovne nedostatke, vendar priča v obče o marljivosti pisateljevi, vsaj o njegovi vnetosti za to stroko. Morebiti se pozna tu pa tam nekoliko hitrost, a vendar uči knjiga učenca dovolj umevno o obrtnem knjigovodstvu, ako tudi učenec ni bistrega uma.

Knjigovodstvo imenuje pisatelj »umno urejeno zapisovanje«. Zato razlaga, kaj in kam naj se zapiše to in ono. Da to bolje umeva učenec, razklada pisatelj v uvodu nekatere važne, za knjigovodstvo temeljne stvari, na to pa uči dosti obširno o menicah (v II. odd.). To je bilo potrebno, ker je deloma menica v kupčiji in obrtu nekaka skupna vez, neko občno sredstvo za promet, deloma pa ni v našem slovstvu skoro nič pisanega o menicah. S tem naukom je marsikomu ustregel; le to se nam je zdelo, kakor bi bilo nekaterikrat razkladanje nekoliko okorno. Posebne sitnosti so napravljali pisatelju stalni izrazi, ker te je bilo treba tu še-le narediti, tam še-le določiti, ali vsaj v stalno rabo sprejeti. — Glavni del knjige pa govori o knjigovodstvu samem: o temeljnih pojmi, o glavni knjigi, dnevniku in o pomočnih knjigah. V »dodatku« razlaga pisatelj za obrtnika in kupčevalca veljavno vprašanje o naložitvi in dobavi denarja, zlasti o vrednostnih papirjih. — Vse nauke pojasnjujejo mnogoštevilni obrzledi, zaradi katerih je knjiga jako rabna. Kar se je na malo mestih menda v naglici prezrlo, popravi lahko pazljiv čitatelj. Jezik ni posebno uglajen in očiščen vseh hib, toda zaradi tega ni knjiga manj umevna.

Pisatelj sam pravi da je »sestavil knjigo po J. Gruberjevi nemški knjigi, ki se rabi kot učna knjiga na obrtnih nadaljevalnih šolah z nemškim učnim jezikom.« In dalje piše: »Dasi sem knjigi popolnoma pustil uredbo, kakor jo ima nemška knjiga, vendar se bode vsak lahko prepričal, da knjiga ni gola prestava, temveč da stojim kolikor toliko na lastnih nogah...« Iz tega tudi naši čitatelji lahko sodijo o pisavi te knjižice. L.

»**Duhovski Poslovnik.**« Sestavil Martin Poč, Vaški župnik. I. in II. del. Izdalo »Katoliško tiskovno društvo.« V Ljubljani. 1892. Vsak zvezek velja 60 kr. — Cela knjiga bode imela štiri zvezke in okrog 500 strani. Prvi zvezek obsega: uvod, ves I. del, II. dela 1. poglavje in začetek 2. poglavja (krst, poroka). Drugi zvezek ima nadaljevanje o poroki, pogrebe, izpise iz matic in druga opravila v pisarni. Pozná se, da je porabil gospod pisatelj mnogo dela in časa v sestavo tvarine. Zlasti se čuti, da je bogata tvarina na tesnem prostoru; to je pač hvale vredno, pa zaradi razumljivosti se ne sme pretiravati. Terminologija je pripravna, utegne se vdomaćiti. Zlog seveda ni tak, kakor v novelah, a za poslovnik dostojen; o tem še izpregovorimo, ko izideta zadnja zvezka. — č.

HRVAŠKO SLOVSTVO.

(Piše J. Barle.)

Prepotreben je bil v hrvaškem slovstvu list, kateri bi poučeval in zabaval mladino srednjih šol, kateri bi bil nekakov prehod od listov za nežno mladino k pravim leposlovnim in znanstvenim listom. Takov list smo dobili s »**Pobratim**«-om, katerega že drugo leto dokaj srečno urejuje profesor Peter Marković. Ko je začel »Pobratim« izhajati pod urednikom prof. Jož. Vitanovićem, sprejela ga je kritika od vseh strani jako neprijazno in ostro obsodila razne sestavke, posebno pa jezik, zato se je mislilo, da bode zaspal. Nū, po sreči je prišel list v druge roke in sedaj napreduje jako lepo. Jezik mu je uprav izboren, a podpirajo ga s sestavki malone vsi profesorji srednjih šol. Dasi izhaja vsakih štirinajst dni jedna številka (16 strani) in velja na leto le 3 gld., razširil se je list le slabo med hrvaškim občinstvom (imel je na početku drugega leta neki le poldrugsto naročnikov). a podpira ga največ le gimnazijska mladina. Upamo, da je sedaj bolje, ker ga je tudi vlada na vse strani živo priporočila. Toda oglejmo si rajši najprej kratko prvi letnik, potem pa še dosedaj izšle številke drugega letnika.

Pesmi je obilo in celó prav dobrih od znanih pesnikov, kot Badalića, Kranjčevića, Manojlovića in Milakovića; med njimi je nekoliko tudi prevedenih od raznih znamenitih tujih pesnikov. Pripovednih spisov je tudi dosti, žal, prav malo izvirnih. Med prevodi omenjam posebno ruske narodne pripovedke, katerih je v vsaki številki nekoliko, in katere je prav izborno prevedel ravnatelj M. Divković. Ruske narodne pripovedke se odlikujejo po kratkem, jedrnatem zlogu, in so podobne jugoslovanskim. Tu bi si usodil opomniti, naj bi se zapisovale in priobčevale tudi hrvaške narodne pripovedke, ker če mladina rada prebira ruske, koliko rajša bi čitala domače! Res so v »Pobratim«-u lanskega in letošnjega leta priobčene tudi kake dve — tri hrv. narodne pripovedke, ali kaj koristi, ker se jim ni ohranil národni značaj (ako izvzamem ono iz Bosne), ker jih zapisovalec ni zapisal takó, kakor jih je čul, ampak po svoje. V kakem otroškem listu bi še smeli tako prirejati narodne pripovedke, ali v listu, ki ga čita že bolj odrasla mladina, ne. Naj zvé, kako priprosti narod govori in misli. — Ne smem pozabiti niti mohamedanca, Ibrahima bega Repovca, kateri nam kaže vshodno književnost, predstavljajoč kratke poučne »arapske priče« in »poslovice«. Ker gojé mohamedanci iz Bosne hrvaško knjigo, naj je tudi med »Pobratim«-ovimi pisatelji nekoliko mohamedancev. Nisem se motil, ocenjujoč Lepušićeve slike iz Bosne, da bodo baš one pridobile hrv. knjigi mnogo novih prijateljev in podpirale zlogo s hrvaškimi mohamedanci, ker jih, kakor čujem, prebirajo in razširjajo, kakor da so z medom namazane.

Najzanimivejši del v celem »Pobratim«-u je »pouka«, ker tu deluje mnogo učenih močij, in baš tu se bode mogla hrv. mladina največ naučiti. Kaj dobro so došli gimnazijcem življenjepisi raznih znamenitih móž, bodisi učenjakov, bo-

disi pesnikov, kot Sofokla, Ovida, Horaca, Schliemanna in vojvode Alkibiada. Prof. Senc je opisal domače življenje starih Grkov, Ljubomir Ivanović je pokazal v pravi sliki razne spiritistiške goljufije, Gavro Manojlović je napisal lep članek o preporodu laške književnosti, a dr. J. Scherzer je podal razpravi o slavni pesmi o Nibelungih in o Gudruni. Ne bodem našteval drugih razprav, katere so napisali veščaki, in ki učé hrvaškega dijaka o raznih strokah in mu sladé to, kar se uči v šoli. Tudi »Svaštice« so zanimive, a posebno se veseli mladi svet raznih nalog in ugank, saj ni kar takó, če vidi v prihodnji številki med onimi bistrimi glavicami, katere so rešile uganko, tiskano tudi svoje ime.

O letošnjih številkah reči mi je isto, kar o lanskem letniku. Med pesmami omenjam le Milakovičev: »Sonetni vijenac o mladini.« Izmed poučnih člankov pa omenjam: »Zoranićeve planine« (iz stare hrvaške književnosti), »Parzival Wolframa iz Eschenbacha«, »Vergilijev podzemni svet«, »Kad i kako izgubi Hrvatska Dalmacijo?«, »Rimske Katakombe« — kateri so vsi jednako izvrstni in zanimivi.

»Pobratim« prinaša v vsaki številki po jedno sliko, največ iz prirodoписа. Dasitudi ne trdim, da ne bi bile i te slike koristne, vendar bi želel, da bi se včasih tudi ozirali vsaj nekoliko na Hrvaško. Kakó bi razveselilo dijaka-čitatelja, ko bi zagledal v listu sliko iz svoje domovine ali pa še celó iz znanega mu kraja! Nū, in tudi slika kakega domačega književnika bi se lahko natisnila. Večkrat so res one slike tako nekako nezanimive.

»Pobratim« zvršuje dobro svojo nalogo, dijakom je lepa podpora, in v nekoliko letih bi se obdelali lahko vsi bolj zanimivi pojavi iz raznih predmetov v kratki, poljudni obliki. Sile so izvrstne, a »Pobratim«-u želimo mnogo čitateljev.

»**Cesarizam i bizantinstvo**« u poviesti iztočnog razkola. Napisao dr. Ivan Marković, franjevac države presv. Odkupitelja. Dio II. Zagreb 1891. Vel. 8°. Str. 648. — V tretji številki letošnjega »D.in S.« smo objavili prvi zvezek tega imenituega dela, katerega drugi del je izšel ne dolgo pozneje, dasitudi na naslovni strani beremo l. 1891, kakor da bi bil izšel že lani. — V prvem delu je pisatelj pokazal smer in duha bizantinske vlade in njene cerkvene politike od Konstantina Vel. do Focija, v drugem delu pa preiskuje žalostne nasledke Focijevega razkola, politiko poznejših cesarjev in druge vzroke, ki so posredno ali neposredno vplivali na cerkev in utrjevali razkol. Idimo za pisateljem in oglejmo si njegovo razkladanje!

V starem poganskem Rimu je bil cesar ob jednom tudi najvišji duhovnik — »pontifex maximus« — in kot tak je imel v svojih rokah ne samo telesa, ampak tudi duše svojih podložnikov.

S Konstantinom Vel. se začenja vrsta krščanskih vladarjev, krščanska cerkev je stopila iz katakomb v javnost in si pridobila meščansko pravico, toda čakala jo je že druga borba. Tradicija poganskih cesarjev se je globoko ukoreninila in se ni dala z lahka izrovati. Država ima sicer veliko moč, ali njena oblast sega le na

zunanj, telesno stran podložnikov, do njih vesti nima nikake pravice, nad njihovimi dušami ima oblast le cerkev. A naslov »pontifex maximus« poganjskih cesarjev je bil preveč omamljiv, da bi ga bili cesarji sedaj opustili.

Utemeljitelj cerkve je dal svojo oblast le apostolom brez ozira na posvetne vladarje, zato je prvi pogoj za obstanek prave cerkve sloboda. Cerkev ne sme nikdo ovirati v njenem delovanju, ker ima najvišji namen: zveličanje duš; država skrbi neposredno za časno srečo svojih podložnikov. Kakor je pa duša višja od telesa in zmoter višji od sredstva, tako je tudi cerkev višja od države. Vendar ni država sužnja cerkve, ampak ima vso slobodo v svojem delokrogu, cerkev ji le kaže pravi pot in ji pomaga v njenih opravilih. Tako naj bi bilo med cerkvijo in državo. Svetovna in cerkvena zgodovina pa nas uči, da ni bilo vedno in povsod tako, marveč da je država večkrat posegala v delokrog cerkve. Tako je bilo na zahodu, kar nam spričujejo orjaške borbe rimskih papežev za slobodo cerkve, tako — in še hujše — je bilo tudi na vshodu.

Kakor skrben vrtnar odstranjuje od mladega drevesca vse, kar bi mu oviralo rast, tako je tudi nebeški vrtnar odpravil iz Rima cesarski prestol, da bi njegova senca ne dušila mladega drevesca — cerkve, ki ima korenine v Rimu. — Bizantinski vladarji pa so nadaljevali pod plaščem krščanstva staro pogansko politiko, izvzemši Teodozija V. in še nekatere druge. Njihova volja mora biti zakon podložnikom, njihova krvološtva in nesramnosti ne zaostajajo mnogo za Neronovim ali Domicijanovim. Cerkev sicer ne preganja surovo silo (dasitudi brez tega ni bilo), ampak jo polagoma vklepajo v verige državnega absolutizma, kar je še nevarnejše. Cerkev se je nekoliko časa upirala sebični politiki cesarjev in se borila za svojo slobodo, toda prehitro so izginili na vshodu Atanaziji, Baziliji, Krizostomi in drugi neustrašeni branitelji cerkve, njeni škofje so izgubili pogum, da bi se upirali nenasitnemu zmaju — cesarizmu. Na vshodu je polagoma izginjal pravi cerkveni duh, temnili so se pojmi o pravi cerkvi Kristusovi, in država je dobivala vedno večjo moč nad cerkvijo; čim bolj se je vshodna cerkev odmikala od Petrove stolice, tem globlje je padala v sužnost države. V devetem stoletju, ob času Focija, je država dosegla, kar je želela: cerkev je postala njena dekla. Od Focija do propasti bizantinskega cesarstva imamo na vsaki strani bizantinske zgodovine brezštevilnih dokazov, da je cerkev bila slepo orodje države, posebno kolo v stroju državne uprave. Kadar se cesarju poljubi ali politika tirja, zjedini se vshod z Rimom, in po njegovi zapovedi ga zopet zapusti. Na cerkvenem zboru v Lijonu l. 1274. in v Florenciji l. 1438. se je slovesno sklenila zveza z Rimom, toda kmalu potem so ravno tisti, ki so zvezo podpisali, svoje rojake podpihovali proti Rimu. — Tako lahkoumno so ravnali Grki z najvažnejšimi rečmi.

Zadnji bizantinski vladarji so se večkrat potegovali za unijo, seveda le iz političnih vzrokov, in tudi nekateri patrijarhi so se je iskreno držali,

toda narod ni hotel več ničesar slišati o Rimu. — Ko je ob koncu petega veka nastal razkol pod patrijarhom Akacijem, obračali so verniki oči na zahod in menihi carigradske občine so bili glavna bramba prave cerkve in cerkvene slobode proti samovolji cesarjev in proti nevrednim poglavarjem vshodne cerkve. V petnajstem veku so pa bili menihi in prosto ljudstvo najhujši sovražniki unije. Od kodi ta izpremembra? — Prosto ljudstvo celi deseti in enajsti vek ni nič slišalo o najvišjem pastirju cerkve, nasledniku sv. Petra, pač pa so mu njegovi višji pastirji in poglavarji vliвали v srce sovražstvo do zahodne cerkve, rimske papeže so mu slikali kot največje sovražnike grškega naroda in bizantinske države. — Cezaristična politika, napuh, nevednost, sovražstvo in preziranje vsega, kar je spominjalo na zahod, prišlo je do vrhunca v enajstem stoletju v drugem Fociju — Mihaelu Cerulariju, ki je Focijevo delo popolnil in dovršil.

Veliki zgodovinski dogodki ne nastajajo hipoma, ampak so posledica mnogih vzrokov, katerih korenine segajo daleč v zgodovino posameznih narodov. Cesarizem je glavni, ali ne jedini vzrok cerkvenega razkola. Pisatelj se v drugem delu ozira tudi na druge činitelje, ki so podpirali in utrjevali razkol. Prvi tak činitelj je bilo prirojeno nasprotje med grškim in latinskim življenjem, katero se javlja, odkar so si Rimljani osvojili Grško; sčasoma je nasprotje vedno bolj raslo. To nasprotje je imelo svoje korenine v različnem značaju obeh narodov, v slovstvu in političnih razmerah. Ko se je na zahodu ustanovilo germansko-rimsko cesarstvo, razburilo se je staro sovražstvo še bolj. Ni dvombe, da je cesarstvo Karola Vel. precēj vplivalo na utrjevanje razkola, toda ta bi bil nastal, ko bi se tudi rimsko cesarstvo ne bilo ustanovilo; zakaj že več stoletij pred Karolom so se kazala očitna znamenja, da bode v vshodni cerkvi nastal prevrat, in to se je res zgodilo v devetem in enajstem stoletju.

(Konec.)

ČEŠKO SLOVSTVO.

Církev vítězná. Životy Svatých a Světic Božích. Pořadem roku občanského sepsal František Ekert, duchovní správce na Karlově v Praze. Svazek první. — Podíl údů Dědictví Svatojanského čís. 79 na rok 1892.

To je zopet veliko delo, katero je pričel pisati Slovencem dobro znani gospod Fr. Ekert, sedaj župnik v Pragi. Pred nekaj leti je opisal v dveh debelih zvezkih »Posvatná místa pražská«, sedaj piše pa življenje svetnikov in svetnic božjih. To delo spada prav za prav v bogoslovje, a omenjamo je v svojem listu zaradi posebnega značaja, ki ga ima: značaj ima namreč slovanski. Opisuje gospod pisatelj sicer slavne svetnike, znane po vsem katoliškem svetu, a kjer le more, opiše nam svetnika rodú slovanskega, ali ki je vsaj deloval med rodом slovanskim. Največ seveda je opisanih čeških, n. pr. blažena Zdislava (1. dan prosinca), blažena Mlada Přemyslovna (opatinja), v 8. dan svečana; blaž. Anežka Česká, v 2. dan sušca; blaženi Klement

Hofbauer (Dvořák) v 15. dan sušca; blaženi Jan. Sarkander, mašnik in mučenec (17. sušca) i. t. d. Ruski narod zastopa sveti Efrem, nadškof kijevski, (28. prosinca), umrl leta 1097. Samo jeden zastopnik izmed takó številnega naroda! Kdo ne bi pritrdil pisatelju, ki ob tej priliki bridko obžaluje nesrečni razkol in tudi vspodbuja, naj bi molili, »aby Bůh otevřel oči řiditelům osudů velikého národa ruského, aby poznali, že praotcové jeho byli katolíci. a že jen v jednotě s Církví katolickou a se Stolicí apoštolskou kyne tomuto národu spása věčná!« (Str. 169., nav. d.) Zastopnik naroda poljskega je opisan sv. Kazimir, kraljevič poljski (5. sušca); naroda srbskega sv. Štefan Nemanja, kralj srbski (13. svečana); in tudi nas Slovencev ni pozabil gospod pisatelj in opisal za 9. dan svečana sv. Modesta, katerega je nadškof Virgilij poslal na Koroško oznanjevat sv. vero. Pri tej priliki, čitajoč življenje sv. Modesta, bodo Čehi zvedeli tudi nekoliko o žalostni zgodovini Slovencev, zlasti korotanskih. Tako gospod pisatelj goji praktično vzajemnost slovensko, trudeč se, da bi se Slovani tudi v tej stvari bolj spoznali med seboj. Misel je prekrasna, zato z veseljem pozdravljamo delo Ekertovo. D.

RUSKO SLOVSTVO.

Črtice o Gončarovu in Kojaloviču.

(Poroča P. P.)

(Konec.)

Dokončavši vseučiliške nauke, vstopi v službo v finančnem ministerstvu, kjer je bil kmalu imenovan za načelnika nekega oddelka.

Njegov prvi znameniti roman je izšel leta 1847. v časniku »Sovremennik« z naslovom »Navadna prigodba«. Slavni kritik Bielinski je takoj spoznal, da tiči v mladem pisatelju velika nadarjenost; zato je pohvalil prvo delo Gončarova. S tem je pa bila odločena usoda pisateljeva. Pohvala tako veljavnega kritika, kakor je bil na Ruskem Bielinski, navduševala je tudi Gončarova za nadalnje delovanje.

Pričel je sedaj svoj znani roman »Oblomov«, čegar odlomek »Son Oblomova« je najprej izšel leta 1848. v »Almanachu Sovremennika«. Celo delo je bilo pa dokončano še-le čez nekaj let, in sicer med njegovim bivanjem v Karlovih Varih leta 1858. Roman je bil sedaj v celoti natisnjen v časniku »Отечественныя записки« (Domovinski zapiski) in povsodi s pohvalo sprejet. Ime Oblomova so rahili celo v pregovorih, ako so kazali na mnoge senčne strani pri ruskih boljarih. — Čez deset let je izšel nov Gončarovov roman »Obryv« v »Вѣстникъ Европы« (Vjestnikъ Evropy) leta 1868. To so dela Gončarova kot romanopisca. Oba omenjena romana sta bila doslej prevedena v mnogo jezikov.

Razven tega je spisal Gončarov odlično delo »Фрегатъ Паллада« (Fregata Pallada), kjer je opisal svoje potovanje leta 1852. Udeležil se je bil namreč neke ekspedicije, katero je poslala vlada na Japonsko radi neke trgovinske pogodbe. — Leta 1862. je bil imenovan za urednika vladnega časnika »Сѣверная почта«, (Se-

verna pošta), ki se je pozneje pod uredništvom Gončarovovim imenoval »Правительственный Вѣстникъ« (Pravitelstvennij Vjestnik). Leta 1873. se je odtegnil javni službi in odslej živel v Petrogradu, toda slovstveno je manj deloval; v tem času je izšlo le nekaj njegovih razprav in obrisov, med drugimi »Миліонъ терзаній« (Milionъ terzaniy 1872), kritična ocena Gribojedovega spisa »Горе отъ ума« (Gore ot uma) in »Нарушеніе воли« (Naruščenje volji 1889), ostra literarna satira. Dalje »Воспоминанія и очерки« (Vospominanija i očerki 1878), »Лучше поздно, чѣмъ никогда« (Lučše pozdno, čjemъ nikogda 1879), »Изъ университетскихъ воспоминаній« (Izъ universitetskichъ vospominanij 1877), »Слуги« (Slugi 1888).

80letni starček je umrl v septembru preteklega leta za plućnico.

Lansko leto je umrl tudi učenjak Mihael Kojalovič, ki zavzema kot plodovit zgodovinar odlično mesto v ruskem znanstvenem slovstvu. Kojalovič je služboval iz početka kot profesor v Rigi, pozneje v Petrogradu. Do leta 1869. je predaval na akademiji rusko zgodovino, cerkveno in državno. V omenjenem letu je bil njegov predmet razdeljen, in sedaj je postal Kojalovič profesor državne zgodovine, kar je ostal do smrti.

V tesni zvezi z njegovo službo je bilo njegovo slovstveno delovanje, zakaj spisal je dela, ki spadajo tako v področje deželne, kakor cerkvene zgodovine. Izdal je nekaj večjih del, in razven tega je poteklo iz njegovega peresa mnogo razprav v raznih listih, almanahih i. dr. Mnoge njegove brošure so sedaj redke v knjigotrstvu. Nastala je sedaj misel v Rusiji, da bi se zbrale njegove razprave in skupaj izdale; tako bi imeli natančno podobo njegovega slovstvenega delovanja.

Nekateri njegovi znamenitejši spisi in izdanja so ta-le:

Leta 1865. je izdal zbirko listin, ki pojasnjuje zgodovino zahodne Rusije; dodal je njih francoski prevod in v prilogi zemljepisne in narodopisne karte. — Leta 1867. je priredil na poziv akademije znanostij po rokopisih carske knjižnice spomine (dnevnik) zadnjega Batoryjevega napada na Rusijo in obleganja Pskova, leta 1869. na poziv starinosl. komisije dnevni zapisnik deželnega zbora v Lublinu l. 1569. z ruskim prevodom. — Starinosl. komisija mu je tudi izročila izdajo prvega zvezka »Hist. biblijoteki«, katerih podlaga so tudi rokopisi iz carske knjižnice.

Večje delo je njegova »Исторія русскаго самосознанія по историческимъ памятникамъ и научнымъ сочиненіямъ« (Istorija russkago samosoznanija po istoričeskimi pamjatnikam i naučnymъ sočinenijam), ki je vzbudila veliko zanimanje. Njegove razprave so bile objavljene v časnikih: »Денъ«, (Denj), »Москва«. (Moskva), »Русь«. (Rusj), »Церковный Вѣстникъ«, (Cerkovnyj Vjestnikъ), »Христіанское чтеніе« (Christjanskoje čtenije), »Журналъ Министерства народнаго Просвѣщенія« (Žurnalъ Ministerstva narodnago Prosveščeniya), »Правда« (Pravda), »Новое Время« (Novoje Vremja) i. dr.

Veliko število Kojalovičevih spisov se ozira na cerkveno zgodovino rusko. Tako je ocenil

leta 1858. obširneje »Origines catholiques de l'église Russe« v časniku »Христіанское чтеніе«. (Christjanskoje čtenije). Leta 1859. je izdal prvi zvezek svojega dela »Литовская церковная унія«. (Litovskaja cerkovnaia unija), l. 1873. Исторія воссоединенія западно-русскихъ унійтовъ старыхъ временъ« (Istorija vozsojedenenija zapadno ruskichъ unijatov starychъ временъ).

Mihael Kojalovič je bil rojen l. 1828. v Kuznici (Gov. Grodno). Izobraževal se je v seminarju v Supraslskem, pozneje v Vilni in naposled na petrogradski akademiji, kjer je tudi leta 1855. dokončal svoje studije in bil v doktorja povzdignjen. Kako je deloval na akademiji, bilo je prej omenjeno.

DRUGA SLOVSTVA.

»Mittheilungen des Musealvereines für Krain.« Herausgegeben von dessen Ausschusse. Fünfter Jahrgang. Erste Abtheilung: Historischer Theil. Laibach. 1892. Tak je naslov drugi knjigi, katero je izdalo letos muzejsko društvo. V uvodu je opisana najprej društvena kronika preteklega leta, potem račun, pregled društev (102), s katerimi muzejsko društvo zamenja knjige, imenik vseh udov in odbor. — Sledé zgodovinske razprave. Prof. J. Wallner opisuje pod naslovom »Krain und das Küstenland zu Beginne des österreichi-

schen Erbfolgekrieges« (1—56) obširno, v koliko je bila v dotiki imenovana vojska z našo domovino. — Učitelj K. Črnologar poroča o nagrobnem spomeniku vojvodinje Viride v Stičini: »Der Grabstein der Herzogin Viridis in Sittich« (57—64). — Zanimiva je S. Rutarjeva črtica o nekdanji plovitvi po Ljubljani: »Zur Schiffahrt auf der Laibach« (65—82), katera je po gradbi južne železnice propala. — Dalje priobčuje prof. Jul. Wallner doslovno star urbar bistrskega samostana: »Wirtschaftliche Verhältnisse und Hausordnung der Karthause Freudenthal im Jahre 1659« (83—99). Priobčeni urbar je tehten prispevek k slovenski, tako malo poznani monasterijologiji. Le-ta urbar nam je živa priča o vestnem, modrem in ljudomilem vladanju nekdanjih kartuzijanov. Kot dodatek knjigi sledé »Glossarienfragmente des städtischen Archivs zu Laibach,« sp. J. Šorn (100—117).

»Mittheilungen des Musealvereines für Krain,« . . . Fünfter Jahrgang. Zweite Abtheilung: Naturkundlicher Theil. Ta knjiga obseza le dva spisa: prof. W. Voss zvršuje svojo »Mycologia Carniolica« (1—84), o čemer je pisal že v prejšnjih dveh letnikih. Koncem spisa je jako umesten abecedni imenik vseh naštetih rastlin. — Prof. Ferd. Seidl nadaljuje (85—117) svojo jako natančno in temeljito sestavljeno razpravo »Das Klima von Krain.«

J. Benko.

Razne stvari.

Naše slike. Danes nam ni treba govoriti mnogo o slikah te številke. Le o dveh izpregovorimo nekoliko.

Iz prijazne roke nam je došla lepa ilustracija pesmi: »Sveti kelih« na str. 361. Podoba, kakor tudi pesem slonita na tem-le poročilu v »Mittheilg. des histor. Vereins für Krain« 1858., stran 47: »Bemerkenswerth — — ein daselbst (bei der Pfarrkirche St. Peter) verwahrter, über 250 Jahre alter silberner Kelch, an dessen Sohle folgende merkwürdige geschichtliche Nachricht eingraviert ist: „Calicem hunc nobilis vir D. Mathias Posarell obtulit congiarium Divae Virginis Mariae Assumptae, quem emerat anno MDCV a Curatore Domini a Weisseneck. Styriae provincialis, in Familia ultimi Lutherani, hic ex eo potare vice Quandam sacerdotes, in missa calicem sumentes, imitans his verbis: „Sic popi calicem exhauriunt,“ retrorum lapsus, cerebrum pavimento illisit et fudit, et mortuus est. Actum in arce Weisseneck circa Wildon, ad Muram sita.“ — Čitateljem, ki ne znajo latinščine, podajemo ob kratkem vsebino tega poročila. Pri sv. Petru v Ljubljani hranijo mašno kupo, ki ima na stojalu znamenit napis. Ta napis pravi namreč, da je neki luteranec iz kupe

vino pil in pri tem oponašal katoliške mašnike, ki zavživajo iz kupe, rekoč: Tako praznijo popi kupo (kelih). A luteranec se je takoj zvrnil na tla in si glavo razbil. Ono kupo je nekdo kupil l. 1605. in podaril M. B. v nebo vzeti. — Ta dogodek je naš umetnik pokazal v celotni sliki jako umno. One besede luterančeve čitaš na progi, ki se vije proti tlem. Zadostuj to, saj mislimo, da si bodo drugo raztolmačili čitatelji sami. Zastran te znamenite kupe še pripomnim, kar sem slišal, da je bila namreč v Štepanji Vasi, v podružnici sv. Petra, menda last kapelice »Božjega groba«. A od tam je bila nekam prenesena, ne vém, kam. Morebiti nam prijatelji kaj več povedó.

Še nekaj besedij o grbu stenografov, ki ga je sestavil in narisal za naš list gosp. J. Zeplichal. Izvirna slika tega grba je v lepih barvah. Modri ščit je vprek razdeljen z belim trakom in kaže zgoraj viseč zlat plamen, kot znamenje jezika in govora, kakor tudi duha in razuma, kateri vodi spretno roko stenografovo. Spodaj vidimo značilno znamenje stenografije, namreč kvišku obrnjeno belo-krilato roko, držečo pisalo. Roka je ravnokar na trak napisala s stenografičnimi pismeni geslo: »Fugax oratio tene-

tur!« t. j. minljivi (bežeči) govor naj se udrži! — Kronana čelada z belo-modrimi odeli ima kot čeladni okras razprti modri krili, s plameni posuti, s čimer je grboslovno izražen brzi vzlet ali tek mislij in besedij. V sredini kril plava zlata zvezda, ki stavi pred oči lepo idejo. Upamo, da bode grb ugajal, in da ga bodo vsaj v podobni obliki sprejeli stenografi.

Glasbena in gledališka razstava in češke operne predstave na Dunaju. (Dalje.) A kakor je zanimiva razstava, bila bi le mrtva, ko bi je ne oživljalo gledališče s koncerti. Koncerti podajejo klasično glasbo, kažejo v zgodovinskih vsporedih razne glasbene dōbe, seznanjajo nas z oratoriji, razna pevška društva ponujajo v svojih nastopih priliko, da poslušamo razne pevske skladbe. Gledališče kaže dramo in opero raznih narodnostij, nastopili so ali bodo nemški in francoski igralci; poljski in madjarski, kakor tudi hrvaški igralci bodo predstavljali svoje drame v svojem jeziku; Tirolci bodo predstavljali svojo narodno igro; — vrstila se bode nemška in francoska opereta, uprizorili se bodo baleti, ter nastopila bode italijanska opera.

Od 1—8. junija je igralo osebje češkega »narodnega divadla« praškega ter si pridobilo veliko priznanje. Slovanska umetnost je praznovala na Dunaju naj-sijajnejšo zmago. Predstavljala se je opera »Prodana nevesta« ter se morala trikrat ponoviti. Občinstvo je bilo navdušeno, vsi dunajski listi, Čehom gotovo ne preprijazni, bili so si jedini v hvali te krasne slovanske skladbe ter jo prištevajo med najboljša glasbena dela. Bila pa je tudi uprizoritev in zvršitev odlična, — pevci in pevke, solisti, kakor zbori so kazali dovršenost in izvežbanost, ki je »narodnemu divadlu« v ponos in slavo.¹⁾

Druga opera, ki se je tudi ondi dvakrat predstavljala, bila je istega skladatelja (Smetane) »Dalibor«. V njej se povečuje prijateljstvo in ljubezen, torej je bolj liričnega značaja. — I v tem delu se nam kaže Smetana izbornega skladatelja. — Brez dvoma bodeta ti dve operi tudi v dvornem opernem gledališču našli svoj zasluženi prostor ter tako širili i med Nemci slavo slovanske umetnosti.

¹⁾ O operi sami je prinesel „Dom in Svet“ že v 6. številu t. l. kratak spis na platnicah.

Anton Dvořák, rojen l. 1841. od revnih starišev, vstopil je po muzikalnih naukih v Komzákovo znano godbeno kapelo, potem kot prvi godec v orkester »narodnega divadla«, in sicer do l. 1873. Poskušal se je že tedaj v raznih skladbah; zaslovel je pa kmalu po svojih izbornih kompozicijah, ki imajo narodni slovanski značaj v klasično dovršeni obliki. »Slovanski plesi«, »Slovanska rhapsodie«, njegovi trio, kvarteti, seksteti, serenade in simfonije, njegova dramatična overtura »Husitskou«, karakteristični obrazi »Ze Šumavy« so mu pridobili svetovno slavo. Razven tega je zložil prekrasni »Stabat mater«, jeden najveličastnejših oratorijev, — ter več oper, n. pr. »Kráľ a uhliř«, »Vanda«, »Šelma sedlák«, »Dimitrij«. — L. 1884. ga je slavil najčastnejše angleški narod v Londonu, a lani so ga poklicali kot vodjo konservatoriju v Novi Jork.

Opera »Dimitrij«, ki se je predstavljala v razstavi, zajeta je iz ruske zgodovine in je velika tragična opera, polna krasot, in gledé na scenerijo in dekoracijo veličastna. Vendar nam ne izraža istega narodnega svojstva, kakor Smetanovi operi, zato si je sicer pridobila veliko priznanja, vendar ne toliko, kakor »Dalibor« ali »Prodana nevesta«. Predstavljala se je razven tega še »Pelopova ženitev«, prvi oddel velikega melodrama »Hipodamle«, — z dejanjem se družijo godba. Izvrstno igro, kakor tudi dobro karakterizujočo Fibichovo godbo so v obče hvalili vsi veščaki.

V popoldanskih prazničnih predstavah stali bili na vrsti dve igri, katerim kritika ne priznava posebne dramatične vrednosti, pri katerih pa vse predstavitelje hvalijo kot izborne umetniške igralce in igralke.

Obisk vseh predstav

je bil vedno tako obilen, da je bilo gledališče vselej popolnem razprodano. Na Dunaju živeči Slovani, osobito Čehi, a tudi Nemci in tujci niso hoteli zamuditi izbornih predstav. Te predstave so pokazale svetu slovansko umetnost. In za ta uspeh smo dolžni bratom Čehom najsrčneje zahvalo in največje priznanje. (Konec.)

Prostoslav.

Znameniti grobovi. Slovencem sta umrla dva slikarja. Dne 9. marca t. l. je umrl v Idriji Jurij Tavčar v 72. letu svoje dōbe in 31. maja t. l. v Jamah pri Konjicah Tomaž Fantoni. Prvi je slikal v mnogih cerkvah na Kranjskem, drugi pa na slovenskem Štajerskem. Temeljite naobrazbe v slikarstvu nista imela, zato nobena njunih slik nima posebne cene.

J. B.

Grb stenografov.

(Sestavil in narisal J. Zepichal.)

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

„Zdravnik zdravi samega sebe!“ utegne nam kdo odgovarjati. V istini smo dobili in dobivamo tu pa tam dopise, ki nam izražajo nezadovoljnost zaradi naših zahtev, zaradi naših mislij o obliki. Pravijo, da ni pravično to, kar pišemo, in da z ostrostjo škodujemo slovstvu, ker jemljemo pisateljem veselje do pisanja. Najprej bi morali gledati, da bi bila naša pisava dobra in vzgledna, potem še-le bi smeli opominjati druge.

Gledé na take izjave bi radi prav mnogo povedali in mnogo nam je danes na srcu, kar bi radi spravili na te dve strani. A vsaj nekoliko moramo reči, da branimo sami sebe, pa tudi, da pojasnim o svoje prave nazore in težnje. Branimo se lahko že s tem, da rečemo: Ni vsaka stvar v listu urednikova misel, marveč pisatelji so najprej sami odgovorni za svoje nazore. Urednik ne more in ne smé toliko preminjati znanstvenih spisov, da bi izginila misel pisateljeva, ampak le toliko, da vlada v listu potrebna jednota.

Za svojo obrambo lahko tudi še rečemo, da v obliki naš list nikakor ne zaostaja za drugimi listi, marveč se trudi uredništvo s pisatelji vred za popolno obliko. In drznemo si imeti to zavest, da v obliki in pisavi nima list malo zaslug za naše slovstvo, ali vsaj to, da hodi po poti onih prednikov, ki so zmerno, pa stanovitno delali za lepo obliko našega slovstva. To so nam priznali veljavni možje, to nam je v tolažbo in ob jednem za vspodbudo. Vedno smo skrbeli, da je bil jezik čist in domač, preprost, da je bila pisava gladka in lahko umevna, da se ni žalila slovnica slovenska. Seveda nismo niti sami s seboj še zadovoljni in le prosimo svoje sotrudnike, naj podajajo svoje spise za list v čim najpopolnejši obliki.

Posebno ostro in tudi nekoliko neprijazno se nam je očitalo, da jako novotarimo v jeziku, da smo jezik — govorico prena rejali, da imamo stvari za nemčizne, ki niso, in da priporočamo besede ali izraze, ki niso po duhu slovenščine. Ne kaže, da bi natanko opisovali, kako in kdaj se nam je kaj

takega očitalo, tem bolje pa moramo razjasniti stvar samo.

Pri tem omenjamo z veseljem, da nihče ni tajil našega dobrega namena in našega resnega prizadevanja za lepo obliko, izpodtikali so se le ob posameznostih, ob besedah in izrazih, ob trditvah. Toda tudi tukaj, kolikor se nam zdi, brez vzroka. Treba, da se razumemo.

V znanstvu ni nobena reč tako malenkostna, da bi ne bila vredna pozornosti, da bi se ne smela obdelovati. Jezikoslovje vелеva, da se razjasni in določi vsaka, tudi najmanjša oblika. In v znanstvu ne velja nobena osebna „avtoriteta“, ne velja dozdevanje, ne velja lju-bezen do te in mržnja do one stvari, ampak samo dokaz. Zaradi tega smo bili vedno prijazni znanstvenemu jezikoslovnemu raziskovanju, v kolikor se opira na dokaze in razjasnjuje naš jezik; zaradi tega smo se takoj radi udali razlogom in se ravnali po dokazanih pravilih. N. pr. gledé na *l* konec besedij in oblik smo sicer želeli zaradi soglasja med pisavo in govorico, da bi se izgovarjal *l* prav kot *l*, toda iz natančnega premišljevanja o tej stvari smo se uverili, da razvoj jezika hoče, naj izgovarjamo *l* kot *w*. Naj bi si tudi Nemec želel, da bi rekali *Leunte* namestu *Leute*, a jezik vелеva, da govorimo samo po drugem načinu.

Vendar pa ne teži naš list v prvi vrsti po tem, da bi pojasnil in dognal take stvari v jezikoslovju, uredništvo samo si ne stavi za prvi namen, da bi se pulilo za vsak *j*, n. pr. „nagnen“ ali „nagnjen“, za vsak šumnik, za vsak *i* in *u* v mestniku itd., ampak še bolj se trudi za drugo stran v jezikovni obliki. Upamo sicer, da se tudi v teh manjših vprašanjih spominjamo vseh razlogov za in proti, kar so jih napisali jezikoslovci; zatrjujemo, da nam niso take stvari znane manj, kakor onim, ki nas hočejo včasih prijazno in neprijazno teh rečij učiti, toda — ne moremo si kaj — za najvažnejše stvari v našem jezikovnem vprašanju jih nikakor nimamo. Kakor povsodi, tako so tudi v jezikovni obliki nekatere stvari manj, nekatere bolj važne.

Za bolj važne se je treba bolj truditi, kakor za manj važne, ako hočemo dospeti do lepega jezika. Vsekako je za lepo pisavo v spisih važneje, da se trudi pisatelj za lepo skladnjo ali sintakso, kakor za skrajno natančnost v oblikoslovju. N. pr. boljši je stavek: »Pastir je zgubil čedo v gozdu«, kakor: »Pastir je čredo v gozdu izgubil.« Zakaj? Rajši odpustimo oni *r* in *i* v besedah, kakor pa nerodno, neslovensko stavo besedij. Zakaj 'čeda' se dá opravičiti in 'zgubiti' tudi; oboje umevamo lahko, in oboje se glasi lepo, prav lepo: a grdo je v slovenščini, če se deva glagol na konec stavka. In prav v tej stvari naj nam dovolé naši vrli jezičarji skromno opom-

bico. Nam se zdi, da naši učeni jezikoslovci jako dobro in temeljito obdelujejo glasoslovne in druge male stvari, a niso vselej tako srečni v skladnji. V spisih takih pisateljev, ki obravnavajo »visoko filologijo«, dobé se mnogokrat čisto nepravilno in nerodno narejeni stavki. Taki možje pazijo bistro, da je gumb tak in tak: ali se pa prilega suknja telesu ali ne, na to se ne ozirajo. In prav to poudarjamo, prav na to opozarjamo slovničarje. Jezik razodeva človekove misli. Jezik kaže določno, resnično in lepo, kaj je v duši. Ako pišem 'nagnen' nam, 'nagnjen', ne preminjam misli, tudi lepo je prvo, kakor drugo: ako pa naredim okoren sta-

Stare maloruske noše: 16., 17. in 18. Maloruske ženske zunaj hiše.

vek, potisnil sem nogo v okoren čevelj, ki me žuli in ovira v hoji. Bodi! Lepulite, jezičarji, korenike, le obdelajte vse glasnike zapored, a ne zabite, kar je važnejše — skladnje! In v skladnji smemo tudi mi pisatelji nejezikoslovci katero reči, in prav zato govorimo tudi tukaj o tej stvari in razkladamo, kako in v katerem zmislu se trudimo za lepo jezikovno obliko. Pa, ker je ta nauk jako imeniten, pisali bomo še pozneje o tem; sedaj omenjamo nekaj drugega, kar so našemu listu tudi hudo zamerili in še zamerjajo.

Slovnica ne govori le o oblikah besedij in o skladnji, ampak tudi o besedo-

tvorju, t. j. o načinu, kako nareja jezik besede. Vrli naš gospod sotrudnik L. je v prejšnjem času odkrival nekatere besede in jih nekako izobčil, češ, vi niste slovenske, ampak tujke, »vi nimate pravice v slovenščini«. A pokazalo se je, da je bilo nekaterim čitateljem zanje hudo, ker so jim bile ljube, in zato so zamerili ne samo gospodu L.-u, ampak tudi listu našemu, češ, da tako oblastno in trdo ravna z onimi besedami. Res, zdelo se nam je, kakor bi bile one besede nekaterim prav prirasle na srce, tako jih je bolelo, kakor smo čuli.

(Dalje.)